

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ
МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ

БРОЈ 1

ЈАНУАР 1921

ГОД. XXXVIII

СЛУЖБЕНИ ДЕО

ОПШТЕ ОДЕЉЕЊЕ

УКАЗИ ЊЕГОВОГ КРАЉЕВСКОГ ВИСОЧАНСТВА ПРЕСТОЛОНАСЛЕДНИКА
АЛЕКСАНДРА

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Његовог Краљевског Височанства Престононаследника Александра од 23 децембра 1920 године, на предлог Господина Министра Просвете, постављена је:

у Министарству Просвете:

за писара I класе, Милеса Јовановићева, досадашњи званичник истог Министарства.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престононаследника Александра од 5 јануара 1921 године, на предлог Господина Министра Просвете, постављени су:

на Универзитету у Београду:

за секретара I класе у Правном Факултету, Радисав Радојевић, досадашњи секретар III класе истог факултета;

за писаре I класе, Никола Мијушковић, Раство Драгић и Љубица Бабићева, досадашњи писари II класе Београдског Университета.

ПЕРИОДСКЕ ПОВИШИЦЕ

Господин Министар Просвете одредио је периодску повишицу плате:

чешврсту, Д-р Радовану Кошугићу, ванредном професору Университета у Београду, —
ПБр. 9345 од 18-ХИ-1920 год.

СРЕДЊА НАСТАВА

УКАЗИ ЊЕГОВОГ КРАЉЕВСКОГ ВИСОЧАНСТВА ПРЕСТОЛОНАСЛЕДНИКА
АЛЕКСАНДРА

ПОСТАВЉЕЊА:

Указом Његовог Краљевског Височанства Престононаследника Александра од 28 децембра 1920 године, на предлог Господина Министра Просвете, постављени су:

у реалци у Вршцу:

за професора, Д-р Радивоје Станковић, професор у средњој и доцент у ветеринарској великој школи у Будим-Пешти.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

у гимназији у Пешровцу (Бачка):

за директора и професора, Јозеф Шимек, директор исте гимназије:
за скуплента, Штефан Квас, катихета исте гимназије.

у гимназији у Србобрану:

у одељењима са немачким наставним језиком у Врбасу: за професора, Јанко Гарић, бивши директор и професор гимназије у Србобрану, — по службеној потреби, и Филип Хилкенс, бивши професор трговачких школа у Угарској.

у Вишој Трговачкој Школи у Сомбору:

у одељењима са мађарским наставним језиком:
за професора, Блашко Хирка, професор-катихета бивше мађарске општинске гимназије у Суботици.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 1 јануара 1921 године, на предлог Господина Министра Просвете, постављени су:

у I београдској женској гимназији:

за скуплента, Љубица Ј. Лукић, дипломирани студент филозофије; за учитеље вештина по чл. 17 Уредбе о регулисању положаја наставницима средњих школа ратом ометеним у полагању државног испита: Љубица Филиповић, Катарина Ђорђевић, Јелица Тадић, Анђелија Лазаревић, Даница Лешјанин, Косара Петровић, Наталија Костић, Љубинка Николић и Станислава Богдановић, учитељице вештина исте школе.

у II београдској женској гимназији:

за професора по чл. 4, 6 и 19 поменуте Уредбе, с годишњом платом од 3600 динара, Зорка Жугићка, привремена предметна учитељица исте школе; за професора по чл. 4, 6 и 20 те Уредбе, с годишњом платом од 3600 динара, Драга Јефтић, скуплент исте школе; за скуплента Вукосава Симић, дипломирани студент филозофије и привремена предметна учитељица исте школе;

за учитеље вештина по чл. 17 исте Уредбе, Катарина Ротова, Милева Драгутиновић, Милица Јанковић, Софија Андријашевић, Косара Јоксић и Наталија Ристић, учитељице вештина исте школе; за учитеља вештина по чл. 17 и 21 исте Уредбе, Атина В. Валовић, привремена учитељица вештина исте школе.

у III београдској женској гимназији:

за предметног учитеља по чл. 17. те Уредбе, Даринка Момировић, разредна учитељица у пенсији; за учитеље вештина по чл. 17 исте Уредбе, Марија Јелесић и Миља Лешјанин, учитељице вештина исте школе.

у IV београдској мушкој гимназији:

за скуплента, Милица Ђурић-Топаловић, дипломирани студент филозофије и привремена предметна учитељица исте школе.

у гимназији у Беранима:

за професора, Миха Доманчић, професор учитељске школе на Даниловом Граду, по службеној потреби.

у гимназији у Врању:

за професора по чл. чл. 77 Закона о средњим школама, Јанча Илић, учитељ вештина исте школе.

у учитељској школи на Даниловом Граду:

за професора, Велимир Јојић, професор Беранске гимназије, по службеној потреби.

у мушкој гимназији у Нишу:

за професора по чл. 77 Закона о средњим школама, Миливоје Покорни, учитељ вештина исте школе.

у женској гимназији у Нишу:

за учитеља вештина по чл. 17 исте Уредбе, Катарина Глишић, учитељица вештина исте школе.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА*у гимназији у Прилепу:*

за суплента, Едо Штефан, свршени студент филозофије и привремени предметни учитељ исте школе; за суплента по чл. 13 исте Уредбе, Димитрије Теодосић, привремени предметни учитељ исте школе.

у гимназији у Приштини:

за суплента под уговором, Димитрије Милет, привремени предметни учитељ исте школе.

у гимназији у Ужицу:

за професора, Остоја Васиљић, професор у оставци; за учитеља вештина по чл. 17 исте Уредбе, Катарина Бошковић, учитељица вештина исте школе; и

у гимназији у Шапцу:

за професора по чл. 77 Закона о средњим школама, Коста Куртовић, предметни учитељ исте школе; и за суплента, Душан И. Павловић, дипломирани студент филозофије и привремени предметни учитељ исте школе.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 12 јануара 1921 године, на предлог Господина Министра Просвете, решено је:

да се указ од 20 новембра 1920 године, у којем се односи на постављење Д-р Винка Радатовића за директора и професора гимназије у Жомболи, стави ван снаге.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 15 јануара 1921 године, на предлог Господина Министра Просвете, постављен је:

у реали у Вршцу:

за професора, Владимир Шимић, професор краљевске велике гимназије у Госпићу.

ПЕНЗИОНИСАЊА

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 29 децембра 1920 године, на предлог Господина Министра Просвете, а по саслушању Министарског Савета решено је:

да се Милivoје Башић, професор III мушке београдске гимназије, по својој молби а на основи § 69 Закона о чиновницима грађанског реда и чл. 72 Закона о средњим школама, стави у стање покоја с пуном пенсијом.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 30 децембра 1920 године, на предлог Господина Министра Просвете, а по саслушању Министарског Савета решено је:

да се Карло Мађејка, виши учитељ Крушевачке гимназије, по својој молби а на основи § 69 Закона о чиновницима грађанског реда и чл. 75 Закона о средњим школама, стави у стање покоја с пуном пенсијом.

ОСТАВКЕ

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 28 децембра 1920 године, на предлог Господина Министра Просвете, решено је:

да се Д-р Николи Вубнову, супленту скопске гимназије под уговором, уважи оставка коју је поднео на државну службу.

ПРЕТПИСИ ГОСПОДИНА МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ

Господин Министар Просвете претписом својим поставио је:

у гимназији у Аранђеловцу:

за школског лекара, с годишњим хонораром од 1500 динара, Д-р Радисава Радојковића, среског лекара, — СНБр. 19841 од 27-XII-1920 год.

у I београдској мушкој гимназији:

за школског лекара, с годишњим хонораром од 2400 динара, Д-р Љубомира С. Обреновића, лекара опште државне болнице, — СНБр. 19770 од 27-XII-1920 год.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

у реалци у Београду:

за хонорарну наставницу вештина, с годишњом платом од 1200 динара, Зорку Петровићеву, свршену ученицу уметничко-занатске школе, — СНБр. 14668 од 25-ХП-1920 год.

у гимназији у Охриду:

за хонорарног наставника, с годишњим хонораром од 1200 динара, Константина Миловог, техничара, — СНБр. 19178 од 15-ХП-1920 год.

у гимназији у Скопљу:

за учитељицу вештина, с годишњом платом од 1800 динара, Анку Мићићеву, привремену учитељицу вештина исте школе, — СНБр. 19385 од 25-ХП-1920 год.

у гимназији у Беранима;

за хонорарну наставницу женског рада, Даринку Љубојевићеву, хонорарну наставницу Витољске гимназије, по службеној потреби — СНБр. 17528 од 22-ХП-1920 год.

у женској гимназији у Нишу:

за хонорарне наставнике, с хонораром од 7 динара од одржаног часа, Драгомира Ђорђевића, Петра Лукића, Дуку Јанићијевића, Милана Станковића, Тиру Ранчића и Саву Марковића, учитеље основних школа у Нишу, — СНБр. 19773 од 27-ХП-1920 год.

у гимназији у Негошину:

за хонорарну наставницу, с годишњим хонораром од 1200 динара, Марију Јарошевић, руску учитељицу, — СНБр. 19302 од 28-ХП-1920 год.

у гимназији на Цетињу:

за привремену учитељицу вештина (женског рада), с годишњом платом од 1200 динара, Миленију Кимпановићеву, — СНБр. 19148 од 27-ХП-1920 год.

у гимназији у Лозници:

за хонорарног наставника, с годишњим хонораром од 1440 динара, Владимира Александровског, руског пуковника, — СНБр. 19882 од 27-ХП-1920 год.

у реалци у Лесковцу:

за привременог предметног учитеља, с годишњом платом од 1500 динара, Ивана Меандића, ансолвираног студента филозофије, — СНБр. 14490 од 22-ХП-1920 год.

у гимназији у Књажевцу:

за школског лекара, с годишњим хонораром од 1500 динара, Д-р Миту Дарославачког, лекара из Књажевца, — СНБр. 19740 од 25-ХП-1920 год.

у женској гимназији у Крагујевцу:

за хонорарну наставницу, с годишњим хонораром од 1200 динара, Марију Иванови, ранију наставницу у Русији, — СНБр. 12299 од 22-ХП-1920 год.

у гимназији у Куманову:

за хонорарну наставницу, с годишњим хонораром од 1440 динара, Рансу Деи, — СНБр. 17095 од 18-ХП-1920 год.

у гимназији у Шапцу:

за школског лекара, с годишњим хонораром од 2500 динара, Д-р Фрању Ранера, лекара, — СНБр. 19575 од 23-ХП-1920 године.

за хонорарне наставнике, с хонораром од 7 динара од одржаног часа, Алексу Петровића и Љубинка Јеремића, чланове духовног суда у Шапцу, — СНБр. 19216 од 21-ХП 1920.

у гимназији у Шшапцу:

за хонорарног наставника, с хонораром од 7 динара од одржаног часа, Симу Буквића, окружног протојереја, — СНБр. 19458 од 21-ХП-1920 год.

у гимназији у Подгорици:

за хонорарног наставника, с хонораром од 7 динара од одржаног часа, Душана Вукчевића, учитеља из Подгорице, — СНБр. 19340 од 20-ХП-1920 год.

у гимназији у Прокупљу:

за хонорарне наставнике, с хонораром од 7 динара од одржаног часа, Захарија Константиновића, протојереја; Витомира Недића, окружног економа; Војтеха Баучека, окружног инжењера; Косту Милосављевића, школског надзорника; Тому Стојановића, управитеља основне школе; Хранислава Савковића, Смиљка Савића и Косту Првуловића, учитеље основне школе, и Д-р Павла Туцаковића, лекара, са хонораром од 10 динара од одржаног часа, — СНБр. 19381 од 21-ХП-1920 год.

у гимназији у Призрену:

за хонорарног наставника, с хонораром од 7 динара од одржаног часа, Антонија Тодоровића, школског надзорника из Призрена, — СНБр. 19453 од 21-ХП 1920 год.

у гимназији у Пирошу:

за школског лекара, с годишњим хонораром од 1800 динара, Д-р Аранђела Стојаковића, санитарског мајора и досадашњег школског лекара исте школе. — СНБр. 19210 од 20-ХП-1920.

у гимназији у Пожаревцу:

за привременог предметног учитеља, Лазара П. Илића, ансолвираног студента филозофије, — СНБр. 19868 од 31-ХП-1920 год.

у гимназији у Пештовцу:

за привремену учитељицу вештина (женског рада), с годишњом платом од 1200 динара, Наталију Петровићеву, бившу учитељицу женског рада у Књажевцу, — СНБр. 9355 од 21-ХП-1920 год.

за хонорарног наставника, с хонораром од 7 динара од одржаног часа, Бранислава Милића, свештеника из Петровца, — СНБр. 19864 од 25-ХП-1920 год.

у гимназији у Сени:

у одељењима са мађарским наставним језиком:

за хонорарну наставницу, с хонораром од 7 динара од одржаног часа, Милку Маркову, учитељицу, — СНБр. 536 од 15-И-1921 год.

у гимназији у Сомбору:

у одељењима са српским наставним језиком:

за хонорарног наставника, с годишњом платом од 1200 динара, Александра Драгина, студента филозофије, — СНБр. 536 од 15-И-1921 год.

у реалци у Вршцу:

за хонорарну наставницу с хонораром од 7 динара од одржаног часа, Јустину Миленковић, наставницу грађанске школе у Вршцу, — СНБр. 536 од 15-И-1921 год.

у Вишој Трговачкој Школи у Великом Бечкереку:

у одељењу са српским наставним језиком:

за хонорарног наставника, с годишњом платом од 1440 динара, Петра Женара, хонорарног наставника исте школе, — СНБр. 20061 од 30-ХП-1920 год.

за хонорарне наставнике, са хонораром од 10 динара од одржаног часа, Д-р. Косту Ђурића, професора гимназије; с хонораром од 7 динара од одржаног часа, Љубомира Зделара, Драгомира Рајића, Миливоја Мољца, Гавру Вргучина и Милоша Шипона; с хонораром од 5 динара од одржаног часа, Тимотија Рајића, вођу Соколства у Великом Бечкереку, — СНБр. 20061 од 30-ХП-1920 год.

у одељењима са мађарским наставним језиком:

за хонорарне наставнике, с хонораром од 10 динара од одржаног часа, Д-р. Евгена Грађеана и Золтана Тота, професоре гимназије; са 7 динара од одржаног часа, Миодрага Цветкова, књиговођу; Матију Хаусладека, рачуновођу; Јосифа Маће-а, наставника грађанске школе; Јозефину Матејића, наставницу грађанске школе, и Марију Фијаловскову, учитељицу, — СНБр. 20061 од 30-ХП-1920 год.

у Вишој Трговачкој Школи у Новом Саду:

за хонорарног наставника, с хонораром од 10 динара од одржаног часа, Богдана Глумца, судију у Новом Саду, — СНБр. 20061 од 30-ХП-1920 год.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

у Вишој Трговачкој Школи у Сомбору:

у одељењима са српским наставним језиком:

за хонорарне наставнике, с хонораром од 10 динара од одржаног часа, Николу Легетића, професора учитељске школе; Војидара М. Борђошког, професора учитељске школе; Олгу Дракулићеву, наставницу учитељске школе; Д-р Корнела Николића, адвоката; Олгу Петровић, наставницу привремене грађанске школе; Д-р Људевита Пушкаша, судију, и Д-р Дезиндера Калмана, професора гимназије; са 7 динара од одржаног часа, Милицу Авировића, приватну учитељицу; Милутина Гавриловића, свештеника; Милана Коларића, управника банке; Миливоја Паланачког, банкарског чиновника, и Ђорђа Цвејанова, свршеног филозофа, градског саветника. — СНБр. 20061 од 30-ХП-1920 год.

у Вишој Трговачкој Школи у Субоци:

у одељењима са српско-хрватским наставним језиком:

за хонорарног наставника, са годишњом платом од 1440 динара, Франа Славића, професора из Сивља. — СНБр. 20061 од 30-ХП-1920.

у гимназији у Белој Цркви:

за хонорарног наставника с хонораром од 10 динара од одржаног часа, Виктора Заплонга, бившег професора гимназије у Будим-Пешти; са 7 динара од одржаног часа: Душана Јовановића, свештеника из Врачева Баја, и Виктора Хела, филозофа Университета у Будим-Пешти. — СНБр. 20061 од 30-ХП-1920 год.

у гимназији у Жомбољу:

за школског лекара, Д-р Јована Шварца, општинског лечника у Жомбољу. — СНБр. 20061 од 30-ХП-1920 год.

у Женској гимназији у Новом Саду:

за школског лекара, Д-р Тому Јовановића, лечника у Новом Саду. — СНБр. 20061 од 30-ХП-1920 год.

у гимназији у Пешировцу Бачком:

за привремене предметне учитеље, са годишњом платом од 1500 динара, Михала Рапоша, свештеника, и Јована Чајака, филозофа Прашког Университета; за хонорарног наставника с хонораром од 10 динара од одржаног часа, Д-р Јана Квачала, професора Университета. — СНБр. 20091 од 30-ХП-1920 год.

у гимназији у Сенти:

у одељењима са српским наставним језиком:

за хонорарног наставника, с хонораром од 7 динара од одржаног часа, Лазара Арсиквина, бившег суплента исте гимназије. — СНБр. 20061 од 30-ХП-1920 год.

у гимназији у Сенти:

за школског лекара свију одељења Д-р Миливоја Борђошког, градског физикуса у Сенти. — СНБр. 20061 од 30-П-1920 год.

у гимназији у Сомбору:

у одељењима са српским наставним језиком:

за хонорарне наставнике, с хонораром од 10 динара од одржаног часа, Стевана Јовца, професора Мушке Учитељске Школе; са 7 динара од одржаног часа, Александра Драгина, жупанијског чиновника; Николу Бодрожича, привременог наставника Мушке Учитељске Школе, и Марка Радосављевића, директора музичке школе у Сомбору;

У одељењима са мађарским наставним језиком:

за хонорарне наставнике, с хонораром од 7 динара од одржаног часа, Игумана Стефана Илића, свештеника закладне Цркве Ст. Коњовића у Сомбору; Јосифа Векера, учитеља грађанске школе; Петра Хана, оспособљеног учитеља грађанске школе; са 5 динара од одржаног часа, Егора Фалкета, учитеља мачевања, и Белу Маршала, учитеља певања. — СНБр. 20061 од 30-ХП-1920 год.

у гимназији у Србобрану:

у одељењима са српским наставним језиком:

за привременог предметног учитеља, с годишњом платом од 1500 динара, Добривоја Кузмановића, привременог учитеља-катихету у Врбасу, — СНБр. 20061 од 20-XII-1920 год.

за хонорарне наставнике, с хонораром од 7 динара од одржаног часа, Гојка Каћанског и Миливоја Сивачког, парохе у Србобрану, — СНБр. 20061 од 30-XII-1920 год.

у одељењима са немачким наставним језиком у Врбасу:

за хонорарног наставника, с годишњом платом од 1440 динара, Драгутина Мајера, хонорарног наставника Реалке у Вршцу, — по службеној потреби, — СНБр. 20061 од 30-XII-1920 год.

О С Т А В К Е

Господин Министар Просвете уважио је оставку на државну службу:

Николи Цакићу, привременом предметном учитељу гимназије у Битољу, — СНБр. 19871 од 28-XII-1920 год.

Ристи Ковијанићу, хонорарном наставнику гимназије у Колашину, — СНБр. 19937 од 30-XII-1920 год.

Р А З Р Е Ш Е Њ А

Господин Министар Просвете претписом својим разрешио је од наставничке дужности: Петра Алексијевића-Чаврилова, хонорарног наставника гимназије у Зајечару, — СНБр. 19796 од 26-XII-1920 год.

Олгу Новикову, привремену учитељицу гимназије на Цетињу, — СНБр. 19126 од 18-XII-1920 год.

Ђуру Павловића, хонорарног наставника гимнастике гимназије у Штипу, — СНБр. 19521 од 23-XII-1920 год.

Добривоја Стојановића, привременог предметног учитеља гимназије у Врању, — СНБр. 19995 од 30-XII-1920 год.

Веру Пентко, хонорарну наставницу гимназије у Приштини, — СНБр. 452 од 11-I-1921 год.

ОДЛУКЕ ГОСПОДИНА МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ

Одлуком СНБр. 19346 од 22-XII-1920, а на основи чл. 72 закона о средњим школама, одобрено је да се г. Мирку М. Поповићу, директору II београдске мушке гимназије, издаје додатак у 1000 динара годишње.

Одлуком СНБр. 19670 од 25-XII-1920 год. а на основи чл. 72 закона о средњим школама, одобрено је да се г. Милутину К. Драгутиновићу, професору реалке у Београду, издаје додатак у 600 динара годишње.

Одлуком СНБр. 19312 од 25-XII-1920 год. упућен је на рад у Уметничко Одељење г. Боровоје Поповић, професор III београдске мушке гимназије.

Одлуком СНБр. 20090 од 10-I-1921 год. упућен је на рад на Универзитет као асистент г. Милан Богдановић, суплент II београдске мушке гимназије.

Одлуком СНБр. 19843 од 30-XII-1920 год. преведена је на плату од 3060 динара г-ђа Љубица Божићка, учитељица вештина у гимназији у Лозници.

Одлуком СНБр. 20181 од 1-I-1921 год., а на основи мишљења Главног Просветног Савета, одобрено је да се књига „Словеначка Књижевност“ од Др. Ивана Пријатеља, а у преводу Милоша Московљевића, професора, може употребити као помоћна књига у средњим школама.

ОСНОВНА НАСТАВА

УКАЗИ ЊЕГОВОГ КРАЉЕВСКОГ ВИСОЧАНСТВА ПРЕСТОЛОНАСЛЕДНИКА
АЛЕКСАНДРА
ПОСТАВЉЕЊА

Указом Његовог Краљевског Височанства Престононаследника Александра од 7 новембра 1920 године, на предлог Господина Министра Просвете, постављен је:

у Учишљској школи у Вршцу:

за професора, Марко Јаковљевић, професор женске учитељске школе у Суботици — по службеној потреби.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престононаследника Александра од 23 децембра 1920 године, на предлог Господина Министра Просвете, постављени су:

у Крагујевачкој женској учишљској школи:

за професора, Мирослава Димитријевић, предметни учитељ исте школе; и
за сунлента, Зорка Момировић-Каралић, помоћница исте школе.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престононаследника Александра од 3 јануара 1921 године, на предлог Господина Министра Просвете, постављена је:

у женској учишљској школи у Сомбору:

за сунлента, Лепосава Борисављевића, дипломирани студент филозофског факултета у Лозани.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престононаследника Александра од 5 јануара 1921 године, на предлог Господина Министра Просвете, постављена је:

у женској учишљској школи у Суботици:

за учитеља вештина, Милка Ј. Петронијевића, учитељица вештина јагодинске учитељске школе, по службеној потреби.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престононаследника Александра од 7 новембра 1920 године, на предлог Господина Министра Просвете, постављена је:

у женској учишљској школи у Суботици:

за професора, Милан Радојичић, професор гимназије у Битољу, по молби.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престононаследника Александра од 7 децембра 1920 године, на предлог Господина Министра Просвете, постављен је:

у женској учишљској школи у Крагујевцу:

за професора, Лепосава Пејићева, професор женске гимназије у Нишу — по молби.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престононаследника Александра од 7 децембра 1920 године, на предлог Господина Министра Просвете, постављен је:

у гимназији у Зајечару:

за професора, Витор Јелесијевић, професор крушевачке гимназије — по потреби службе.

ПРЕТПИСИ ГОСПОДИНА МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ

Господин Министар Просвете претписом својим поставио је:

у учишљској школи у Алексинцу:

за привременог предметног учитеља, Миодрага М. Пешића, ансолвираниог студента московског универзитета, — ОНБр. 40135 од 2-XI-1920;

за привременог предметног учитеља, Ивана Долгорукова, сталног хонорарног наставника исте школе, — ОНБр. 42101 од 21-XI-1920;

за привременог предметног учитеља, Георгија Волкова, наставника Хемје у Русији, — ОНБр. 28977 од 3-IX-1920.

у Педагошком Одељењу III мушке београдске гимназије:

за хонорарног наставника, с хонораром од 7 динара од одржаног часа, Светислава Марковића, учитеља, — ОНБр. 45807 од 12-I-1921;

за хонорарног наставника, с хонораром од 10 динара од одржаног часа, Михајла Градојевића, професора I мушке београдске гимназије, — ОНБр. 48045 од 30-XII-1920;

за хонорарног наставника музике, с хонораром од 7 динара од одржаног часа, Драгољуба Илића, учитеља основе школе, — ОНБр. 39216 од 29-X-1920;

за хонорарног наставника, с хонораром од 10 динара од одржаног часа, Милана К. Петковића, професора на раду у Музеју Српске Земље, — ОНБр. 48044 од 31-XII-1920.

у Педагошком Одељењу гимназије у Беранима:

за хонорарног наставника вештина, с годишњом платом од 1440 динара, Димитрија Јевтовића-Полимца, хонорарног наставника учитељске школе на Даниловом Граду, — по потреби службе, — ОНБр. 41067 од 10-XI-1920.

у учитељској школи у Вршцу:

за хонорарног наставника, с хонораром од 7 динара од одржаног часа, Стевана Дракулића, наставника цртања реалке у Вршцу, — ОНБр. 38497 од 28-X-1920.

у учитељској школи на Даниловом Граду:

за привремену предметну учитељицу, Марију Б. Малишића, свршену ученицу филозофског факултета на Петроградском Педагошком Институту, — ОНБр. 34134 од 30-IX-1920.

у учитељској школи у Јагодини:

за привременог предметног учитеља, Николу Захарова, свршеног студента Московског Университета, — ОНБр. 39225 од 26-X-1920;

за хонорарне наставнике, с годишњом платом од 1440 динара, Евгенија Тимонова, и Владимира Алексијевића-Чехова, наставнике из Русије, — ОНБр. 40042 од 22-XI-1920 и ОНБр. 35677 од 9-X-1920;

за хонорарног наставника Пољске Привреде, с хонораром од 7 динара од одржаног часа, Милована Милорадовића, руководиоца лозног расадника у Јагодини, — ОНБр. 42287 од 7-XII-1920.

у женској учитељској школи у Крагујевцу:

за привремену учитељицу вештина (музике), Добрињу Ковачевићеву, привремену учитељицу вештина Лесковачке реалке, — ОНБр. 37703 од 6-XII-1920;

за хонорарног наставника, с годишњом платом од 1440 динара, Радоја Ф. Вујића, студента технике, — ОНБр. 35080 од 9-X-1920.

у Педагошком Одељењу I крагујевачке гимназије:

за хонорарног наставника црвеног певања, с хонораром од 7 динара од одржаног часа, Бранислава Цветковића, свештеника из Крагујевца, — ОНБр. 44911 од 18-XII-1920.

у учитељској школи у Негошину:

за привременог предметног учитеља, Димитрија Тродина, наставника из Русије, — ОНБр. 39980 од 30-X-1920;

за хонорарног наставника плетарства, с хонораром од 7 динара од одржаног часа, Стојана Петровића, наставника плетарства воћарско-виноделске школе у Букову, — ОНБр. 33798 од 21-X-1920.

у женској учитељској школи у Новом Саду:

за привремену учитељицу вештина (женског рада), Јулку Ј. Јовановић, наставницу вештина I женске гимназије у Београду, — ОНБр. 40834 од 8-VI-1920;

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

2 181

УНИВ. БИБЛИОТЕКА
И. Бр. 17705

WWW.UNILIB.RS

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ

МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ

1921

ГОДИНА ТРИДЕСЕТ ОСМА

УРЕДНИК

СВЕТИСЛАВ ПЕТРОВИЋ

— ИЗДАЊЕ ДРЖАВНЕ ШТАМПАРИЈЕ —

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА
КРАЉЕВИНЕ СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА
БЕОГРАД — 1921

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

САРАДНИЦИ „ПРОСВЕТНОГ ГЛАСНИКА“

- Анастасијевић Д-р Драгушин Н.*, професор Университета, Београд (I₁₁)
Белић Д-р Александар, професор Университета, Београд (I₁₀, I₃₃)
Богдановић Кашарина, професор Друге Женске Гимназије, Београд (I₃₀, I₄₀, I₄₀)
Богдановић Милан В., професор Друге Гимназије, асистент Университета, Београд (I₂₀, II₁, III₁₀)
Врховац Радивоје, директор гимназије, Сремски Карловци (I₃, VIII₀₈)
Вулић Д-р Никола, професор Университета, Београд (III₁₀, III₁₇)
Давидовић Д-р Наталија, референт за школску хигиену у Министарству Народног Здравља, Београд (I₃₄)
Ђорђевић Д-р Тихомир Р., професор Университета, Београд (I₂)
Живановић Живан, државни саветник, б. Министар Просвете, Београд (VI₁)
Жујовић Јован М., академик, б. Министар Просвете, Београд (I₁₉)
Илешић Д-р Фран, професор Университета, Загреб (III₁₃)
Јелачић Евген, професор руске гимназије, Београд (I₃₃)
Јовановић Јован П., учитељ, Београд (I₇)
Јовановић Слободан, професор Университета, Београд (I₄)
Кашић Д-р Данило, професор Треће Гимназије, Београд (III₁₂)
Којић Ђорђе С., учитељ, Топчидер (I₀₀)
Кокић Милован, учитељ, Кавадар (I₃₅)
Косић Милан А., професор Војне Академије, Београд (VII₁)
Лазаревић Бранко, књижевник, Чикаго, Америка (I₃₀)
Лозанић Сима М., професор Университета, Београд (I₉₅, I₅₀)
Луковић Милан, професор Прве Гимназије, асистент Университета, Београд (I₃₂)
Магазиновић Мага, професор Прве Женске Гимназије, Београд (I₃₃)
Максић Сава, професор Друге Гимназије, Београд (III₆)
Маринковић Стеван, професор у пензији, Београд (I₁₈)
Машинић Свештозар, професор Друге Гимназије, Београд (I₃₇)
Миланковић Д-р Милушин, професор Университета, Београд (III₂)
Милинковић Михаило Д., професор гимназије, Шабац (III₃)
Милојевић Д-р Боривоје Ж., доцент Университета, Београд (I₂₇)
Милојевић Милоје, композитор, Београд (I₄₈)
Милошевић Милош Р., управник Учитељске Школе, Јагодина (I₄₁)
Мићић Рајко Сш., референт Министарства Просвете, Београд (I₄₂)
Младеновић Д-р Војислав Р., професор Учитељске Школе, Јагодина (I₅₀)
Московљевић Милош С., професор у пензији, народни посланик, Београд (VIII₁₀)
Новишовић Јерошије, директор гимназије, Лесковац (I₄₄)
Павловић Д-р Миливоје, професор Прве Гимназије, асистент Университета, Београд (I₂₁, V₅₇)
Павловић Милорад, професор Реалке, Београд (VIII₂₅)

Павловић Милош П., учитељ, Добрић (I₈)
Паншелић Д-р Душан, професор Друге Гимназије, Београд (III₁)
Пешковић Вујица, референт Министарства Просвете, Београд (V₉)
Пешровић Јован, школски надзорник, Шабац (I₅₀)
Пешровић Светислав, професор Прве Гимназије, Београд (I₄₆, I₄₇, I₅₁, I₅₇, IV₄₃₅, VII₁₋₁₆, VIII₁₇₋₇₄, VIII₇₅₋₉₈)
Поцовић Мирко М., директор Друге Гимназије, Београд (I₅)
Продановић Јаша М., професор Друге Гимназије, б. Министар Просвете, Београд (III₄, III₇, III₁₅, III₁₈)
Прошић Љубомир М., управник Женске Учитељске Школе, Београд (I₂₀, I₃₈)
Радовић Малиша, секретар Академије Наука, Београд (V₄, V₇)
Ракић Д-р Вићенштије, доцент Университета, Београд (I₃₀)
Рискић Миодраг, професор Треће Гимназије, Београд (V₁₀)
Секулић Исидора, књижевник, Београд (I₂₆, I₃₁)
Симић Миливоје, инспектор Министарства Просвете, Београд (IV₁₋₃)
Слијепчевић Перо, секретар „Просвете“, Сарајево (V₈)
Стајић Васа, секретар Матице Српске, Нови Сад (I₁₂, I₅₅)
Станојевић Алекса, инспектор Министарства Просвете, Београд (I₂₈)
Стојановић Димитрије Ј., инспектор Министарства Соц. Политике, Београд (I₁₆)
Стојановић Љубомир, академик, б. Министар Просвете, Београд (I₉)
Субовић Д-р Драгушин, шеф Просветног Одељења, Лондон (I₃₈)
Тина Пешар А., инспектор Министарства Просвете, Београд (I₁₃, I₂₃, I₄₅)
Товаровић Живојин, учитељ, Боговађа. (III₁₄)
Трбојевић Д-р Дане, управитељ Реалне Гимназије, Загреб (I₄, I₁₅, I₅₂)
Тројановић Д-р Сима, професор Университета, Скопље (I₂₄)
Цар Марко, књижевник, Београд (I₁)
Цвешић Емило, директор Етнографског Музеја, Београд (III₆, III₈)
Џонић Урош, професор Треће Гимназије, Београд (V₆, VI₂)
Шевић Д-р Милан, професор Прве Гимназије, директор Педагошког Семинара Университета, Београд (I₆, I₁₇, I₂₂, I₅₄, III₅, III₁₁, III₁₉)

Бројеви у загради упућују на радове у „Садржају“.

С А Д Р Ж А Ј

	Страна
Службени део	1-248

I. ЧЛАНЦИ

1) Идеал цивилизације некад и сада, од Марка Цара	1
2) Умешности у Србији за време прве владе кнеза Милоша Обреновића, од Д-р Тихомира Р. Борђевића	5, 73
3) Наше школско питање, од Радивоја Врховца	16, 584
4) Бачка самоуправа, од Д-р Дана Трбојевића	23
5) Настава живих језика у нашим средњим школама, од Мирка М. Поповића	30
6) О књигама за децу, од Д-р Милана Шевића	36
7) Реформа наших народних школа, од Јована П. Јовановића	40
8) Ручни рад у америчким школама, од В. Баранове, превео Милош П. Павловић	47
9) Вук Стеф. Караџић, од Љубомира Стојановића	65
10) Ернест Дени, од Д-р Александра Белића	85
11) Средњешколски класицизам у служби науке, од Д-р Драгутина Н. Анастасијевића	99, 145
12) Просвећивање одраслих, од Васе Стајића	106
13) Домаћи задаци из машемашике, од Петра Л. Типе	110
14) Ошварвање нових факултеша на београдском Универзитету, од Слободана Јовановића	129
15) Јединствена школа, од Д-р Дана Трбојевића	133, 199
16) Учишело у новој држави, од Димитрија Ј. Стојановића	150, 222
17) Прилози средњошколској реформи, од Д-р Милана Шевића	155
18) О енглеским школама, од Мермека, превео Стеван Маринковић	158
19) Академик Богдан Поповић, од Јована М. Жујовића	193
20) Значај књижевне теорије у научном проучавању књижевности, од Милана В. Богдановића	208
21) Настава српског језика у нашим средњим школама, од Д-р Миливоја Павловића	217, 268
22) Настава живих језика, од Д-р Милана Шевића	229
23) О настави и наставницима машемашике, од Петра Л. Типе	235
24) О заштити природних знаменитости, од Д-р Симе Тројановића	257
25) Наша хемиска номенклатура, од Симе Лозанића	266
26) Дајте нам музику у средњу школу! од Исидоре Секулић	274
27) О духу и садржини географије, од Д-р Боривоја Ж. Милојевића	277
28) О раду, од Алексе Станојевића	285
29) Књижнице и читаонице за народ, од Љубомира М. Протића	321
30) Функција васпитања у животи, од Д-р Вићентија Ракића	326
31) Умешности нам дајте у школу! од Исидоре Секулић	330
32) О васпитању и настави у Енглеској, од Милана Луковића	331
33) Систојан Новаковић у својим лингвистичко-филолошким делима, од Д-р Александра Белића	339, 410
34) Школе у слободној природи, од Д-р Наталије Давидовић	348
35) Експериментална педагогика, од Милована Кокића	349
36) Поука у сликарству, од Алфреда Бинеа, превела Катарина Богдановић	357
37) † Краљ Пешар I, од Светозара Матића . . . . . (додатак уз свеску јул-август)	

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

38) Универзитетски Велике Бришаније, од Д-р Драгутина Суботића	385, 532
39) Један „психолошки“ естетички систем, од Бранка Лазаревића	394, 521
40) Младићска душа, од Катарине Богдановић	423, 552
41) Религија у настави вишег штечаја, од Милоша Р. Милошевића	433, 541
42) О просветним приликама у Јужној Србији, од Рајка Ст. Мићића	443
43) Модерна уметничка игра, од Маре Магазиновић	449
44) Наша средња школа, од Јеротија Новитовића	453
45) Писмени задаци из математике, од Петра Типе	457
46) Модерна педагогија, од Роже Кузинеа, превод с француског	458
47) Развиће пинципатије у основној школи, од Е. Ф. О' Неја, превод с енглеског	466
48) О модерној српској музици, од Милоја Милојевића	513
49) О предлозима за реформу средње школе, од Катарине Богдановић	577
50) Реформа народних школа, од Јована Петровића	593, 672
51) Школа и живош, од Емила Вутруа, превод с француског	597
52) Више средње школе, од Д-р Дана Трбојевића	641
53) Ваншколско образовање, од Евгена Јелачића	646
54) О Ђорђу Наштошевићу, од Д-р Милана Шевића	653, 714
55) Културна полиника Војводине, од Васе Стајића	660
56) Примитивни душевни живош, од Д-р Војислава Р. Младеновића	663, 725
57) Херман Лиц, од Адолфа Фервера, превод с француског	675
58) Деца „црквењаци“, деца „трговци“ и деца „чиновници“, од Љубомира М. Протића	705
59) Развој хемије у Србији, од Симе М. Лозанића	709
60) Почешак читања у првом разреду, од Ђорђа С. Којића	733

II. КЊИЖЕВНИ ПРЕГЛЕД

1) Последњи Ђоровићев роман, од Милана В. Богдановића	737
---	-----

III. ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ

1) Општа историја за средње и стручне школе, од Мил. Л. Костића, од Д-р Душана Пантелића	59
2) <i>Opisno tjerstvo, od Dr. Juraја Majсena</i> , од Д-р Милутина Милановића	112
3) Француски интелектуални ушњај на Србе, од Јована М. Жујовића, од Михаића Д. Милинковића	118
4) Интелектуални рад и воља, од Жила Пајоа, од Јаме М. Продановића	168
5) <i>Prимједбе из „Nacela o uređenju srednjih škola“, od D-ra Isa Kršnjavi</i> , од Д-р Милана Шевића	175
6) Земљописна читанка, од Мих. М. Сшанојевића, од Емила Цветића	238
7) Забавник Српске Књижевне Задруге, од Јаме М. Продановића	291
8) Прегледна карша Краљевства Срба, Хрваша и Словенаца, од Д-р М. Мандића, од Емила Цветића	294
9) Приказ Д-р Н. Вулића „Лашинске Читанке“, од М. Живковића, од Саве Максића	295
10) Одговор на одговор Г. С. Максића, од Д-р Николе Вулића	298
11) <i>Wilhelm Wundt i njegovo značenje, od Vladimira Dvornikovića</i> , од Д-р Милана Шевића	359
12) Бошаника и Зоологија, од Шмајла, од Д-р Данила Кагића	363
13) Историја словеначке књижевности, од А. Ст. Јошића, од Д-р Ф. Илешића	473
14) Буквар за самоуке, од Живојина Товаровића	478
15) <i>Srpske narodne pesme, od Dr. Laze Popovića</i> , од Јаме М. Продановића	605
16) Д-р Драгушин Прохаска као историчар савремене српско-хрватске књижевности, од Милана В. Богдановића	610
17) Лашинска грамашика за гимназије, од Саве Максића, од Д-р Николе Вулића	681
18) Читанка за II разред основних школа, од Љубомира Логића, од Јаме М. Продановића	744
19) Стогодишњица Д-ра Ђорђа Наштошевића, од Аркадија Варађанина, од Д-р Милана Шевића	750

IV. КРОЗ СТРАНЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВЕ

Страна

1) Природне науке треба да буду главни предмети у новим школама. — 2) Школски рад у градини. — 3) Будућности наставе природних наука, од Миливоја Симића	119
4) Здравље и васпитање. — 5) Метода Моншесори. — 6) Умети губити време, од Светислава Петровића	242
7) Аушоришест и дисциплина у васпитању. — 8) Духовни геније Француске. — 9) Колективне казне. — 10) Експериментална психологија. — 11) Смешивање програма и концентрација наставе. — 12) За хигиену. — 13) Преобразимо школу! — 14) Цртежи бечке деце. — 15) Васпитање даровите деце у Немачкој, од Светислава Петровића	299
16) Језици и њихова настава у новој школи. — 17) Енглески експерименти у васпитању. — 18) Мерење интелигенције. — 19) Бачка осетљивост. — 20) Декорицимо наше учионице! — 21) Опасности од кинематографа, од Светислава Петровића	361
22) Популарне школе за одрасле у Немачкој. — 23) За латински језик! — 24) Експериментална педагогија у Немачкој. — 25) Експериментална педагогија у Италији. — 26) Моћ науке. — 27) Настава наука у основној школи, од Светислава Петровића	484
28) Школа једнога песника. — 29) Реформаторски покрет у Немачкој. — 30) Васпитање одраслих у иностранству, од Светислава Петровића	686
31) О интелигенцији жене. — 32) Десет заповести за учитеља. — 33) Енсуизам у школи. — 34) Кинематограф у настави. — 35) О васпитној улози основне школе, од Светислава Петровића	751

V. ДРУШТВА И УСТАНОВЕ

1) Заједница родитеља и наставника, од Д-р Миливоја Павловића	57
2) Народно Позориште у Београду	58
3) Правила „Заједнице Дома и Школе“	117
4) Српска Краљевска Академија, од Малише Радовића	248
5) Српска Књижевна Задруга	311
6) Друштво за српски језик и књижевност у 1920—1921 школској години, од Уроша Џонића	375
7) Српска Краљевска Академија, од Малише Радовића	501
8) О раду друштва „Просвете“, од Пера Слјепчевића	620
9) Завод за следе у Земуну, од Вујце Петковића	625
10) Конгрес Професорског Друштва у Загребу, од Миодрага Ристића	695

VI. ПРИЛОЗИ

1) Како је спасен Српски Државни Архив 1915, од Живана Живковића	561
2) Библиографија радова Д-р Јована Скерлића, од Уроша Џонића	567, 628

VII. ЈАВНА ГОВОРНИЦА

1) Одговор Г. Душану Пантелићу, од Милана А. Костића	176
--	-----

VIII. БЕЛЕШКЕ

1) Број ученика на београдском Универзитету. — 2) Библиотеке у Чехо-Словачкој. — 3) Родитељска већа у Немачкој. — 4) Немачка школска година. — 5) Америчке учитељске школе. — 6) Васпитна улога кинематографа. — 7) Немачки студенти	60
8) Прослава педесетогодишнице Учитељске Школе у Алексинцу. — 9) Француски учитељи и професори у рашу. — 10) Грађанска обука у школама. — 11) Национализација књига у Русији. — 12) Нове учитељске плаше у Француској. — 13) Психолошки Институт у Паризу. — 14) Француски испит зрелости. — 15) Масарик о задацима школе. — 16) Читуља: Лука Светец	124
17) Нове плаше француских учитеља. — 18) Незахвално доба. — 19) Једна аргентинска мера предострожности. — 20) Експериментисање. — 21) Еволуција педагогије. — 22) Кинематограф у Немачкој. — 23) Васпитни кинематограф. — 24) Школска хигиена у Грчкој. — 25) Млади	

Црвени Крст. — 26) Професионална хигиена учишeљева. — 27) Покреш за реформу школе у Немачкој. — 28) Нове плаше шпанских учишeља . . . 184

29) Школе на чистом ваздуху. — 30) Школе на чистом ваздуху у Америци. — 31) Школе на чистом ваздуху у Паризу. — 32) Једна школа на чистом ваздуху у Милану . . . 254

33) Универзитет у Загребу. — 34) Париски Универзитет. — 35) Омладина и култура. — 36) Лекција о шкољивости дувана. — 37) Најбоља педагошка дела. — 38) Енглеске школе. — 39) Конгрес Мира. — 40) Есперанто. — 41) Гимнастика за време часа. — 42) Сарадња родитеља и школе . . . 313

43) Рeформа наставе у Француској. — 44) Конгрес за заштити деце. — 45) Конгрес за домаће васпитање. — 46) Друштво Алфред Бине. — 47) Плаше у Швајцарској. — 48) Ферилни курсеви. — 49) Француски универзитет. — 50) Учишeљска већа у Белгији. — 51) Школе у природи код нас. — 52) Учишeљeво место у разреду. — 53) За суштрашње васпитање. — 54) Пробне школе. — 55) Проучавање деце у Америци . . . 376

56) Омладински Црвени Крстови. — 57) Смисао историје. — 58) Беда немачке науке. — 59) Дobar школски наметтај и рђаво држање ученика. — 60) Позајмице на плашу. — 61) Нови програм основне школе у Лајпцигу. — 62) Школска статистика Здружених Држава. — 63) Може ли жена живети без помоћи човека? . . . 503

64) Статистика основне наставе у Француској. — 65) Нове професорске плаше у Француској. — 66) Противдржавни елементи у Француској. — 67) Женско физичко васпитање. — 68) Деатињи сан . . . 573

69) Немачки језик у Италији. — 70) Музичка настава у Француској. — 71) Велс као васпитач. — 72) Наставничка одсуства у Француској. — 73) Класирање чиновника у Немачкој. — 74) Основне школе у Чехо-Словачкој. — 75) Читуља: Софија Пешровић - Мершeвог . . . 635

76) Слобода мишљења. — 77) Стари и модерни. — 78) Анастол Франс о васпитању. — 79) Патриотизам и интернационализам. — 80) Дечја самоубиства и кинематограф. — 81) Француске учишeљске школе. — 82) Судбина учишeља у Русији. — 83) Личка школа у Немачкој . . . 698

84) Једна лепа иницијатива. — 85) Васпитна улога кинематографа. — 86) Смањење часова у француским гимназијама. — 87) Универзитетско насеље. — 88) Грађанска обука. — 89) Ученици не знају актуалности. — 90) Шта кошта настава. — 91) Интелектуални ниво. — 91) За модерну културу. — 92) Амерички женски колежи. — 93) Немачки конгрес за моралну педагогију. — 94) Француске школе у Бугарској. — 95) Ручни рад у Швајцарској. — 96) Настава у Америци. — 97) Странци медицинари у Француској. — 98) Читуља: Д-р Тихомир Остојић . . . 758

IX. ВИБЛИОГРАФИЈА

62, 128, 190, 256, 218, 384, 510, 576, 640, 703, 767.

за хонорарног наставника, с хонораром од 7 динара од одржаног часа, Надежду Павловићеву, сталну наставницу више женске школе у Новом Саду, — ОНБр. 33085 од 5-X-1920;
за хонорарног наставника, с хонораром од 10 динара од одржаног часа, Д-р Јована Поповића, лекара у Новом Саду, — ОНБр. 43043 од 13-XII-1920.

у Педагошком Одељењу Пирошке гимназије:

за хонорарног наставника црквеног певања, с хонораром од 7 динара од одржаног часа Милију А. Јончића, свештеника из Пирота, — ОНБр. 35947 од 12-X-1920.

у Богословско-учишњској школи у Призрену:

за хонорарног наставника, с годишњом платом од 1440 динара, Ивана Черијавскога, предавача гимназије у Русији, — ОНБр. 35483 од 9-X-1920;

за школског лекара, с годишњом платом од 2000 динара, Петра Лесникова, лекара из Призрена, — ОНБр. 44453 од 6-XII-1920.

у учишњској школи у Скопљу:

за привремену учитељицу вештина (женског рада), Пандору Чакаревићеву, учитељицу женског рада, — ОНБр. 42096 од 16-XI-1921;

за хонорарног наставника руског језика, с годишњом платом од 1440 динара, Петра Митрофаја, свршеног ученика филозофског факултета у Москви, — ОНБр. 45846 од 15-XII-1920.

у мушкој учишњској школи у Сомбору:

за хонорарног наставника цртања, с годишњом платом од 1440 динара, Николу Бодрожића, наставника цртања, — ОНБр. 38513 од 28-X-1920;

за хонорарног наставника, с хонораром од 7 динара од одржаног часа, Стефана Илковића, игумана и бившег наставника, — ОНБр. 48302 од 30-XII-1920.

у женској учишњској школи у Сомбору:

за наставника цртања, с годишњом платом од 2000 круна, Николу Бодражића, наставника цртања, — ОНБр. 35807 од 18-XI-1920;

у учишњској школи у Суботици:

за хонорарног наставника, с хонораром од 7 динара од одржаног часа, Симеуна Пивнића, православног катихету; Анту Скендериновића, католичког катихету, и Милана Михајловића, наставнике грађанске школе у Суботици, — ОНБр. 671 од 19-I-1921;

за хонорарног наставника, с хонораром од 10 динара од одржаног часа, Д-р Данила Марковића, санитарског капетана, и Фрању Пољанца, професора, — ОНБр. 40563 од 27-XII-1920.

у Педагошком Одељењу гимназије у Шапцу:

за хонорарне наставнике, с хонораром од 10 динара од одржаног часа, Милована Јевтића и Живадина Милојковића, супленте ратарске школе у Шапцу, — ОНБр. 45375 од 13-XII-1920;

за хонорарног наставника, с годишњом платом од 1440 динара, Александра Илића, дипломираног агронома у Тулузи, — ОНБр. 382 од 13-I-1921 год.

РАЗРЕШЕЊА

Господин Министар Просвете претписом својим разрешио је од наставничке дужности: Тодора Маљдева, хонорарног наставника учитељске школе у Скопљу, — ОНБр. 45843 од 23-XII-1920 год.;

Јелисавету Цуваревић, привремену предметну учитељицу женске учитељске школе у Крагујевцу, — ОНБр. 42467 од 23-XII-1920 год.

УПРАЖЊЕНА МЕСТА

Господин Министар Просвете одлуком својом ОНБр. 48359 од 29-XII-1920 год. упразнио је место Вецеславу Неделу, наставнику музике у Скопској Учитељској Школи, пошто се није јавно на дужност.

ОДЛУКЕ ГОСПОДИНА МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ

Одлуком ОНБр. 39376 од 30-X-1920 год., а на основи чл. 72 Закона о средњим школама и чл. 14 Закона о уређењу учитељских Школа, Љубомиру Протићу, управитељу београдске женске учитељске школе, одређен је додатак од 1000 динара на годину.

ПРЕМЕНТАЈИ

Г. Министар Просвете претписом својим преместио је:

за учитељицу у Београду, Наталију В. Радловићку, из Скопља, по молби, — ОНБр. 28340 од 31-VIII-1920 год.

за учитеља у Брестовцу, среза зајечарског округа тимочког, Војина Вукадиновића, пређашњег учитеља из Оснића, среза бољевачког истог округа, — ОНБр. 31791 од 21-IX-1920. са сталну учитељицу у Гроцкој, Софију Петковићку, из Дичара, среза грочанског округа београдског, по молби, — ОНБр. 35863 од 9-X-1920 год.

за учитеља у Црнољевници, среза сврљинског округа нишког, Драгослава С. Поповића, из Пишеваца, истог среза и округа, по молби, — ОНБр. 35704 од 8-X-1920 год.

за сталне учитеље у Кошљарима, срез јасенички, округ крагујевачки, Душана и Даринку Илић, из Витоља, по молби, — ОНБр. 35676 од 8-X-1920.

за сталну учитељицу у Ритопеку, округа београдског, Радојку Николићку, из Трстеника, округа крушевачког, по потреби, — ОНБр. 35832 од 5-X-1920 год.

за сталног учитеља у Крагујевцу, Недељка Вакића, из Радмилићића, округа крагујевачког, по молби, — ОНБр. 35361 од 8-X-1920 год.

за сталну учитељицу на Убу, округа ваљевског, Љубицу Циковићку, из Вајева, по потреби, — ОНБр. 34869 од 2-X-1920 год.

за сталног учитеља у Баковници, округа метохијског, Љубомира Лалевића, из Будисаваца, истог округа, по потреби, — ОНБр. 32753 од 23-IX-1920 год.

за сталну учитељицу у Арнојеву, округа београдског, Смиљу Јоксимовићеву, из Степојевца, истог округа, по молби, — ОНБр. 34070 од 30-IX-1920 год.

за вршиоца учитељске дужности у Степојевцу, округа београдског, Љубинку Арсовићеву, из Брскова, округа ужичког, по молби, — ОНБр. 34070 од 30-IX-1920 год.

за вршиоца учитељске дужности у Враговцу, округа метохијског, Павла Лунеза, из Пећи, истог округа, по потреби, — ОНБр. 32753 од 23-IX-1920 год.

за сталног учитеља у Укци, округа метохијског, Стевана Поповића, из Дрезге, истог округа, по потреби, — ОНБр. 32753 од 25-IX-1920 год.

за сталног учитеља у Ново Село, округа нишког, Гмитра Вељића, из Ниша, по потреби, — ОНБр. 32809 од 23-IX-1920 год.

за сталног учитеља у Вир-Пазар, округа барског, Тому Лотаића, из Убличевски, округа петинског, по потреби, — ОНБр. 32304 од 24-IX-1920 год.

за сталног учитеља у Бијело-Поље, округа подгоричког, Душана Вукчевића, из Дољана, истог округа, по потреби, — ОНБр. 32304 од 24-IX-1920 год.

за сталног учитеља у Фруток, округа подгоричког, Радована Поповића, из М. Ждребаника, истог округа, по потреби, — ОНБр. 32304 од 24-IX-1920 год.

за сталног учитеља у Блатину, округа Колашинског, Машана Шукловића, из Липова, истог округа, по потреби, — ОНБр. 32304 од 24-IX-1920 год.

за сталног учитеља у Никшићу, округ Никшићски, Милана Делића, из Шавника, истог округа, по потреби, — ОНБр. 32304 од 24-IX-1920 год.

за учитеља у Вељково, среза негогинског округа крајинског, Божицара А. Милошевића, из Јабуковца, среза брзопаланачког округа крајинског, по молби, — ОНБр. 35625 од 7-X-1920.

за сталну учитељицу у Азању, округа смедеревског, Ружу А. Павловићеву, из Рашанца, среза млавског округа пожаревачког, по молби, — ОНБр. 35581 од 7-IX-1920 год.

за учитељицу у Зајечар, Милеву Јанковићку, из Илина, среза бољевачког округа тимочког, по молби, — ОНБр. 35299 од 7-X-1920 год.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

за сталну учитељицу у Дражевац, среза посавског округа београдског, Даницу (Петковићеву) Стефановићку, из Богданаца, среза љеђелиског, по молби, — ОНБр. 35299 од 7-X-1920 год.

за учитеља у Илино, среза бољевачког округа тимочког, Драгутина Младеновића, из Врбице, среза и округа тимочког, по молби, — ОНБр. 35275 од 6-X-1920 год.

за учитељицу у Марковац, среза јасеничког округа крагујевачког, Зорку М. Николићеву, из Стојника, истог среза и округа, по молби, — ОНБр. 34777 од 4-X-1920 год.

за привремену учитељицу у Врановину, среза дежевског округа рашког, Марију Аранђеловићеву, из Доње Вањице, среза горњо полошког округа тетовског, по молби, — ОНБр. 34592 од 2-X-1920 год.

за сталну учитељицу у Бабову, округа моравског, Радмилу М. Димитријевићеву, из Јабковца, округа крајинског, по молби, — ОНБр. 34190 од 1-X-1920 год.

за сталну учитељицу у Бабову, округа моравског, Радулку М. Димитријевићеву, из Јабковца, округа крајинског, по молби, — ОНБр. 34190 од 4-X-1920 год.

за сталног учитеља у Равну Ријеку, округа бијелопољског, Мирана Дабетића, из Берана, округа беранског, по потреби, — ОНБр. 32139 од 29-IX-1920 год.

за сталног учитеља у Недељице, среза јадранског округа подринског, Николу Ненадовића, из Грнчара, истог среза и округа, по молби, — ОНБр. 32007 од 22-IX-1920 год.

за сталну учитељицу у Каону, округа подринског, Марију Мандићеву, из Памбуковине, округа ваљевског, по потреби, — ОНБр. 30211 од 21-IX-1920 год.

за вршиоца учитељске дужности у Бачу, округа битољског, Зорку Васекићеву, из Вистрице, округа бијелопољског, по молби, — ОНБр. 32528 од 23-IX-1920 год.

за вршиоца учитељске дужности у Пркињу, округа нишког, Стојана Т. Савића, из Липовца, округа нишког, по потреби, — ОНБр. 31962 од 21-IX-1920 год.

за сталну учитељицу у Гроцку, округа београдског, Љубинку Поповићку, из Кладова, округа крајинског, по молби, — ОНБр. 35864 од 9-X-1920 год.

за вршиоца учитељске дужности у Беловодицу, среза прилепског округа битољског, Боровоја Станића, из Дреновца, истог среза и округа, по потреби, — ОНБр. 33984 од 2-IX-1920 год.

за сталног учитеља у Дреновац, среза прилепског округа битољског, Живојина Секулића, из Великог Коњара, истог среза и округа, по потреби, — ОНБр. 33984 од 2-X-1920 год.

за сталну учитељицу у Радујевац, округа крајинског, Милеву Окановић, из Доњег Милановца, истог округа, по молби, — ОНБр. 30597 од 10-IX-1920 год.

за сталну учитељицу у Гроцку, Драгу Тришићку, из Крушевца, по потреби, — ОНБр. 33931 од 28-IX-1920 год.

РАЗРЕШЕЊА

Господин Министар Просвете, претписом својим разрешио је од учитељске дужности: Војислава Д. Борђевића, вршиоца учитељске дужности у Мирановцу, округа пиротског пошто се није на дужност јавио, — ОНБр. 36841 од 13-X-1920;

Живорада Поповића, вршиоца учитељске дужности из Богојевца, среза лесковачког округа врањског, пошто је напустио дужност због парохијске дужности, — ОНБр. 35943 од 9-X-1920;

Тихомира Ристића, вршиоца учитељске дужности из Струге (округ охридски), пошто се није на дужност јавио после прописаног времена, — ОНБр. 35652 од 7-X-1920;

Трајка Прендевића, вршиоца учитељске дужности у Косовици, среза моравичког округа ужичког, пошто никако није долазио на дужност, — ОНБр. 35356 од 5-X-1920;

Петра Милошановића, вршиоца учитељске дужности (свештеника) из Мосне, среза поречког округа крајинског, пошто је као свештеник преоптерећен парохијским пословима, — ОНБр. 35335 од 5-X-1920;

Драгомира Бранковића, вршиоца учитељске дужности из Трабовишта, среза царевоселског округа брегаличког, пошто није на дужности, — ОНБр. 36899 од 14-X-1920;

Розу Сентшартони, водилу сталног склоништа у Ковачици, због незнања језика, као и због тога што већ две године не врши дужност, — ОНБр. 35874 од 9-X-1920;

Јована Апостоловића, вршиоца учитељске дужности из Остре, округа рудничког, — ОНБр. 36681 од 13-X-1920;

Радосава Мил. Поповића, привременог учитеља из Орашја, среза параћинског округа моравског, зато што је напустио своју дужност и на њу се није вратио у законском року, — ОНБр. 35951 од 9-X-1920;

Данила Николића, привременог учитеља из Голобока, округа смедеревског, пошто је напустио учитељску дужност, — ОНБр. 35956 од 11-X-1920;

Драгољуба Пауновића, привременог учитеља из Турђева, среза лепеничког округа крагујевачког, због рукоположења, — ОНБр. 36466 од 12-X-1920;

Милутина Марковића, сталног учитеља из Штитара, среза дежевског округа рашког, због ступања у кадар, — ОНБр. 36259 од 11-X-1920;

Светозара Ранчића, сталног учитеља из Топонице, округа пиротског, због ступања у кадар, — ОНБр. 34648 од 2-X-1920;

Милорада Топаловића, привременог учитеља из Баљевца, среза студеничког округа чабанског, — ОНБр. 35355 од 6-X-1920;

Светислава Савића, привременог учитеља из Љубања, округа ужичког, пошто је напустио дужност, — ОНБр. 30981 од 16-IX-1920;

Драшка Милетића, привременог учитеља из Ковуша—Брестовац, округа крагујевачког, — ОНБр. 33281 од 27-IX-1920;

Милиду Пејић, сталну учитељицу из Кавадара, округа тившевског, — ОНБр. 30898 од 14-IX-1920;

Милорада М. Гајића, сталног учитеља из Риђака, среза посаво-тамнавског округа подринског, — ОНБр. 31966 од 21-IX-1920;

Софију Росићеву, привремену учитељицу из Недељице, пошто је напустила дужност, — ОНБр. 32007 од 22-IX-1920;

Василија Божовића, учитеља из Брњака, округа звечанског, пошто се није јавио на дужност од почетка ове школске године, — ОНБр. 34034 од 30-IX-1920;

Цанку Симоновићку, вршиоца учитељске дужности из Д. Бањице, среза горњо-полошког округа тетовског, — ОНБр. 31446 од 17-IX-1920;

Радослава Стојадиновића, управитеља основне школе из Трстеника, округа крушевачког, — ОНБр. 32790 од 23-IX-1920;

Живана Средојевића, вршиоца учитељске дужности (свештеника) из Ореовице, среза моравског округа пожаревачког, пошто је поднео оставку на ту дужност, — ОНБр. 30996 од 17-IX-1920;

Воју Станчића, вршиоца надзорничке дужности, среза посаво-тамнавског округа ваљевског, — ОНБр. 32930 од 20-IX-1920;

Љубомира Ђирића, сталног учитеља из Стрелца, среза дужишког округа пиротског, пошто ступа у војску на оделујење рока, — ОНБр. 30977 од 16-IX-1920;

Живојина Поповића, вршиоца дужности школског надзорника, среза дебарског округа охридског, — ОНБр. 18947 од 12-VI-1920;

Бранислава Панајотовића, привременог учитеља из Личје, среза и округа нишког, — ОНБр. 32154 од 24-IX-1920;

Славку Коркоденовићеву, привремену учитељицу у Жировници, округа крагујевачког, због продужења студија, — ОНБр. 32887 од 25 IX-1920;

Александра Стефановића, привременог учитеља из Породина, среза моравског округа пожаревачког, — ОНБр. 32863 од 24-IX-1920;

Бождара Весића, сталног учитеља из Градца, округа тившевског, — ОНБр. 32661 од 14-IX-1920;

Рока Томашића, учитеља из Павлешнице, округа брегалиничког, — ОНБр. 32706 од 25-IX-1920;

Душана Стојадиновића, сталног учитеља из Мале Дренове, среза левачког округа моравског, пошто ступа у кадар, — ОНБр. 33632 од 28-IX-1920;

Ивана Вабића, сталног учитеља из Балајинца, среза деспотовачког округа моравског, пошто ступа у кадар, — ОНБр. 33010 од 26-IX-1920;

Михаила Алексића, сталног учитеља из Новог Села и Светозара Чубраковића, сталног учитеља из Колешина, среза струмичког округа тиквешког, због ступања у кадар, — ОНБр. 33325 од 27-IX-1920;

Душана Стојановића, сталног учитеља из Мале Дренове, среза левачког округа моравског, због ступања у кадар, — ОНБр. 33136 од 25-IX-1920;

Никољу Димитријевића, сталног учитеља из Широмана, округа ваљевског, због ступања у кадар, — ОНБр. 33069 од 24-IX-1920;

Жигмонда Матраи-ја, римокатоличког учитеља из Сомбора, зато што није хтео да положи прописану заклетву, — ОНБр. 34075 од 30-IX-1920;

Мирка Брајовића, учитељског заступника из Брава, округа подгоричког, и Брадана Крваљића, учитељског заступника из Лутова, округа подгоричког, — ОНБр. 30133 од 9-IX-1920;

Светозара Манића, вршиоца учитељске дужности из Срећковца, среза лужничког округа пиротског, — ОНБр. 31676 од 18-IX-1920;

Петра Лојаницу, сталног учитеља из Павлице, среза студеничког округа чачанског, због ступања у кадар, — ОНБр. 31007 од 18-IX-1920;

Будимира Илића, привременог учитеља из Јабланице, среза бољевачког округа тимочког, због ступања у кадар, — ОНБр. 33025 од 24-IX-1920;

Светомира Милићевића, привременог учитеља из Дубоке, среза звишког округа пожаревачког, — ОНБр. 33450 од 28-IX-1920;

Христину П. Илићку, вршиоца учитељске дужности из Концеља, среза прокупачког округа топличког, — ОНБр. 33980 од 30-IX-1920;

Јосипа Вадаса, учитеља из Херцегмарока, — ОНБр. 34425 од 1-X-1920.

ОДЛУКЕ ГОСПОДИНА МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ

Одлуком ОНБр. 36271 од 12-X-1920 год. решено је: да Јован Ђ. Јовановић, професор Женске Учитељске Школе у Београду, врши дужност школског надзорника за град Београд, у мушким основним школама, док је г. Влад. Стојановић на одсуству.

Одлуком ОНБр. 35458 од 6-X-1920 године решено је: да г. г. Милан Поповић и Милутин Станковић, учитељи, раде у Министарству Просвете — одељењу за основну наставу — а г. Милутин Пантелић, учитељ, који је до сада био у одељењу за основну наставу, да ради у Београду као учитељ основне школе у одељењу на Крагујевачком Друму.

Одлуком ОНБр. 33327 од 25-IX-1920 одобрено је г. Трајку Арсићу, учитељу у Кривој Паланци, да може поред учитељске дужности вршити и намесничку дужност, с тим да парохијску дужност не може вршити.

Одлуком ОНБр. 16189 од 21-V-1920 год. одобрено је: да Босилка Стојановићева, учитељица на раду у школи за глуво-нему децу „Друштва Краљ Дечански“, остане и за ову школску годину у истој школи.

Одлуком ОНБр. 36650 од 11-X-1920 године одобрено је: да се Бошко Думовић стални учитељ из Цетиња привремено упути на рад код Просветног Инспектора на Цетињу за ову школску годину.

Одлуком ОНБр. 35263 од 5-X-1920 год. решено је: да се Милена Марсенића, учитељица у Марсенића Реци (андријевички округ) привремено уклопи са учитељске дужности и да јој се, док је под судом, издаје половина плате. А ако се пусти као невинна, да се врати на дужност, и да јој се врати половина задржане плате.

Одлуком ОНБр. 35552 од 7-X-1920 године решено је: да школски срез љубишки у округу рудничком сачињава политички срез љубишки и школе: Брајићи, Прањани, Савинац, Таково и Брезна из политичког среза таковског, са седиштем школског надзорника у Прелини, а школски срез руднички у округу рудничком да сачињава политички срез качерски и ове основне школе из среза таковског: Бањани, Бело Поље, Враћевшница (доња и горња школа), Гор. Бранетићи, Љуговница, Мајдан и школа у Гор. Милановцу — са седиштем школског надзорника у Гор. Милановцу.

Одлуком ОНБр. 35218 од 8-X-1920 год. решено је: да се г-ђа Драга А. Пашићка, учитељица у пензији не може реактивирати, из разлога што је дуго времена провела ван школе.

Одлуком ОНБр. 35216 од 8-X-1920 год. решено је: да се г. Димитрије Илић, учитељ у пензији не може реактивирати због година старости.

Одлуком ОНБр. 36607 од 13-X-1920 год. решено је: да се г. Бранко Штрига, стални учитељ у Венчанима, срез колубарски округ београдски, који је до сада био на раду у Дому слепих инвалида у Земуну, разреши од те дужности и упути на ново опредељење у Мослаани.

Одлуком ОНБр. 37231 од 15-X-1920 год. одобрено је г. Радомиру М. Русићу, учитељу из Крушца, округ пиротски, да може полагати практични учитељски испит по чл. 29. закона о народним школама у октобру ове године, и то у алексиначкој Учитељској Школи.

Одлуком ОНБр. 30274 од 10-IX-1920 године решено је: да се г. Димитрије Поповић, учитељ у Буштраву (врањски) сматра као привремени учитељ од 11 септембра 1919 год. и да се преведе на плату од 1600 дин. годишње коју ће примати од 1 дец. 1919 год.

Одлуком ОНБр. 34919 од 7-X-1920 године одобрено је г. Петру Вурићу, учитељу у Куманову, да учитељску службу може заменити другом државном службом.

Одлуком ОНБр. 33125 од 25-IX-1920 године решено је: да г-ђица Живана Митровићева, учитељица из Струмице, ради као наставница српског језика при грађанској школи на Вичу у Љубљани, с платом и дневницом коју је до сада имала, но без права на дневницу за рад ван места службовања свога.

Одлуком ОНБр. 34705 од 3-X-1920 год. решено је: да се г. Драгиша Сиротановић, учитељ у Олемјру, среза бечкеречког, запосли у Министарству Просвете, Одељењу Основне Наставе, с тим да привремено ради у пансионату за учитељску децу у В. Бечкереку.

Одлуком ОНБр. 27726 од 24-VIII-1920 год. решено је: да се г. Цвета Винтулчева, учитељица из Прилепа, упути на рад у Дом Друштва Сиротне Деце „Трандаџлијанум“ у Новом Саду, без права на накнаду за рад ван места службовања.

Одлуком ОНБр. 30918 од 5-X-1920 год. решено је: да г-ца Олга Богичевићева, стална учитељица из Плеваља, ради за ову школску годину у II и III разреду женске муслиманске школе у Плевљима.

Одлуком ОНБр. 24512 од 6-VIII-1920 године решено је: да г-ђа Драгиња Мацарац, учитељица из Мраморца округ смедеревски, привремено ради у Министарству Просвете — Одељењу за основну наставу.

Одлуком ОНБр. 33979 од 30-IX-1920 год. решено је: да г-ђа Јелена Аћимовићка, нераспоређена учитељица из Београда, ове школске године ради у београдској основној школи, вршећи замену у одељењу г. Драгомира Борђевића, који је на раду у Министарству Просвете.

Одлуком ОНБр. 28045 од 27-VIII-1920 год. решено је: да г-ђа Јованка Р. Томићка, учитељица у Прибоју, округа пријеношког, остане и за ову школску 1920/21 годину у истом месту на раду.

Одлуком ОНБр. 32812 од 18-IX-1920 год. решено је: да г-ђа Лепосава Лучићка, учитељица из Крагујевца, остане привремено и за ову школску годину у Крагујевцу на раду.

Одлуком ОНБр. 31454 од 17-IX-1920 год. решено је: да се г-ђа Стана Стојишићева, учитељица у Жагубици, привремено упути на рад — као васпитачица — у Женску Учитељску Школу у Новом Саду.

Одлуком ОНБр. 31589 од 20-IX-1920 год. решено је: да Лука Рајковић, учитељ у Кличевцу, срез рамски округ пожаревачки, до даље наредбе ради у Министарству Просвете Статистичком одељењу.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Одлуком ОНБр. 26613 од 20-VIII-1920 год. решено је: да је ранија одлука ОНБр. 22275 од 18-VII-1920 год. којом је г. Веља Радовић премештен за учитеља у Крњу Јелу, округа колашинског, неважећа, и да г. Радовић остаје у Штитарцу, округа колашинског, где је премештен одлуком ОНБр. 20496 од 13-VII-1920 год.

Одлуком ОНБр. 36216 од 11-X-1920 год. решено је: да се г-ђици Босиљки Станчићевој, учитељици из Леснова, округа кумановског, огласи учитељско место за упражњено, пошто није дошла на дужност од дана постављења.

Одлуком ОНБр. 37446 од 16-X-1920 год. решено је: да се г. Андри И. Јовановићу, управитељу нишке школе у Вождовој улици, уважи оставка коју је поднео на дужност управитеља исте школе, а за управитеља исте школе постави Александар М. Ђерамилац, учитељ из Ниша.

Одлуком ОНБр. 37626 од 18-X-1920 год. решено је: да се г-ђица Зорка Д. Ђорђевић, учитељица, која је била стављена на расположење Министарству за Социјалну Политику, врати на своју редовну учитељску дужност у Ниш.

Одлуком ОНБр. 36666 од 12-X-1920 год. одобрено је: да се у основној школи у Грлишту, среза зајечарског округа тимочког, отвори још једно одељење.

Одлуком ОНБр. 37324 од 15-X-1920 год. решено је: да се основна школа у Градском, среза велеског, затвори, а учитељ градске школе премести.

Одлуком ОНБр. 37636 од 16-X-1920 год. решено је: да г. Велимир Стојковић, стални учитељ у Алексинцу, на дужности као економ Ђачког Дома и Трпезе у Учитељској Школи Алексиначкој, и даље остане на тој дужности.

Одлуком ОНБр. 36637 од 12-X-1920 год. решено је: да се г. Али Мустафи, вршиоцу учитељске дужности — вероучитеља у Виници, среза кочанског округа брегалиничког, досадања годишња плата од 360 динара повећа на 600 динара.

Одлуком ОНБр. 37398 од 9-IX-1920 год. решено је: да се Ратко Шуичић, учитељ у Битољу, премести по казни у Рашков Луг, у округу колашинском.

Одлуком ОНБр. 37781 од 20-X-1920 године решено је: да се приватне женске школе муслиманске вероисповести у Куманову затворе, док се не саобразе закону, а може им се одобрити отварање дејтег забавишта (менгеба) кад испуне законске услове.

Одлуком ОНБр. 36433 од 13-X-1920 године решено је: да се у основној школи у Стреоцу округа метохијског, отвори још једно одељење.

Одлуком ОНБр. 37007 од 15-X-1920 год. решено је: да се у Везичеву, срез млавски округ пожаревачки, отвори школа, под именом Везичевска Основна Школа — чију ће школску општину санићавати само село Везичево.

УМЕТНИЧКО ОДЕЉЕЊЕ

УКАЗИ ЊЕГОВОГ КРАЉЕВСКОГ ВИСОЧАНСТВА ПРЕСТОЛОНАСЛЕДНИКА

АЛЕКСАНДРА

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 1 јануара ове године, на предлог Господина Министра Просвете, постављени су:

у Уметничком Одељењу Министарства Просвете:

за референта са годишњом платом од 5000 динара, Сима Пандуровић, секретар I кл. и за секретара II класе, Милан Димовић, секретар III класе.

ИДЕАЛ ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ НЕКАД И САДА

— ПОВОДОМ НАЈНОВИЈИХ ПУБЛИКАЦИЈА Г. ФЕРЕРА —

Прва омашнија књига Гуљелма Ферера, *L'Europa Giovane* („Млада Европа“), подсећа ме на најживље литерарне утиске мојих младих дана. Тврда вера у доброту и солидност културног и економског рада тадашње Европе, коју је писац, у том делу свом, на свакој страници топлим речима подвлачио, деловала је на тадашњу моју још свежу уобразиљу као весео цијук узлетелих ластва, или као треперење златних лептирских крила у ведром пролетњем зраку. Писац је онда, више него ли у будућност, веровао у неку пуну обећања садашњицу, из које имађаху да се за европску цивилизацију ишчауре све лепши и лепши дани. Укратко, његова књига певаше химну новом европском свету, певаше обнову просветног, индустријског и трговачког рада, обнову, једном речи, свих људских енергија и вероватни прираст људског богатства и људске среће.

Међутим, својом основном идејом, Ферерова књига иђаше за тим да установи супериорност народа са великом индустријом, у којима писац, у то доба, назираше прегатоце нарочито способне да израде нову Европу, а то стога што су у тим народима појединачни напори кадри да се боље дисциплинују и подреде општем добру. Немци и Енглези чињаху се младом Фереру једини народи на које Европа треба да се угледа. Што се латинских народа тиче, он у њима назираше само декадентство и анархију. О свом рођеном народу, Талијанима, он у то доба писаше: „Ако не успеју да садашњу кризу свладају изванредним каким напором, могло би се лако десити да у будућности постану туђи измеђари, слуге оних који су у прошлости њима служили“.

Разуме се да је овако пророчанство морало талијанску сујету неугодно дарнути. Око Ферерове књиге поведе се читава борба. Та борба водила се, заправо, више у име повређеног националног поноса, но око суштине саме ствари, јер не само што је у то време Италија била спутана у мрежама тројнога савеза, него је вера у преимућство немачке науке и немачке културе била дубоко усидрена у талијанским мозговима. Ту су веру, иначе, са Талијанима делили и многи други народи, а можда највише ми, лаковерни Словени, који смо од те предрасуде

патили као од неке наследне болести. Како већ било, Фереро бејаше у великој заблуди претпостављајући да је Немачка позвана да постане као неко централно огњиште светске цивилизације, главни мравињак из којег је требало да се у свима правцима растуре дуге и густе поворке мирних и радишних мрави, милиони прилежних раденика који ће вољни бити само да зидају, а нипошто да људска добра руше и уништавају.

Фереро не сачека, међутим, последње крупне догађаје на светској позорници, на да своје младалачке погледе и прорицања подвргне ревизији. Напустивши наједаред публицистички рад, он се неко време повуче у страну. Талијанске новине јавише да је писац узео преда се да критичарима, који му пребациваху претерани оптимизам, одговори новом књигом у којој ће изнети нове разлоге за своје доброслутне погледе. Он бејаше изреком казао како модерни свет стално напредује, па се чак усудио и да покаже правце и путове којим ће се тај напредак у будућности кретати. Дати међутим јасну и солидну дефиницију о томе што је, или боље, у чем се управо састоји људски напредак, то не беше ни лака ни ситна ствар. Мозгајући о проблему, писац узе да проучава прошлост и, трагајући по њој, наиђе на јединствен пример оријашког узлета и потоње пропасти једног великог народа: народа римског.

Али се при томе трагању Фереру деси нешто сасвим неочекивано. Радећи на својој римској историји, он се душевно преобрази и радикално измени своје раније погледе о људском напретку и о суштини цивилизације. Она књижевна шетња по рушевинама латинског света као да у многим погледу беше разбистрила његове социолошке појмове, те га уједно навела на многа, често пута сасвим неочекивана поређења и чудновате констатације. Он се најзад увери како оно што се у модерном свету сматра за прогрес, и за чим се он исти раније толико загреваше, није у суштини но једна заводљива обмана у којој античка мудрост назираше знакове покварености и културног назатка. У моралном, естетичком и политичком погледу, старовременски свет беше себи поставио као циљ један идеал савршенства који је очевидно рамао, али они стари Европљани бејашу далеко од тога да би идеалом сматрали неограничену снагу и богатство. Они се таком идеалу, шта више, на уста својих репрезентативних људи, увек опираху, и кад му на послетку и сами жртвом падоше, они су у том лажном идеалу назирали главни узрок пропасти римског света и расула римске државе.

Књига (читаво једно ремек-дело платонске мудрости) у којој је Фереро изложио језгру својих компаративних проучавања, или тачније, резултат своје незатајене палинодије, јесте филозофско дело *Fra i due Mondi* („Између два света“), које изађе на језику француском, а затим на талијанском и енглеском. У тој књизи својој, која је написана у форми разговора између разних сапутника на једном великом транс-океанском пароброду, писац расправља, између осталог, тему: која се

www.unilib.rs

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

врста цивилизације показала згоднија и пробитачнија за људску задругу, да ли модерна цивилизација *квантитетна*, којој главни експонент беше немачко царство и која се састојаше у прекомерном гајењу индустријализма и материјалне моћи, или цивилизација *квалитетна*, оличена у грчко-латинској старини, која је тежила за све то већим усавршавањем културних тековина што се зову Вредноћа, Истина, Лепота? По Фереровом суду, оба ова начина културног напрезања, на име идеал неограничене моћи и богатства, и идеал ограниченог савршенства, имађаху у модерном свету своје представнике, први у раси германској и англосаксонској, а други у раси латинској. У Енглеској и у Америци, а нарочито у предратној Немачкој, људи, опијени доктринарским знањем, рапидно стеченим богатством и разним победама над простором и временом, уочише врхунац људске амбиције у томе да би што већма распрострли своју власт над природом, над светом, над својим саљудима. Тај нови идеал цивилизације бејаше у Немачкој, нарочито након крваве 1870—71 године, постао нека врста националне религије. Немачка је, гајећи тај идеал, између 1870 и 1910 године, дакле у размаку од четрдесет година, повећала своју производњу жезла за готово петнаест милиона тона. „То је — вели Фереро — један огроман успех. Гвожђе је, несумњиво, једна драгоценa ковина; њиме се праве топови, пушке и оклопљене лађе; али свет у такој мери пренатрпавати жезлом, да на њему не остане места за лепоту и све остале квалитетне вредности које одају благородство и величину човечјег духа, — зар то не значи враћати се у варварство?“ Коначни резултат пишчеве аргументације излази, отприлике, на ово: свет треба да се реши да ли ће да настави данашњу вртоглаву странпутицу, или да своју бескрајну амбицију и своју грамжљивост сведе у границе извесног идеала. Будућност Европе зависиће од тога решења. Деветнаести век родио је два ужасна киклопа: индустријализам и општу војну дужност. Чегa су кадра та два монструма кад се препусте себи самима, показало је последње време. Потребно је дакле да се старовременска еуритмија поново успостави у свету, који је грдно разрован и унакажен оргијама милитаризма и индустријализма; треба да људи поново претпоставе избраност обилаштине, примерену снагу неограниченој моћи, те да се врате на кудикамо хуманије и рационалније друштвене и политичке уредбе, но што беху оне које су у свету владале последњих педесет година. Једном речју, треба напустити лажни идеал квантитета, и опет пригрлити културу квалитета.

Ја не знам да ли сам читаоца довољно оријентовао у суштини Ферерове доктрине, у којој је критика уочила радикалан преобрат у пишчевим погледима о идеалној цивилизацији, преобрат који, у осталом, писац ниуколико не пориче, и којему његова најновија књига *La vecchia Europa e la nuova* („Стара и нова Европа“) може да служи као коментар. Ја сам, иначе, у овом збијеном приказу занемарио мноштво споредних

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

проблема о којима Ферерова лица, у својим трансатланским разговорима, на дуго и широко дебатују, и који су понекад врло бриљантни и врло сложени. Мени је у главном било до тога да овде изнесем језгру Ферерове тезе, и ево зашто. Из ове пишчеве палинодије требало би да извесну поуку поцрпемо и ми Јужни Словени. Ако је пре рата било света којему је киклопска немачка државна уредба и немачка култура импоновала, то смо били ми, Јужни Словени, који смо од увек осетљиви били за атлетске гестове и снобске блефове. Било с тога што се наша омладина, нарочито она из бивше аустро-угарске монархије, претежно школовала на немачким универзитетима, или с тога што су наше предратне генерације, нарочито у Србији последњих Обреновића, огрезле биле у најсуровијем реализму, тек факт је да је већина наше т. зв. интелигенције гледала у Немачкој земљу „просвјешченија“, којој треба завидети и у коју се треба угледати. Ти наши људи истицаху увек заслуге Немаца за општу културу, и једино њима признаваху заслугу за извојевану слободу савести и слободу мисли, сматрајући прву као дело Лутерово, а другу као дело Кантово. Међутим, у веку Еразма и Раблеа, писати победу слободне егзегезе у заслугу самом Лутеру, чини ми се исто тако неисправно и неосновано као кад се немачком народу, односно његовим филозофима, хоће да виндикује монопол апстрактне мисли. Док је Лутер ишао у главном за тим да предводи непросвећену немачку гомилу, дотле је Еразмо оличавао дух Ренесансе и важио као вођ просвећених класа читаве Европе. Рабле је, сем тога, својом потмулом сатиром, у велико придонео пречишћавању хришћанског духа и потискивању римског папства у његове природне границе. Свакојако, филозофска сумња и слободно испитивање, којим ће се доцније прославити Декарт, имадоше своје зачетнике у овој двојници људи који зададоше најтеже ударце сколастици и утреше пут духу нових времена.

Немачки филозофи, ма колико велики били као мислиоци, бавили су се више проучавањем механизма човечје душе, него ли су покушавали да тај механизам ставе у покрет, да га пробуде да живи. Они су се ограничили да констатују неке старије и да изведу неколико нових идеја, не водећи бригу да те идеје ставе у службу нових времена, или да њиховом суштином оплоде савремену науку, основану на опажању и искуству. Но тај практични дух, ту смислену одважност имадоше Французи. Они се побринуше за истински, ефективни напредак људске задруге; они нас упутише на живе изворе Истине и Лепоте; они нас, нарочито, поучише да верујемо у људски разум и унесоше у нас уверење да је разум она законита и природна моћ која треба да светом влада и у чијој победи је извор сваког добра. То је велика, неумрла заслуга француског народа, коју сви живо осећамо и која је светлим словима забележена у књизи историје.

Кад дакле Фереро признаје латинској раси преимућство у гајењу

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

културе квалитетне, ми можемо да се са њим сложимо, нарочито с погледом на светле подвиге француског народа у току столећа, а и у току најновије историје. На против, у подвизима данашње Италије нама је мучно уочити значајке квалитетне културе, како нам их оцртава историчар и социолог Фереро. Шта више, ми код данашњих Талијана налазимо много додирних тачака са психологијом Немаца, другим речима, са културом квантитетном. И, у истини, код једног великог дела њих су данас на части: империјалистичка агитација, практичан реализам, грамжење за брзим и лаким богаћењем. Талијански националисти и т. зв. званични социјалисти имају данас један заједнички политички идеал, а то је: неограничено развијање државне моћи. Погледајте данашње Талијане (не све, разуме се) на пољу уметности: они су били први који су почели да проповедају и стварају узорке бедног и мртворођеног футуризма. Латински народ *par excellence* као да се сасвим одметнуо од латинске традиције. У њему се данас гаје и пропагишу начела која су противна не само хармоничном генију, но и самом темпераменту и способностима талијанског народа.

Вредно би, међутим, било испитати да ли је и у којој мери тачна Ферерова теза: да су античке цивилизације, грчка и латинска, неговале само културу квалитетну, или барем, да су се свесно клониле културе квантитетне. На жалост, једна таква анкета, без стручне библиотеке на дохвату, била би нам у овај мах немогућа. Једно би се ипак могло доста поуздано казати: да је идеал живота, у који су они стари народи, као у поларну звезду, своје очи упирали, био много чеднији и ограниченији, те према томе и хуманији од нашега. Како год било и ма колико Ферерова основна идеја у том погледу трпела приговорâ и детаљних ограда, она је опет веома интересантна, симпатична, а у главном и тачна.

МАРКО ЦАР

УМЕТНОСТ У СРБИЈИ

ЗА ВРЕМЕ ПРВЕ ВЛАДЕ КНЕЗА МИЛОША ОБРЕНОВИЋА

(1815—1839)

Стање уметности у почетку владе Кнеза Милоша. — *Архитектура*. Мајстори. Грађевине. — *Сликарство*. Стање пре Кнеза Милоша. Црквени живопис. Живопис ван црквеног: Павле Ђурковић, Аксентије Јанковић, Урош Кнежевић. Прве збирке слика. Питомци за сликарство. — *Музика*. Народна музика. Црквена музика. Турска музика. Циганска музика. Уметничка вокална музика. Уметничка инструментална музика. Јосиф Шлезингер. Банда. Музикална библиотека. — *Играње*. Народно играње. Циганско играње. Европско играње. — *Позориште*. Бачка позоришта. Стално позориште. Ј. Вујић. Представе. Репертоар. Ефекат од позоришта. Затварање позоришта.

У почетку владе Кнеза Милоша, у Србији није било друге уметности сем народне, старога наслеђа наше народне уметничке културе.

Она је, међутим, била врло примитивна и лепо се изражавала само у женским ручним радовима и нешто у дрворезу (преслице, ковчези, гусле и слично) и народној музици. Од архитектуре, скулптуре и сликарства није било ничега, сем дотрајалих, порушених и онакажених остатака из наше срећне старине. Под Кнезом Милошем почињу да се сеју и да полако клијају и први почетци уметности у Србији. Али ти почетци, у колико им приличи име уметности, изуzeвши добар део музике, мало имају везе са уметношћу која је дотле у народу живела, а још мање са остатцима од уметности из наше далеке прошлости. Они не потичу из њих, већ су највећим делом продукти који се уносе са стране. Неке се уметности, на пример скулптура, никако и не јављају. Од ње ми није познат никакав иоле пажње вредан остатак за све време владе Кнеза Милоша. Оно пак што се јавило састоји се у следећем.

Архитектура. — Први почетци ма и најпростије архитектуре не јављају се на кућама и зградама око њих. По селима су куће и остале зграде градили сами сељаци¹⁾. Те су пак грађевине биле тако примитивне да са архитектуром, како се обично та реч разуме, немају никакве везе. Куће, дућани, магаци и друге зграде по варошима, истина су градили нарочити мајстори, али су и оне биле далеко од архитектонских послова. Архитектура се јавља у почетку само на неким црквама. Кад је Србија у почетку XIX века ослобођена од Турака, цркве и манастири, и ако су нешто под Мустај-пашом поправљени, били су у страшноме стању. Једна од првих брига српских устаника била је да обнове старе и начине нове богомоље. Старање око тога налазимо и за време Кара-Ђорђа, када је подигнуто врло много црквених грађевина. Ово је старање под Кнезом Милошем још у јачој мери.

Мајстора зидара било је у Србији мало, вештих мајстора готово нимало. У неким крајевима није их било ни за најобичније поправке на бољим старим грађевинама²⁾. Што је пак било нешто домаћих мајстора, било их је у Београду, који је био највећа варош, те су ту били и најпотребнији; затим у Пожаревцу и још у неким местима. Њих је Кнез Милош, ради послова, позивао и у Крагујевац. 14 маја 1822 тражио је да му се пошљу из Београда „дунђери Бошко и Коњалија и још пет или шест искусних мајстора њиховог заната“.³⁾ Из Пожаревца је позиван „Тодор неимар“, „Тодор Петровић неимар“ или „Тодор дунђер“.⁴⁾

¹⁾ Вук С. Караџић, *Даница* за 1827, 102.

²⁾ 13 априла 1820 жалби се Јеврем Обреновић из Шапца да не може наћи зидара да поправе манастир Чокешину (Држ. Арх., Кнежева Канцеларија, *Јеврем Обреновић* 1820); 21 априла 1829 моли Ст. Стефановић из Пореча Кнеза Милоша да му пошље каквог мајстора да поправи препуку поречку цркву, јер тамо нема мајстора (Држ. Арх., К. К., *Нахија Пожаревачка* 1829).

³⁾ Држ. Арх., К. К., *Деловодни Прошокол* 1822.

⁴⁾ Држ. Арх., К. К., *Дел. Прош.*, 30 јули 1822, 24 јуни 1823, 2 март 1824.

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Сем њега било је у Пожаревцу још неких зидара.¹⁾ Поред ових помињу се још левачки и ваљевски дунђери.²⁾ Ови су мајстори били прости људи, без имагинације и без укуса. Највише што су могли урадити, то је да поправе, а некад и да покваре, опале старе црквене грађевине, или да начине нове цркве. Они су начинили за владе Кнеза Милоша масу цркава по селима. Оне су све, више или мање, истога типа, просте и врло често од дрвета.³⁾ Куће су градили само по варошима, у турском стилу, од слабог материјала, обично од дрвета са нешто дрво-реза. Но цео њихов посао нема везе са уметношћу. Само по изузетку знао је по неки од њих унети нешто укуса у свој посао. Такви су мајстори нарочито тражени на све стране.

Што вреди о мајсторима из Србије, исто вреди и о мајсторима који су долазили из других српских крајева: Старога Влаха, Осата, Пирота, Ниша, Реке, Битоља, Охрида и Арнаутлука.⁴⁾ Нешто бољи од Срба мајстора били су Цинцари, који су долазили у Србију на рад из Македоније и који се у актима врло често помињу.⁵⁾ Најбољи су били Талијани. За време Турака тешко да их је било у Србији. Али, кад се после ослобођења почела Србија обнављати, почели су и они долазити. Већ 18 јуна 1821 године наређује Кнез Милош да се из Београда пошље у Крагујевац „маурер Мартин“ заједно са фамилијом.⁶⁾ 1822 године раде Талијани на патосању и кречењу цркве у Свилајнцу.⁷⁾ 20 маја 1822 године позива Кнез Милош да му дође из Београда „Талијан Антоније, зидар, који је овде [у Крагујевцу] радио“.⁸⁾ 1823 године раде четири зидара Талијана у Ужицу. Талијани су радили боље и лепше цркве и

¹⁾ Држ. Арх., К. К., *Дел. Прош.* 10 јули 1824.

²⁾ 10 јула 1823 пише Кнез Милош Живку Шокорцу „да скупи све дунђере левачке и да их пошље у манастир Каленић да раде“ (Држ. Арх., К. К., *Дел. Прош.* 1823). Ваљевски дунђери се помињу 11 јуна 1834 (Држ. Арх., К. К., *Конак Београдски* 1834).

³⁾ 1 децембра 1822 пише Кнез Милош Јовану Обреновићу да ће „темељ цркве миовачке од камена, а остало од дрвета бити“ (Држ. Арх., К. К., *Дел. Прош.* 1822, № 2282).

⁴⁾ 16 априла 1823, № 638, дато је „објавленије“ Буљугији Миросаву, „неимару дунђерском“ из Вранеша Старовлашке Нахије и Сави Перишићу, „неимару зидарском“ да први са 17, а други са 11 другова могу радити своје занате у „нашем пашалуку“ (Држ. Арх., К. К., *Дел. Прош.* 1823); 6 маја 1823 шаље Кнез Милош из Крагујевца Јеврему Обреновићу 11 Осаћана да их употребн на рад (Ibidem); 21 јуна 1832 моли Коца Марковић из Пожаревца Кнеза Милоша да му пошље из Крагујевца 15 мајстора Осаћана да раде на црквама у Пожаревцу и Рукомији (Држ. Арх., К. К., *Нахија Пожаревачка* 1832); 11 јуна 1834 помињу се дунђери Рекалије, Пироћани, Нишлије и Манастирлије (Држ. Арх., К. К., *Београдски Конак* 1834), Охрићани (Ibidem 1836) и из Арнаутлука (Држ. Арх., К. К., *Државни Савеш* 15 августа 1836).

⁵⁾ Држ. Арх., К. К., *Дел. Прош.* 14 мај 1824, № 891; 6 јуни 1824, № 1070; *Нахија Пожаревачка* 1832; *Јован Обреновић* 15 април 1834; *Нах. Пожаревачка* 1 јули 1834; *Нах. Неогошинска* 19 октобар 1834; *Нах. Алексиначка* 25 април 1836, и тако даље.

⁶⁾ Држ. Арх., К. К., *Дел. Прош.* 1821.

⁷⁾ Држ. Арх., К. К., *Дел. Прош.* 5 април 1822.

⁸⁾ Држ. Арх., К. К., *Дел. Прош.* 1822.

грађевине од тврдог материјала, или су на обичним грађевинама додали по што год „по европејском фкусу“, што обични балкански дунђери нису умели начинити. Кад је, 1824 године, зидао Кнез Милош конак у Крагујевцу и хтео у њему „имати штокатор, а не по овим обичајима таван“, позвао је Талијана Антонија, који је тада радио у Јагодини, да покаже како се то ради.¹⁾ 24 јула 1827 шаље Алекса Симић из Београда у Пожаревац мајсторе зидаре који умеју „по немачкој форми“ ударати малтер на зид и кречити, да окрече цркве у Округу Пожаревачком.²⁾ Из акта се не види да су ови мајстори били баш Талијани, али се јасно види колико су србијански мајстори били примитивни кад нису умели ни малтерисати ни кречити „по немачкој форми“.

Поред многих малих цркава и обичних грађевина, за владе Кнеза Милоша саграђене су ове важније грађевине: Конак у Крагујевцу (ова, како каже Ј. Вујић,³⁾ палата сазидана је 1824 године), даље: здање намењено за Кнежев Двор (данашње Министарство Финансија), отпочето 1829, а завршено 1836 године; Кнежев Двор у Београду, (доскорашњи Касациони Суд, 1831); Кнежев Двор у Топчидеру (1831); Двор Београдског Народног Суда у Сава Мали (1834); Нови Кнежев Двор у Топчидеру (1834); Црква у Топчидеру (1834); Табакана у Топчидеру (1834); Кула на Топчидерском Брду (1834); Ђумрукана на Сави (1835); Маркова Црква у Београду (1835); Велика Касарна у Београду (1836); Касарна у Топчидеру (1836); Магацин у Топчидеру (1836); Механа у Топчидеру (1836); Палилулска Касарна у Београду (1837); Ледерница у Топчидеру (1838).⁴⁾ Београдска Саборна Црква започета је 15 јула 1837 и до августа 1838 године била је назидана до крова. Свршена је тек после владе Кнеза Милоша.⁵⁾ Све су ове грађевине, као што се види, биле државне. Без обзира на њихову лепоту, која је увек релативна, све су биле врло солидне. Као свуда, тако су и код грађевина воља и укус Кнеза Милоша били оно што је главно. Он је одређивао где ће се шта зидати, од чега ће бити, како ће изгледати, колико ће се платити, и све друго. Све што се радило тражио је да буде солидно и да одговара његовом укусу. Да би био сигуран да ће грађевина добро испасти, он је, по тврђењу једног савременика, „одмах у почетку о једном у земљу укопаном диреку закивао ченгеле да обеси мајстора, ако грађевина рђаво испадне“. ⁶⁾ Грађене под таквим условима, није никакво чудо што грађевине из доба Кнеза Милоша још и данас врло добро служе и што за неке кажу да могу да издрже још и нове спратове.

¹⁾ Држ. Арх., К. К., *Дел. Прош.* 1824, № 1086.

²⁾ Држ. Арх., К. К., *Нах. Пожаревачка* 1827.

³⁾ Ј. Вујић, *Пушешествије по Србији*, I, 162.

⁴⁾ М. Петровић, *Финансије и установе* I, 713—715, 720; М. Ђ. Милићевић, *Кнежевина Србија* 40.

⁵⁾ *Новине Србске* 1838, 250.

⁶⁾ Сретен Л. П., *Пушовање по Новој Србији*, стр. 61.

Сликарство. — О раду на сликарству пре владе Кнеза Милоша мало се зна. Зна се само то да се и оно јавља са обнављањем цркава и манастира. За Карађорђево владу, као што смо већ рекли, обновљене су и начињене многе црквене грађевине. За њих су били потребни и живописци. Од домаћих мајстора помиње се тада само Петар Молер, који је као младић, 1804 године, малао конак једнога од дахија¹⁾ и за кога се казује да је малао цркву у Тополи.²⁾ Још се, 1811 године, помиње неки молер Јеремија, кога Кара-Ђорђе тражи од проте Матије Ненадовића да га пошаље „са свим његовим алатом и са момцима, ако има, цркву јесам свршио, они сад темпло да граде.“³⁾ 10 јуна 1813 године пише из Тополе Кара-Ђорђе своме секретару Стеви Јефтићу да преко Димитрија, молера у Земуну, набави фарбе, „јер нам је од потребе.“⁴⁾ Најзад са живописом је у вези и један барјак од Карловачког живописца Стефана Гавриловића, који је у Кара-Ђорђевој Србији послао отац Димитрија Давидовића.⁵⁾

У Србији Кнеза Милоша подизане су и обнављане црквене грађевине још у већој мери. Први живопис је и у њој у вези с њима. Домаћих мајстора није било. Петар Молер удављен је на почетку владе Кнеза Милоша 1816 године. Чак 1836 године, у списку занатлија тадашње Србије налазимо само у селима Среза Рамског два молера, о којима не знамо ништа друго. Сви остали живописци о којима што знамо, с малим изузетком су Срби из Аустрије. У мају 1817 године био је у манастиру Враћевшници Ђорђе Лацковић, живописац, и радио иконе и слику архимандрита Мелентија Павловића, доцнијег београдског митрополита.⁶⁾ 1818 године погађало је „общество поречко“ некаквог „молера из Цесарије“ да им ради темпло.⁷⁾ 1827—1832 помиње се неки Јања молер, који ради иконе за цркве и молерај за „новосновану касарну“ 1832.⁸⁾ 1833 године био је у Крагујевцу Јова молер, који је малао и позоришне завесе и кортине.⁹⁾ 1834 исплаћено је из благајне Кнеза Милоша Константину Лекићу, сликару из Земуна, 3600 гроша за 8 икона, за измалане певнице и трон за цркву у Топчидеру.¹⁰⁾ Неки су црквени живописци били из јужних крајева Балканског Полуострва. Јамачно је било и Дебралаја или Дибралаја, познатих живописаца пе-

¹⁾ Л. Арсенијевић—Баталака, *Историја Српског Ушанка* I, 49; М. Ђ. Милићевић, *Поменик* 386.

²⁾ *Дѣловодный Прошолок* Кара-Ђорђа Петровића, Београд 1848, Регистар стр. 118.

³⁾ М. Петровић I, 804.

⁴⁾ *Дѣловодный Прошолок* Кара-Ђорђа Петровића, стр. 186.

⁵⁾ *Дѣла Дим. Давидовића* I, стр. II.

⁶⁾ Ј. Вујић II, 140.

⁷⁾ Држ. Арх., К. К., *Нах. Пожаревачка* 20 јуни 1818.

⁸⁾ М. Петровић I, 804; II, 366, 373; III, 244, 546, 586.

⁹⁾ М. Петровић I, 804.

¹⁰⁾ *Ibidem* 714.

чалбара, који су радили по свима земљама јужно од Саве и Дунава. Судићи по имену, и помињати Јања молер изгледа да је био Македонац. Изреком се пак помиње да се 1821 године бавио неко време у Србији и радио свој занат „Антоније Вафиполу, молер, Грк из даљних предела“ и да „намерава у Пешту свој рад тражити“. ¹⁾ Сви су ови живописци били слаби; најбољи од њих нису се пели изнад најобичнијих занатлија.

У Србији се у почетку владе Кнеза Милоша није ни знало за други живопис сем црквеног. ²⁾ Временом, и то доста рано, јављају се и живописци који су радили ван црквеног живописа. 20 априла 1823 позвао је Кнез Милош „живописца србског у Новом Саду Павла Ђурковића“ на неодређено време „ради живописанија“ своје фамилије. ³⁾ Због формалности око пасоша Ђурковић је морао прећи и бити упућен у Крагујевац тек крајем 1823 или почетком 1824 године. ⁴⁾ Ту је он 19 марта 1824 године завршио слику Кнеза Милоша „у целом стасу телесном“. ⁵⁾ Ђурковић је, јамачно том приликом, израдио и слику Кнегиње Љубице, чија се једна копија налазила 1868 године у збирци слика Настаса Јовановића. ⁶⁾ Из аката се види да је Ђурковић тада израдио још и „оживописаније Савкино и Станкино (кћери Кнеза Милоша)“ и да је за то добио 400 гроша. ⁷⁾ Сем тога Ђурковић је још један портрет Кнеза Милоша „мали, на хартији, тушом начинио“ и из Србије однео. Њега је у Земуну копирао Јанаћ Џиковвац, а од Џиковца „дијете Јована Ковача“. То су, на сваки начин, прве репродукције слика Кнеза Милоша. Видећи ове копије у Земуну, Вук Караџић је желео да умножи слике Кнежеве. Због тога му јавља 3 септембра 1824 године да код себе у Бечу има копију детета Јована Ковача, „но лице није нимало налик на Ваше, само су хаљине налик“. Уз то му каже да се из свега види да „ће Ваш портрет или Ђурковић или други когођ издати (макар како)

¹⁾ Држ. Арх., К. К., *Дел. Прош.* 12 септембра 1821, № 1250.

²⁾ У Стеријиној драми „Београд некад и сад“ износи се како је једна примитивна Београђанка, пошто је провела много година у унутрашњости, дошла своме сину у Београд, у госте, па спазивши портре свога унука почела да се крсти и да говори: „Помози, Боже, дај свако добро и срећу.“ На примедбу своје унуке да је то Велимиров портре, она одговара: „Нисам јошт видела свеца Велимира“.

³⁾ Држ. Арх., К. К., *Дел. Прош.* 1823.

⁴⁾ Држ. Арх., К. К., *Дел. Прош.* 15 децембар 1823, № 2312.

⁵⁾ Запис на овој слици гласи: „У Крагујевцу, марта 21, лџа 1824 изживописалъ Павле Ђурковичъ, жишель карловачки Сремскагъ, Сербскогъ православногъ вѣроисповеданія“ (Вукашин Ј. Петровић и Никола Ј. Петровић, *Грађа за Историју Краљевине Србије*, II, стр. 111). У запису са ове слике, који је саопштио Ј. Вујић, датум је 19 марта, а и иначе је запис нешто мало другојачи (*Пушешествије* I, 163). Оригинал је ове слике био доцније својина Краља Милана. Мала њена копија налази се испред друге књиге *Грађе за Историју Краљевине Србије* од В. и Н. Петровића.

⁶⁾ *Гласник С. У. Друштва* 23, 64.

⁷⁾ Држ. Арх., К. К., *Дел. Прош.* 21 март 1824, № 694.

на свијет, а мислим да је најправије да ту част ја добијем“.¹⁾ 19 децембра му тражи „онај мали портрет што је Ђурковић моловао“, а ако то не може бити, нека заповеди „ономе молеру из Вршца [Аксентију Јанковићу] нека измолује (тушем на артији) само главу, па ми њу пошљите; а аљине ја имам намоловане доста добро“.²⁾ Шта је даље било са том сликом, не види се, али је Вук у своме *Милошу Обреновићу* (Будим 1828) наштампао једну слику, испод које стоји: „Писао П. Ђурковић“.³⁾ Мислим да ће то бити та слика.

Ђурковић је израдио у Србији још једну слику. Док се, на повратку из Крагујевца, бавио у Београду, стигло је писмо Кнеза Милоша Алекси Симићу, базрђанбаши београдском, „да настоји сваким могућим начином“ да Ђурковић „Ѓир Ђорђа (Ђелеша) за увеселеније Господару оживопише“.⁴⁾ То би била прва карикатура из обновљене Србије.

Одмах после Ђурковића, или можда док је он још био у Крагујевцу, дошао је са препоруком Вука Караџића Аксентије Јанковић, молер из Вршца.⁵⁾ Јанковић је остао у Крагујевцу до 19 маја, кад му је издато „објављеније“ да му се у Баточини и Свилајнцу даду бесплатно кола до Пожаревца.⁶⁾ Шта је све Јанковић израдио, не види се из аката. Међутим, 20 јуна 1824 године пише Кнез Милош Јовану Обреновићу у Пожаревац да одобрава Јанковићу, молеру, да иде кући и „да тамо испише наручене образе, а оданде да их пошље с назначењем цене њине“.⁷⁾

1834 године дошао је у Србију и у њој остао неколико година Урош Кнежевић, академски сликар.⁸⁾ Он је израдио 1835 године за Кнеза Милоша један портрет рускога цара и један Кнежев, и за то је добио 20 дуката. Сем тога израдио је неколико мањих слика, за које је добио из народне благајне за рачун Кнеза Милоша 100 талира. Најзад радио је слике историјских личности⁹⁾ и портрет Кнеза Милоша за тадашња Исправништва по целој земљи. У писму Кнезу Милошу од 27 јула 1837 године он помиње да је израдио ове ствари: „1. у парадној униформи целе природне величине портре Ваше Светлости; које се

¹⁾ Вукова Преписка II, 565.

²⁾ Вукова Преписка II, 567.

³⁾ Ова је слика одатле пренесена и у Вукове „Скупљене Историјске и етнографске списе“ I, Београд 1898.

⁴⁾ Држ. Арх., К. К., Дел. Прош. 21 април 1824, № 694.

⁵⁾ 24 априла 1824 јавља Кнез Милош Вуку да је Јанковић дошао у Крагујевац и да ће „ово дана дело художества свог почети (Вукова Преписка II, 559; IV, 733).

⁶⁾ Држ. Арх., К. К., Дел. Прош. 19 мај 1824, № 928.

⁷⁾ Држ. Арх., К. К., Дел. Прош. 1824, № 1243.

⁸⁾ „Ево већ три године прођоше од како се ја овде у Србији, радећи живописне послове, бавим“, пише Кнежевић Кнезу Милошу 27 јула 1827 год. (Држ. Арх., К. К., Школе).

⁹⁾ М. Петровић, I, 803.

у Високославног Совета сали налази; 2. обашка израђене ордене Ваше Светлости; 3. историческо изображеније Ваше Светлости оног времена кад сте Србију од тирјанства и пропасти избављали и како и данас избављате, које је Ваша Светлост намеравала за мур определити“.¹⁾

Најзад, треба поменути да је и Адолф Берман, директор Књажеске Типографије, могао понешто „обцајхновати“.

Прва збирка слика у Србији је збирка Кнеза Милоша. Још у јуну 1823 године добио је он „једну моловану фигуру, која би Белведер дичити могла“, један „Meisterstück молераја“, како је онда речено, која је представљала „једног старца с брадом, у порфиру обученог, на глави чалму и круну носи прегрливши голог нагог, пред њим клечећег и рукама молећег човека“. Слика је била посвећена „Фиршту и Губернатору од Србије Господару Милошу Обреновићу од Јевте Поповића“.²⁾ Даље, 1826 године, видео је Ј. Вујић у „парадној соби“ Кнеза Милоша у Крагујевцу, поред већ поменуте Ђурковићеве слике Кнеза Милоша, још и „изображенија росиских императора на четврт табака напечатана“. То су били: цар Михаил Теодорович Романов, цар Алексиј Михаилович, цар Теодор III Алексијевич, цар Јован Алексијевич, императори: Петар Велики, Петар II, Петар III, Павле I, Александар I, велики кнез Константин Павлович, тадашњи император Николај I, велики кнез Михаило Павловић, руски министар Строганов, гроф Витгенштајн, турски цар Махмуд II и Наполеон Бонапарта.³⁾

Ова скромна и проста збирка слика постепено је умножавана. Већ 1829 године помиње Пирх у крагујевачком конаку још и „лепе бакрорезе, који представљају низ старих српских владалаца, Немањића⁴⁾, и портрете знатнијих лица новијег времена“, алегорију Добročинства, која је „копија једне од слика из белведерске галерије у Бечу“⁵⁾ и једну слику Кнежеву. Обе последње слике рађене су масном бојом и тако су добре „да их можемо сматрати као почетак васпостављања лепих вештина у Србији“. Радио их је неки млади Србин, за чије школовање има заслуга Кнез Милош.⁶⁾ Најзад се Кнежева збирка слика развила у читаву галерију. У августу 1833 године купљене су у Земуну од Константина Лекића, сликара, три велике слике за 2000 гроша и пренесене у Кнежев двор.⁷⁾ Исте године у децембру понуди Кнезу Милошу Наум

¹⁾ Држ. Арх., Б. К., *Школе*.

²⁾ *Вукова Преписка* III, 114.

³⁾ Ј. Вујић, II, 163—164.

⁴⁾ Ово ће бити јамачно бакрорези Јосифа Миловука, пештанског књижара, „који је прве слике прекосовских владалаца и косовских јунака издао“ (Сретен Л. П., 127.)

⁵⁾ Можда је ово она иста слика коју је Кнезу Милошу 1823 године дао Јевта Поповић и коју смо мало час помињали.

⁶⁾ О. Д. Пирх, *Пушовање по Србији у години 1829*, стр. 167.

⁷⁾ М. Петровић I, 801.

WWW.UNILIB.RS

Димитријевић, земунски старинар, једну колекцију „икона и фигура“ на откуп, и он је откупи за 10.000 пореских гроша или $416\frac{2}{3}$ дуката. Колекција је садржавала дванаест великих слика са рамовима, од којих су десет биле од српских сликара (три од Арсе Тодоровића и седам од Јована Стајића—Ташковића), једна од „непознатог кинстлера“ и једна од „капетана Франца од Штрифе.¹⁾ Галерија је и доцније, колико се зна, умножена радовима Уроша Кнежевића, а можда и другим сликама. Још се слике помињу код Јеврема Обреновића. 1826 године видео је Ј. Вујић у његовом двору у Шапцу „изображеније“ Кнеза Милоша и његово.²⁾ Да ли је још где било слика, нема помена.

Најзад, под Кнезом Милошем се помињу и питомци на страни који уче сликарство. Још 1829 године, као што смо рекли, помиње Пирх неког младог Србина који је за Кнеза Милоша израдио копију алегорије Доброчинства и његову слику, кога је он школовао.³⁾ Даље, 1832 године налазимо као стипендисту за сликарство Павла Радмировића⁴⁾. Сем тога слат је у Беч да учи литографију Анастас Јовановић.⁵⁾

Музика. — О народној, јединој српској музици која је живела у Србији у почетку владе Кнеза Милоша, нема се шта много рећи. Она је била или вокална, коју су изводили млади људи и жене и девојке, или инструментална, коју су изводили људи, обично млађи, на гајдама, дудуцима и двојницама. Најзад, она је била и комбинована из вокалне и инструменталне, у певању уз пратњу гусала. Оваква је музика задовољавала целокупну потребу нашега сеоскога света и на весељима, и на поселима, и на игранкама, и при раду, и за стоком, и на путу. За каквом вишом музиком у маси се народној није ни знало.

У народну вокалну музику рачунам и црквено певање. О њему немам скоро никаквих података. Судаћи по свештеницима, којима је падало у дужност да је негују, она је морала бити врло слаба, као год што је била слаба и њихова спрема у опште. Постепено, са доласком у Србију свештеничких кандидата из Аустрије, нарочито са отварањем Богословије, и она се почела подизати. Али се, при свем том, за дуго остало на slabим свештеницима и на њиховом примитивном певању. Сем свештеника, црквено су певање знали и учитељи. Нарочито су добро знали црквено певање учитељи који су долазили из Аустрије. У Београду се помиње „слаткопевац“ учитељ Михаило—Миша Николић, старином из Ресника, те се презивао и Ресничанин, али је био родом из Земуна.⁶⁾

¹⁾ М. Петровић I, 801—802. Ова се збирка доцније чувала у Двору Кнеза Милоша у Топчидеру (*Гласник С. У. Друштва* 23, 67).

²⁾ Ј. Вујић, II, 95.

³⁾ Пирх, 167.

⁴⁾ Држ. Арх., К. К., *Школе* 1832.

⁵⁾ М. Ђ. Милићевић, *Додашак Поменику*, 61—62.

⁶⁾ Сретен Л. П., *Пушовање по Новој Србији*, 106; Држ. Арх., К. К., *Школе* 1836.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Учитељи су учили црквеном певању и своје ученике. Један ђачки хор, распоређен поред певница с обе стране олтара, певао је у пожаревачкој цркви 19 октобра 1829 године, на дан рођења Милана Обреновића.¹⁾ Спремао га је јамачно тадашњи пожаревачки учитељ Аврам Гашпаровић, родом из Петровог Села у Бачкој.²⁾ — У Београду је преовлађивало грчко црквено певање. Њега је неговало грчко свештенство и грчко становништво. Знали су га и многи Срби, чак и они који никад нису учили грчкога језика, просто из похађања цркве београдске, у којој се служило и певало грчки.³⁾

Сем народне инструменталне и вокалне музике налазимо у ослобођеној Србији још и турску и циганску музику.

Прву су нарочито неговали везирови музиканти, над којима је био један мектербаша (капелник). „Везирова музика“, како су је називали, имала је: две хегеде, један сахан, један велики бубањ, једне цимбуле, једне даире са прапорцима и један триангл „илити просто рећи саџак“, у који је једна зракава циганка с једном гвозденом шипком ударала.⁴⁾ „Овакова инструмента не могу концерт музикални чинити“, приметио је још онда Јоаким Вујић. Утисак од њих лако је замислити. Везирови су музиканти уз музику и певали турске и арнаутске песме. И о њиховом певању вреди што и о свирању. Пирх га назива „ужасним дерањем“. Ова музика била је „свакодневна забава Његове Екселенције“ београдског везира и почаст његовим одличним гостима.⁵⁾ У знак особитог благовољења и пажње, везир је своју музику позајмљивао и истакнутим Србима, кад би имали какво весеље. Такву једну љубазност учинио је везир Николи Брзаку о венчању његове кћери 1826 године.⁶⁾

Другу су неговали Цигани. Она је била циганска само по томе што су је изводили Цигани, иначе није имала ничега специјално циганскога. Цигани су свирали и певали српске и турске песме и мелодије, онако како им се где тражило. По селима они су свирали и певали српско комађе, а по варошима, где је било више Турака, турско. Инструменти су им били: ђеманета, кларинети, зурле, даире и бубњеви. Кнез Милош и његова фамилија имали су своје Цигане свираче.⁷⁾ 1829 године били су свирачи Кнеза Милоша Мустафа и један његов пратилац. Свирали

1) Пирх, 73.

2) М. Ђ. Милићевић, *Поменик*, 98.

3) Сретен Л. П., 122.

4) Ј. Вујић, I, 37. Изгледа да је везирова музика била много већа од овог Вујићевог описа. 21 септембра 1821 јављају кнезови београдски Кнезу Милошу да су београдски Турци, кад је адакалски Абдурахман-паша наименован за београдског везира, послали изасланике у Адакале са половином Марашлијине музике (Држ. Арх., К. К., *Дел. Прош.* 1821, № 87).

5) Пирх, 41—42.

6) Ј. Вујић, I, 35—37.

7) 18 јула 1822 шаље Кнез Милош сину Милану „Чају место Мете да му свира“ (Држ. Арх., К. К., *Дел. Прош.* 1822); 19 јуна 1823 шаље му Метиду да му свира док се он (Милош) не врати са Милановим свирачем Кара-Ахметом (Држ. Арх., К. К., *Дел. Прош.* 1823).

су у виолину и кларинет. Свирање им је било, кажу, налик на удешавање инструмената пред свирање. Они су и певали, и то „турске песме од два стиха, већином љубавне“, али им „је мелодија била спуштање и дизање хроматичне скале и наличила је више на ратну песму, но на израз нежних осећања“. ¹⁾ Они су, сем обичног свирања о ручковима и веселима, својом свирком још и поздрављали Кнеза Милоша о свечаностима, испраћали га на пут и дочекивали с пута. ²⁾ Они су остали његови свирачи и онда кад је у велико била заведена „књажеска банда“. ³⁾ Сем Цигана бавиле су се музиком и Циганке. Оне су обично само певале. Оне су певале и Кнезу Милошу. ⁴⁾ Цигани су свирали и певали и другој отменој господи онога времена. Тако су 1829 године за Пирхова бављења у Чачку „Мустафина виолина и његове песме зачињавале ручак“ код кнеза Васе Поповића. ⁵⁾

То је све музичко наслеђе што га је слободна Србија добила од турских времена. Постепено се, међутим, почиње развијати и другојача музика. Сем народнога певања, почиње се, мало по мало, јављати и уметничко. Њега су доносили досељеници из Аустрије. Пирх казује како се 1829 године у Пожаревцу састајао у вече са господом из Кнежеве околине у здању где је била канцеларија и ту је „обично бивало и музицирања; свирало се у гитару и певале српске и немачке песме“. ⁶⁾ Шта више, временом се јављају и композитори. Они су дилетанти и досељеници су из српских земаља изван Србије. Тако је у манастиру Раваници игуман Никанор, родом Шибеничанин, наредио те су 1829 године пред Пирхом и другим гостима „манастирски певчици певали песме у славу Србије, које је он сам саставио и уз то мелодију удесио... Певали су их у брзом, ратоборном, темпу, а рефрен су понављали сви у хору.“ ⁷⁾ После овога времена су овако импровизирани песме и мелодије врло честе, особито у част истакнутих личности и важних догађаја. ⁸⁾ Изводили су их хорови дилетаната, нарочито ђака, кад би се указала потреба. Прво певачко друштво налазимо тек 1839 године, и то у Крагујевцу. Кад је постало, не види се. Чланови су му били професори и други чиновници, а хоровођа Вукашин Радишић, професор. ⁹⁾

(СВРШИТЕ СЕ)

ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ

¹⁾ Пирх, 59—60.²⁾ Пирх, 74, 172.³⁾ М. Петровић III, 338.⁴⁾ 21 марта 1821 наређује Кнез Милош Јовану Обреновићу да му прибави „две Циганке певачице“ које су већ раније биле код њега (Држ. Арх., К. К., Дел. Прош. 1821).⁵⁾ Пирх, 139.⁶⁾ Пирх, 72.⁷⁾ Пирх, 120.⁸⁾ *Новине Српске* 1837, бр. 42; 1838, бр. 8, 44; 1839, бр. 7, и тако даље.⁹⁾ Ђ. Малетић, *Грађа за историју позоришта*, стр. 5.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

НАШЕ ШКОЛСКО ПИТАЊЕ

I

После државног уставног питања и административног, за сва подручја државног живота, стоји данас на првом месту за нас школско питање, које је и државно и друштвено, опште културно и економско, а ово последње у двојаком смислу: обзирајући се на економију са интелектуалним и карактерним способностима и на стварање продуктивних снага у народу, што у првом реду спада у задатак школе.

Не слажемо се са онима који мисле да школу треба одвојити од државе, као да би наша држава могла имати неке посебне интересе и циљеве, супротне циљевима школе, и као да би друштво наше, као и иначе, без икакве ексекутиве, представљало јачи ауторитет него што га има држава, и као да би у друштву политичке партије биле потпуно пасивне и не би у живот школе уносиле своје интересе, као што их уносе у живот државе.

Стоји до тога како себи замишљамо своју државу и њезине циљеве, у развиту који треба да одређује наука, школа и просвета, тако да држава буде ум и воља просвећенога друштва, израз културне моћи или сама културна моћ друштва; јер, сем тога што је задатак државе да штити слободу и течевину својих субјеката, она по природи својој има нарочити интерес да буде правна и културна организација и ради тога својим субјектима да омогући што већи степен образовања и етичке културе; да има што више разборитих глава и вредних руку на своме послу, јер је управо у томе њезина снага. Нема сумње да друштво са својом лабавом структуром, без државне моћи и ексекутиве, не би могло остварити своју вољу, ако би је и могло изразити неким начином, а воља друштва детерминирана је његовом просвећеношћу, против које се држава у свом правилно схваћеном интересу не може борити. У једној анархији најмање се могу остварити морална начела, из простог разлога што се већина људи одређује анималним животом и интересима који се само правним редом у држави уравнотежавају. Кад се већина људи не буде претежно одређивала анималним животом, што је идеал далеке будућности, ствари ће друкчије стајати. — Читали смо недавно да је у (негда трулој) држави Данској, у наше време, социјално и економско преображење сазрело у *школи*, пошто се родило у соби научењака, али до тога преображења могло је доћи само изједначењем државне воље и воље просвећенога друштва; то бива онда кад се императиви науке, сазрели у јавној дискусији, унесу у државно законодав-

ство, кад се правно кодифицирају, или се неким начином нађу под окриљем државним.

Школско је питање, дакле, *par excellence* државно питање, јер ако и једна институција, то школа треба да развије у будућем грађанину *esprit d' ensemble* и да дисциплинира сваку дивергентну вољу, а готово не би требало ни напомињати колико је школско питање важно са социјално-политичкога гледишта, кад се зна да просвета и образовање најбоље измирују људе међусобно и најсигурније су јемство за сваку демократију. Говорећи о проширеним увиверситетима (*Extension of University Teaching*) у Енглеској и Северној Америци, вели Наторп како у тесном одношају стоји овај прави „социјално-педагошки“ покрет према концентративном развићу привреде и демократском развићу јавнога живота.¹⁾

Једнако или приближно једнако образовање, сем стручнога, најбоље хармонизира друштво, и психологија образованог друштва учи нас да се људи неједнаког образовања тешко подносе и у обичном друштвеном додиру, а индивидуално — да је човек, што се тиче знања и „памети“, у друштвеним односима најосетљивији, тако да најчешће, и готово обично, оно што не зна и не признаје за вредно. *Ignoti nulla cupido*, па тако бива да човек не може ни да жели што би за њега и за друге било добро; стога многа несугласица и у образованом друштву, док се сваки појединац креће у *своме*, ужем или ширем, кругу знања и познавања, искуства или идејнога света. Једностраним образовањем и знањем добивају се и једнострана гледишта, добра свакако за активност у извесном правцу, за стручан рад, али штетна и на сметњи кад се тиче широке концепције некога сложеног организаторског рада. За организирање и вођење индустријских предузећа није довољно имати само стручну техничку спремину, познавање мртвог машинског материјала, него исто тако треба познавати и живи радни материјал, и техничар, поред општег образовања, треба нарочито да је и добар психолог, хуманог расположења, и способан да разуме везе између свога стручног задатка и културе.²⁾

И са чистог политичког гледишта школско је питање еминентне важности, кад узмемо на ум да школа, уз опште образовање, треба да даде чврсте основе политичког васпитања и да развије отаџбеничку свест на социјално-етичкој подлози, према могућности, у сваком *своме* васпитанику. Маса народне могу се само извесним образовањем учинити способнима да просуђују политичке прилике и догађаје, и да се не даду водити демагогијом која рачуна на примитивне нагоне маса, док ове по својој непросвећености и тим јачој чувствености имају једно дубоко расположење за обожавање идола.

¹ *Sozialpäd.*, 2, 241.

²) Веза између психологије и технике јасно је уочена у Америци, па се већ огледа и у пракси.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Како данас јасно видимо, у недогледном времену решаваће о судбини државâ и народâ политичке или класне партије, при садашњем стању непросвећености — вође страначке. По закону инерције, која је управо духовна, масе се тешко ослобађају својих вођа, и тако се стварају олигархије у модерним облицима демократија (R. Michels). Непросвећене масе бивају у организацији један дисциплиниран агрегат, махом под сугестијом извесних парола; за њих увек неко други мисли, и ти који мисле чине олигархију уз коју борба за велике принципе постаје готово немогућа. Политичка организација доноси моћ, а моћ је увек конзервативна, јер хоће да се одржи, и у тој својој тежњи превиђа често и најбитније интересе целине. У човеку има стална и неуморна воља за моћ, како је већ Hobbes тврдио, па је није требало нарочито проповедати и наглашавати, стварајући појам људишта (Übermensch, monstrum hominis). Таштина и користољубље, два највећа зла у природи људској, тражили су и траже непрестано себи хране. Користољубље корача од општих грубих и „чулних“ предмета ка посебним, рафинираним и интелектуалним изразима, вели Тѳниес¹⁾, и, по Hobbes-у, какво је духовно уживање у томе — имати око себе друге људе са којима упоређујући се, човек може да има о себи самом особито мишљење. „Таштина треба друге људе као огледало, а користољубље као оруђе“, али је јасно да се дружевност међу људима може ставити на друге основе и мотиве само општом просвећеношћу и социјално-етичним васпитањем, које ублажава класне противности и у одређеним друштвеним групама уклања многу диференцију.

До васпитања и позитивних знања, која даје школа, стоји и цео привредни развитак, производња агрикултурна, занатска и индустријска, као и стање трговине, што све дубоко захвата како у поједину егзистенцију тако и у финансијску снагу државе уз коју и поједина егзистенција добива или губи.

Школско питање треба просуђивати и решавати са универсалистичког становишта, узимајући на ум стање духовне, и њезина продукта, материјалне културе у нашем народу, по свима крајевима, на статистичким и социографским подацима, и потребама које нам се тако указују; по одређеној основи на којој треба да сарађују не само школски људи него и чланови осталих образованих сталежа, са ширим видним кругом; јер једнострано, са гледишта овога или онога практичног позива у животу, решавано школско питање, без обзира на сложене захтеве културе и живота, може један политички систем да спута у развиту, па тиме и да га упропасти. Школско питање је, у целини, народно питање, и за њ би требало да се заинтересују сви који мисле о будућности народној и од школе очекују да систематски испуни редове

¹⁾ Gemeinschaft und Gesellschaft, 1912, стр. 138.

радника насвима пољима културе и да убрза културни и економски наш развитак.

При изградњи наше младе државе, која се ствара за векове, треба издашно да помогне наша школа, организирана у синтези старих и нових вредности,¹⁾ здраве традиције идеалистичког васпитања и реалистичког погледа на целокупност нашега живота.

Материјална култура је продукат духа, и цео културни развитак управо је духовни развитак. Познати природњак М. Verworn налази да је највиша и највреднија културна течевина у усавршењу мишљења, а усавршавање је мишљења у његову прилагођавању према стварности; то се прилагођавање врши селекцијом мисли. Теорија знања показује нам најбоље како се дух људски мучно бори да објасни свој одношај према материјалном свету; у том проблему је и све тежиште проблема о васпитању, о правцу којим треба водити дух целог народа. Селекција мисли не значи (по Verworn-у) асоцијативно спајање неких специјалних представа, него, у најширем смислу, развијање духовних вредности. Што је највредније у развитуку људске мисли, то је апстракција појмовних симбола из суме искуства, који онда даље раде и подстичу нове мисли. Најсавршенија дела модерне технике представљају културне вредности само тим што изражавају једну непрегледну суму најингениознијих мисли. Са мишићним радом ставља он напоредо мисли (као и машине и напредне културе земљишта), називајући их актуалним, живим културним вредностима, јер оне рађају даљим вредностима. Наши данашњи појмови имају састојака који су апстрахирани у различита времена људскога духовног развитака. Они се преносе од једне генерације на другу, али свака генерација има дужност да их огледа на своме новом искуству, да лажне елементе одбаци, а тачне да даље негује и усавршава. Тако је и са множином моралних појмова које сада имамо и по којима се управљамо у своме делању: сви су народи и сва времена на том радили. Томе би требало само још толико додати да сви народи и сва времена нису на том радили *подједнако*.

О континуитету људске мисли и моралног културног наслеђа није потребно речи трошити. Јасно је по свему да се васпитање мора наслонити на образовање којему даје главну садржину развитак људске мисли до данас, и на онај респект који се рађа на посматрању њезина одношаја према раду, утрошеном на духовну и материјалну културу; с друге стране мора оно имати корен у животу и приликама нашим

¹⁾ У одличној расправи „Нова Школа“, у 2. свесци овога листа, тачно се између осталог каже: како под небом нема ствари нових осим у синтези, комбиновању, глачању, утачавању, нијансирању онога „што је већ било“, ит.д. (стр. 80.), а В. П. Вахтеровъ („Основы Новой Педагогике“) пише: „Нова педагогика... узима све што је од вредности и у грчком васпитању, и у хуманизму, и у реализму, и у слободном васпитању, и у практичном, и у утилитарном“.

народним, мора расти из нашега земљишта, рачунати са природним и културним погодбама наше расе, са капацитетом народнога духа и са психом народном, којој на дате основице треба прицепљивати најбоље културне вредности, апстрахиране селекцијом мишљења свих векова. Треба нам, дакле, школа која ће у духовне и карактерне особине нашега народа на приплод улагати, у наизменичном одношају, *мисао* и *рад*, као вазда живе културне вредности, и учити их ценити, у историјском њихову развитку и у садашњици, као битне увете прогреса. Ко се потруди да сâм својим огледом, а оним старим помоћним средствима, уђе у технику и уметност преисторијског човека, добива доиста дубок поглед у суму духовних процеса који су били потребни да се добију оне примитивне културне вредности, вели Verwoegh, и с правом говори о фосилним осећањима, представама и чувствима прачовека, на једном каменом оруђу које нам открива множину опажања, посматрања, представа, мисли, жеља, намера, циљева, проналазака, као потребне погодбе за његов постанак.

Да узмемо само та два појма, *мисао* и *рад* као идеје водиље, па да се бацимо на једну интензивну културу мишљења и рада, мислим да бисмо остварили најбољу школу у којој би се само од себе хармонизирало идеалистичко васпитање са реалистичким погледом на целокупност нашега живота, знање о човеку и природи, национални моменат са хуманистичким идеалом, индивидуалитет са социјалитетом, воља и чувство са интелектом, дарови и способности са позивима у животу.

Остављајући за други део овога посматрања да изнесемо тачнији програм школе мишљења и рада, у наизменичном одношају, морамо се у неколико осврнути на спољашње одношаје живота изван школе, јер ако су ови несређени, чини нам се да школа не може сама собом вршити васпитни задатак свој, одређивали ми њој ма како идеалне програме; „јер је друштвени живот једна целина, и немогуће је ма шта регулисати, реформисати или решити а да се не поведе рачуна о међусобној одвисности свих појава друштвеног живота, о потреби *интегралног* решавања помоћу читавог система односних истовремених допуњујућих се рефорама“.¹⁾

Као што данас друштво, у опште, стоји на прелазу између индивидуалистичке и социјалне конституције, и наука једногласно тражи јаку личност *за друштво*, тако и наша педагогијска наука. Школа не само да учи мислити него и *хшети* мислити, а рад образује и дисциплинира вољу као ниједно друго средство. Васпитање воље мора полазити са претпоставке живота у заједници (друштву), јер у организму заједничког живота ни појединац ни поједина група немају своју егзистенцију ни начин функције *за себе*, него тек у одношају према већој целини. Појединац и поједина група живи и ради у снази тога одношаја; многи и

¹⁾ Д-р М. Косић, *Друштвени Живот* књ. I, стр. 6.

не знају за то, и тек развијена свест о томе одношају води и свесном социјалном животу и раду. Ту свест треба добити васпитањем, али ово не даје само школа, него цео живот који нас најбоље учи да врлина није ни задатак ни искључива својина појединаца; личне врлине су врлине за заједницу (друштво).

Школа треба да удари чврсте основе социјалном васпитању, али за потпун успех њезиних васпитних начела треба да јамче сем породице и друштво, књижевност, журналистика, уметност, црква, правни и привредни систем у држави и, не најмање, извршни органи правнога реда. Наторп¹⁾ неодлучно говори о трећем фактору за васпитање воље који се, како вели, врло неодређено означава речју *живош*, и држи да само организирана заједница битно васпитава, а живот изван куће и школе да ће само под истом погодбом васпитно утицати. Оним „битно“ признаје он свакако и васпитни утицај осталих фактора, боље рећи трећега фактора који је сложен, а *друштво* је по себи и сложен и неодређен појам, ма да његов реалитет осећамо на сваком кораку. Ако је већ потребна организирана заједница за васпитање воље, а нема сумње да се у ужим и тешњим организацијама воља најбоље васпитава, онда је ту држава са својим институцијама и законима, истина широка организација, али баш спомоћу социјалног законодавства способна и моћна да на свима подручјима народног живота проведе уже организације за социјално васпитање воље. Савремена наука допушта и присилно васпитавање за алтруизам спомоћу социјалног права, и држава ће моћи оправдано да уђе, путем закона, и у приватне одношаје, и преко прага домаћег онамо где су извори општега добра и напретка. Законодавство које излази из научно доказане потребе за добро заједнице и друштва може се врло лако бранити, ако и задире у право личности. Главно је да се једнаким, социјалним, начелима руководи цео наш јавни и приватни живот, и у том се морају сви слагати који су неким одабирањем дошли у врхове друштва и државе, одакле се даје тон и правац општем животу; јер идеје, начела и гледишта значе већ неку организацију; што се на једној страни диже, да се на другој не руши.

Ако се н. пр. у држави не тражи и не признаје способност и савестан рад, ако црква у своме формализму превиђа битне знаке религиозности и морала, ако се у књижевности проповеда култ личности или, побијајући формализам у цркви, дискредитују и основне вредности религије, ако је у уметности главни потез сенсуалност — не може школа сама собом провести у живот оно високо начело: ослобођење воље од ропства чулности (Наторп). Судство и Управа у животу државном две су велике васпитне институције, ако се правда врши „ни по бабу ни по стричевима“, и ако је Управа пријатељ и учитељ народа. Напред смо

¹⁾ *Sozialpäd.*, 2, 291.

споменули да за нас стоји на другом месту, по важности, административно питање, које би се с формалне и егzekутивне стране имало решити тако да државни апарат ради брзо и правилно, јер до његове функције стоји и привредни живот у народу и један знатан део моралног настројења које долази од вере у законе и правду. Не може бити у интересу државе да човек због рђаве администрације губи своје драгоцено време које би могао употребити на продуктиван рад, а са васпитне стране једва се може одмерити неповољан утицај такове администрације уз коју пати државни ауторитет.

Највећа нескладност влада данас између образованог друштва и цркве, и то је свакако на штету опште моралности. За подизање људске свести о солидарности зна се шта су религије учиниле, а исто тако знамо шта је нашем народу његова религија, проткана обичајима и поезијом, била у његовој историји и шта је данас, у нашој породици, узимајући просечно, готово једини, али свакако најмоћнији васпитни елемент. Не треба ни то доказивати колико је религија учинила за етички идеал братства и једнакости и колико она и данас, у томе се не треба варати, регулише чувствени живот у социјалном смислу, па је с тога и нарочити предмет посматрања за социологију. Мишљење W. James-а о границама људског искуства и како смо ми само тангенте за кривуље вишег живота, није нам потребно, кад се зна да наука има да одговори још на многа питања којих би решење доказало сувишност религије. Истину рећи, ни човек који хоће све да зна и којему је све јасно, не може бити добар васпитач, јер без скрупула прелази границе до којих иде наука и тим не подиже вредност науке. Док религија врши социјалну функцију, имајући дубок корен у чувственом животу, њезин васпитни утицај не сме одбијати од сарадње ни један од васпитних фактора. Религија, у осталом, не може никако доћи у ред обичних предрасуда које се просвећеношћу искорењавају. Може доћи у питање њезина форма, а онда и њезин васпитни утицај, ако се и наше хришћанство не препороди у схватању социјалних дужности према својим основним начелима. Клерикализам је зато некултуран и противник сваке цркве и религије, јер он тражи моћ цркви изван моралне снаге религије, чиме доказује да не верује у ту моралну снагу. Васпитна средства која долазе из позајмљене моћи једнака су средствима којима се служила школа без педагогије.

Вера без дела не вреди, а ко нема дела доказује да нема ни вере и, учећи друге вери и делима, рђаво васпитава.

(СВРШИТЕ СЕ)

РАДИВОЈЕ ВРХОВАЦ

ЂАЧКА САМОУПРАВА

III

Права и дужности у појединих држављана нису сва једнака. Друкчија су права и дужности у судије него у којег занатлије, као што се дужности и права у занатлије разликују од дужности и права наставничких. Па и у наставника нису све дужности и права једнаки. Наставник основне школе нема истих дужности, па потом ни истих права, као н. пр. универзитетски професор.

Говорећи о неједнакости права, ми не мислимо на једнакост свију грађана пред законом. Ми мислимо на неједнакост права у вези с дужностима. Како је познато, свакој дужности одговара њезино право и обрнуто.

Нас у овај мах занима разлика у дужностима, која је у културним државама то већа што су веће и саме културне потребе које због своје све веће обилности и различитости траже сваки дан и све већу разгранатост послова, да се задовоље. Док је у некултурним државама цео рад људски веома прост и једноставан, грана се он у културним државама непрестано све већма и већма. На првом ступњу развитка човечјега, врше чланови једне породице све радње које су потребне да их одрже у животу. А кроз колико руку пролази данас грађа за једну иглу, док готова игла не стигне у руке кројачеве!

То гранање рада у све ситније радње основано је на оној мало пре истакнутој индивидуалној разлици међу појединим људима, која је тако силна и голема да се големија и силнија ни замислити не да. По њој може се гранање рада људскога ширити све дотле, док најзад сваки поједини човек не буде радио свој посао, а да зато његов рад никако не буде без везе с радом осталих људи, већ да сав рад човечји буде давао један хармонијски резултат, као што га даје рад једне многоструко сложене фабрике. И човечанство није друго до једна у крајне танчине веома сложена, па ипак хармонијски удешена машина, у којој сваки зупчић и котачић има своје место и врши свој посао.

Кад истакосмо потребу индивидуалнога васпитања, која је опћено и већ одавно призната, и рекосмо да је у првом реду дужност државе да тај посао прими у своје руке, онда смо у исти мах начисто с тим да је државина дужност сваки онај котачић у оној великој машини истражити и сваки поставити на своје место. Није то лак посао. И није чудо да је у својој идеалној држави тражио мудри Платон да на врховно место у држави, одакле се да све прегледати, заседне најмудрији човек у држави.

Тај човек би, да употребимо слику из Аристотелова свемира, био покретач оне машине.

То је једна немогућност, рећи ће ко, једна утопија! Али свака велика замисао која се после остварила, била је у први мах утопија. Зар није утопијом сматрана и Колумбова замисао о најкраћем путу у Индију? А данас људи плове из Европе у Азију на једној лађи без прекида. И људи већ искрено настоје да кормило на државној лађи повере најмудријем и најискуснијем између себе. Ето нам за пример наше браће Чеха!

Па колико може ђачка самоуправа помоћи то индивидуално образовање? Много и премного, ако се добро схвати и вешто удеси.

Осим тога што ће се ђак, који се у друштву с другима израна научио управљати сам собом, тако већ израна припремити за будућега држављанина, добро разбирајући права и дужности свакога честитог држављанина, он ће у исти мах, осим на целину, бацити поглед и сам на се и своју унутрашњост. Он ће, штоно кажу, већ рано почети мислити сам о себи и свој рад подвргавати критици. Док у данашњим нашим школама, где нема ђачке самоуправе, ученик, и кад га сетимо, неће да мисли на своје погрешке, и, ако на њих мисли, друге криви због њих а не сама себе, дотле, управљајући сам собом, он је сваки час принуђен, размишљајући о ма којој учињеној погрешци и тражећи кривца, да помисли како год на погрешку да тако потражи кривца другде — или најзад, ако га тамо не нађе, и у сама себе. Ђак се данас нерадо подвргава одредбама које му неко други намеће често и без питања да ли те одредбе у опште ђак и разуме. Данашњи наш принцип, веома сличан оном цезарском: „*Sic volo, sic jubeo; pro ratione stat voluntas,*“ т. ј. ја, наставник, тако хоћу и тако заповедам, а ти, ђаче, ћути и слушај! није чудо ако не може ђака задовољити, кад није никада и никога могло задовољити коме се што тако безразложно заповедало. Разумну створу најлакше се заповеда ако му се пусти да схвати и разуме оно што му се налаже. Тако је са одраслима — колики државници још тога неће да разумеју —, а тако је и с децом. Зато је веома мудро и оправдано пустити ђаку да што раније и зрелије размишља о оном што ће радити, како би правила добра владања разумео и пригрилио, као да их је сам открио.

Најзад, то је у природи дететовој, која хоће да се слободно развија. Човек је, како сам покушао утврдити једном другом приликом, рођен као аутономно биће и има жељу да сâм одређује што ће радити и како ће радити. Гонити га силом да ради против своје воље и својих уверења, не значи никако то уверење и вољу развијати и челичити. А ако га учинимо безвољним глупаном, јесмо ли тиме што постигли?

Ако смо вољни дакле ђачке васпитати и као појединце и на добро целине, потребно их је за то предобити, да нам се предаду сами од себе, вољно и радо. У том се морамо ослонити, поред осталог, особито на њихов интерес.

Интерес је уопште главна полуга у целом раду школском, како у науци тако и у навици*). Свако, чим почне настављати друге, уверава се како без праве пажње своје и питомчеве не може никога ништа научити и навадити. Пре него што покушамо кога у што упутити, ваља разабрати где му је интерес и где му је срце.

А интерес и срце ђаково није нипошто онде где му се што слепо заповеда и забрањује. У другу руку како радо ради што му је по вољи и по срцу!

Ово се не противи оном: „Срцу на вољу, себи на невољу“. Јер овде се не ради о каквој часовитој жељи, која може бити веома луда и неразборита и донети „за један часак радости хиљаду дана жалости“, већ о трајну интересу, који је у најужој вези с урођеним способностима, као природна последица њихова.

Урођене способности одразују се у интересу, а интерес се згушћава у пажњи и пажња у угледању, тако да је угледање најјачи степен пажње и интереса. А баш у жељи за угледањем на старије, најјаче се истиче како је ђачка самоуправа основана на самој природи дететовој.

Нигде се не очитује дечје угледање снажније до у игри. А једнако као игру воли дете управљање самим собом, и то како колективно, у вези са осталима, тако и појединачно. Постављање правила, и радосно подвргавање правилима што су их деца сама поставила, колико пута долази и у дечјој игри, и како нерадо гледају деца онога који та правила не поштује. Ту је први почетак ђачке самоуправе у вези са осталима. А како радо бира дете потешкоће (у верању, пењању, скакању и т. д.). Ето ту је природна основа за управљање самим собом, намећање све тежих задатака саму себи и њихово драговољно извршивање.

IV

Због бољег разумевања ђачке самоуправе, потребно је одредити правилну везу између ова три фактора: појединога ђака, ђачке гомиле и наставника, или још боље, моралних прописа које наставник собом представља. Ту ваља разликовати ове различите односе: 1. појединца према наставнику (или моралним прописима), 2. појединца према гомили, и 3. гомиле према наставнику.

Да промотримо најпре први однос: појединца у вези са наставником.

Да никако није добро ако се наставник испрсава пред ђака и сам себе истиче као сушту персонификацију моралних прописа, већ смо — мислим — довољно истакли. Колико ли је боље ако се и наставник душом и срцем стави у службу оне велике идеје коју препоручује ученику, тако да га иза те идеје посве нестане, да се расплине. Тако ће и ђак добро већма завоleti и за њ се одушевити.

*) Опширније о том у мојој расправи „O interesn ili zanimljivosti“. (Nastavni Vjesnik, knj. XVIII, sv. 1—4).

А то није тешко удесити. Ваља само имати на уму да смо сви ми према оном узвишеном идеалу тако мали и сићушни, да се у поређењу с њим између нас наставника и ученика губи свака разлика, па ће, на место честопут тако неразумљиве и неразумне надутости гдекојега учитеља, сместа завладати у нама смерност, коју толико и тако радо препоручујемо деци. Нема врлине која краси свакога доброга вођу народнога, било одраслих или деце, више него што је чедност.

Тако ће се однос појединца ђака према наставнику сам од себе преметнути у однос ђаков према моралу и његовим прописима. Будући да се тај однос најјасније огледа у хармонији и реду који владају како између појединаца и друштва тако и у унутрашњости самога појединца, ваља утврдити како стоји ђак од природе према реду, љуби ли га или не љуби.

Човек је од природе задружно биће, вели Аристотел, и тим изрече истину које још нико не побје. Ред држи свет, вели наш народ. Би ли могао ико да докаже неоснованост те тврдње?

Из обе те премисе следи непобитном поузданошћу да и сваки појединац по својој природи воли оно што му одржава друштво, које му је тако за срце прирасло. Револуције и анархије, које се тако често догађају, нису уперене против реда, већ против друштвенога нереда. И сврха ратовима није друштвени немир, већ мир и ред по оној: *Si vis pacem, para bellum!* т. ј. ако желиш живети у миру, спремај се за рат.

Потом није никако тешко уверити разумна ђака о прекој потреби што тачнијега вршења моралних прописа. Само се у том апелу ваља у првом реду позвати на његово осећање и интерес и гледати кроз срце прићи његову мозгу.

То не би било тешко кад се између ђака и моралних прописа не би испопречила гомила. И гомила има свој разум и своје срце. Па ипак је поступак с њом куд и камо тежи него с појединим ђаком. А како појединац необично лако подлеже мишљењу и осећању гомиле, нисмо врсни на њ трајно деловати док гомиле не добијемо у своју власт.

Гомила је само по имену скуп од више једнаких појединаца. Уистину, појединци што чине гомилу посве су различити и врше различите функције.

Људска гомила не да се ни с чим боље поредити него са много-станичним органским бићем, а сваки индивидуум који је чини, са једном станицом тога сложенога организма. И како год што у поједином човеку једне станице врше овај а друге онај посао, тако и у гомили мисле н. пр. један или два за све. Ништа зато што они нису у том посве независни већ на њихово мишљење делују и остали. И мишљење појединчево није независно од целокупнога стања његова тела. Сетимо се само како нас у мислима смета болест ма којег органа, а наше друштвено расположење стоји до стања безбројних станица тела. Наћи тога једнога или више њих (Немци их зову *Führernaturen*.) прва је задаћа учитељева. И ако их нађе и предобије, цео разред је његов.

Како је познато, гомила нема ни своје воље ни својега осећања. И у том је она посве у власти оних неколико којима се тако радо и без изузетка покорава, да је посве оправдана тврдња како у ње нема слободне воље. Гомила је као човек посве слабих способности и може је водити куда хоће, ко то само, као н. пр. Наполеон I, зна и уме.

И како год што она нема воље, већ лако подлеже страном утицању и радо му се покорава, једнако радо заповеда и оно неколико њих који воде гомилу. Чим ћеш им више угодити, него ако им даш власт у руке?

На оне појединце што воде гомилу најлакше ћеш деловати појединце. У том је поступак посве једнак са оним како смо га напред оцртали. Предобивање њихово за вољно и радосно вршење прописа исто је што и стварање „добра духа“ у разреду, којему на концу цео разред подлеже.

Кад се једном добије гомила и пристане за наставником или — боље да речемо — за прописима, онда се више не требамо бојати да ће бити лош однос између ма којег појединца и гомиле, који пре тога часа може бити судбоносан. Аутократија може бити двоврсна: одозго или одоздо, а не ваља ни једна ни друга. Треба настојати да и у гомили сваки ђак буде аутономан. А то ће бити ако се сваки сваком приликом буде све већма уверавао како је добар рад једнако вредан за све без разлике. У том ће га помоћи честа прилика за одлучивање што и како ваља радити, како се ваља пажљиво чувати погрешака, и како је крив сваки онај ко се о прописе огреши.

V

Практична примена ђачке самоуправе веома је једноставна и лака; ваља само имати пред очима напред изложене принципе.

Пре завођења самоуправе потребно је приредити згодан терен за њу*). Пошто се проучи расположење и владање ученика у једном разреду којему смо вољни пустити да сам собом управља, и пошто смо разабрали у њих извесну зрелост и способност за самоуправљање, заврћи ћемо једнога дана са ученицима разговор о томе шта мисле: да ли је онде где се састаје више људи потребан ред или није. Нема сумње да ће се већина ученика изјавити за ред. На то ће се развити разговор о реду уопште, о реду с обзиром на место и време, и т. д. Пошто се разабрало да ученици све то довољно схватају, прелази се на расправљање о том како се ред одржава у држави, општини, и т. д. Ту ће ваљати сетити ученике на различите начине друштвенога управљања с помоћу власти, која може бити у главном двојака: или у рукама једнога човека (апсолутистичка), или у рукама целог народа, који влада сам собом. На питање која им је власт милија, нема сумње да ће већина ученика одговорити како им је по вољи ова потоња.

*) Напомене које следе износи писац на основи својега дугогодишњег искуства.

Из тога посве неусиљенога и слободнога разговора са ученицима ваља извести закључак и рећи поприлици овако: „Ето, вама се, како велите, допада ред, и ви бисте га радо уздржали. Досад вам је ред наметан одозго, и ви сте га се морали држати. С вама се владало апсолутистички. Желите ли ви сами узети власт у своје руке?“

На то питање наћи ће се ученици у први мах у чуду, а одмах за тим кликнуће: „Желимо, желимо“.

„Па добро! Власт коју ја имам над вама, радо ћу вам предати, ако се покажете достојни те власти. За то треба да имате зрелости у схватању и, нада све, јаке воље. Онај који жели управљати другима ваља понајпре да уме заповедати саму себи. Или, ако још не уме, а оно ваља да буде склон како би то научио. А пре свега ваља поставити јасан циљ пред очи: какав треба да буде ред којег ћемо се држати.“

На то ваља пустити ученицима да се слободно изјасне о правилима својега будућега владања — јер о том се ради — и сваки закључак, пошто буде прецизиран и, уз помоћ наставникову, формулиран, забележити. Бележење нека узме у руке ђак којег разред одабере.

Из те дебате лако ће се разабрати који ђаци воде разред, и на њих ће се наставник освртати кад буде хтео да што разреду протумачи.

Иза расправљања о раду ваља прећи на расправљање о одржању реда пре него што буде порушен и кад се поруши. Отуда ће се разабрати потреба власти извршне и судачке, а потом и потреба самоуправнога одбора и ђачкога суда, које је боље оделити један од другог, него ли дати да управник буде у исти мах и судија, дакле тужитељ и судица у једном лицу.

Управном одбору, који има редовно толико чланова колико пута по десет има разред ученика, на челу је *начелник*, који председава одборским седницама, заступа разред према властима, и у одсутности наставниковој пази на одржање реда. Њега замењује *бележник*, који све одборске закључке уноси у записник. Од тројице даљих одборника један пази нарочито на што бољи успех у научном и моралном смеру, прегледа домаће издатке, брине се да бољи ученик помогне лошијему, а други на здравство (чистоту собе, ваздуха, одела, тела и т. д.), док трећи рукује благајном, у коју се примају добровољни прилози. Остали им, ако их је више, помажу. Одбор се бира 2—3 пута годишње, и то тајним гласањем у разредној скупштини.

Начелник има још дужност да председава разредним скупштинама, које се држе редовно једном у месецу, а иначе кад то затражи половина скупштинара. Скупштина одређује правила за владање (издаје законе), изриче поверење или неповерење старом одбору и бира нови одбор натполовичном већином гласова. А у неким приликама служи и као апелационо судиште: кому ће се ученику, због учињена прекршаја, одузети пасивно или активно изборно право, и против кога ће се прогласити „бојкот“

(на неко дуже или краће време), или ће се као непослушан (опет на неко време) излучити из општине и ставити под директну власт наставника — разреднога старешине. За осуду, која је редовно уветна, потребне су $\frac{2}{3}$ гласова; у противном случају одлучује разредни старешина.

Суду (председнику и двојници судија припада право судити у лакшим случајевима. Казне се бирају што природније (н. пр. ко баца по соби папириће да их покупи), и главна им је сврха да се ђак поправи. Тежи се случајеви предају скупштини.

Вредно је напоменути како је у америчких ђака особито жива свест о правима и дужностима, нарочито кад се ради о том да се одабере управни одбор и суд за цели завод, који функционирају као виша инстанција. Неколико дана пре избора развије се жива агитација, која сваким даном постаје све живља, попут велике агитације пред избор председника Уније. Колико год је та агитација жива и бучна, опет је завладао тамо леп обичај да свако може свога кандидата хвалити колико хоће, али зато му није допуштено кудити и погрђивати противника. Колико бисмо се од тих малих могли научити ми — велики!

VI

Бачка самоуправа одликује се од досадашњег начина управљања особито тим што се њом у пре тога апатична ђака, који према школским прописима стоји готово по све индиферентан, ствара љубав према реду и раду. Снага која је дотле била сапета, или је вукла на другу страну, организира се у кооперацију са школском управом. Тако не само што постаје у заводу боље владање, већ је и учење успешније, будући да се место немарења једнога ђака за другога јавља у ученика солидарност у најбољем значењу те речи: ђак се почне занимати и за туђе владање и успех у науцима и, не ретко, из властите побуде притече другоме у помоћ где год осећа за то потребу.

Природно је да и однос између ђака и наставника постаје тим топлији и интимнији. Ђак не види више у учитељу тиранина и свога мучитеља, већ га сматра више старијим другом и пријатељем. Тако место мржње завлада међу њима љубав.

А како повољно утече истом ђачка самоуправа на појединога ученика. Имајући респект према јавном мњењу у разреду, пред којим се није кадар показати у лажној боји, све да хоће, у њега се буди осећање части и поноса, и тако полаже чврста основа за будући карактер, особито што се тиче истинитости и мужевне отворености. А јер је принуђен сваки час мислити на оно што ради и на то одговорати, јавља се у њега све јаче осећање одговорности. Осим тога честим размишљањем о том што ваља и што не ваља постаје његово расуђивање сваким даном оштрије и савест буднија. Како се тим јача и осећање и љубав за ред, то се снажи и његова воља и тежња да завлада самим собом. Зато се

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

не може довољно препоручити да тај нови начин ђачкога управљања пригрлимо оберучке и да га што пре заведемо у све своје школе, особито у средње. Прву и најважнију реч имају у том наши наставници, а за њима школске власти¹⁾.

Д-Р Д. ТРБОЈЕВИЋ

НАСТАВА ЖИВИХ ЈЕЗИКА У НАШИМ СРЕДЊИМ ШКОЛАМА²⁾

И ако је објављени дневни ред везао моја излагања за књигу професора В. Ђерића „Теорија учења језика“, ја вас одмах молим да ми допустите да вам не говорим само поводом те књиге из ова два разлога:

1. Г. Ђерићева књига покушава да изложи, без икаквих претензија и са мало личнога, оно што је г. професор нашао у цитираним књигама које су му служиле за основицу, а што се може рећи о циљу, методама и уџбеницима за изучавање туђих, мртвих (класичних) и живих (нових) језика. И ако је Г. Ђерић чешће нејасан и неодређен, ипак његова књижица може добро доћи сваком наставнику језика који хоће да се, на лак начин, овлашно упозна са питањима која су у настави од великог и пресудног значаја. Али ће се из ње тешко моћи ико упутити и научити шта и како му ваља радити као наставнику.

2. Ја, међутим, мислим да је код нас питање о циљу наставе језика и адекватним методама тако необрађено, да се њему мора непосредно прићи и да оно мора бити наш први посао. И ми ћемо, удружени у овој нашој организацији, пробавити више времена и претресати у више састанака многа питања која нас муче и на која смо више тражили него налазили одговора.

¹⁾ *Литература*: Burkhardt C., Schule und Gemeinsinn (1901.); Burkhardt, Klassengemeinschaftsleben (1911.); Dewey John, School & Society (London 1900.), прев. E. Gurlitt: Schule und öffentliches Leben (1905.); Dubois P., Selbsterziehung (3. изд. 1912.); Eymieu A., Le gouvernement de soi-même (Paris 1910.); Florentini Th., Erziehung und Selbsterziehung (1911.); Foerster F. W., Schule und Charakter (12. изд. 1914.); *учиу*, Die Selbstregierung der Kinder (1920.); Gavrilović D., Djačka samouprava (1919.); Hedler A., Erziehung der Schüler zur Selbstverwaltung in der Schweiz (Neue Jahrbücher für das klass. Altertum 1914, 2. Abteilung, 8. Heft); Hepp J., Die Selbsterziehung der Kinder (2 изд. 1914.); Kerschensteiner G., Begriff der Arbeitsschule (2. изд. 1913.); исти, Grundfragen der Schulorganisation (3. изд. 1912.); исти, Staatsbürgerliche Erziehung der deutschen Jugend (5. изд. 1911.); Mann W., Schulstaat und Selbstregierung der Schüler als Mittel der Willensbildung und des Unterrichts (1919.); Montessori M., Selbsttätige Erziehung im frühen Kindesalter (прев. O. Knapp 1913.); Muzrynski F., Der Charakter (1910.); Rudow W., Der Weg zur Selbsterziehung (2. изд. 1902.); Sawicki F., Das Problem der Persönlichkeit (1909.); Zimmer, Erziehung zum Gemeinsinn durch die Schule.

²⁾ Предавање држано у „Друштву за живе језике и књижевности“.

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Ја ово наглашујем без устезања и са оваком отвореношћу, зато што ћу одмах да вам се исповедим колико сам се ја мучио да нађем одговора на питања која су ми се јављала и наиђем на пут који ће ме задовољити. Ја нисам лингвиста по струци, него сам то постао, по невољи, од физико-математичара. И постао сам то у једној малој гимназији у унутрашњости, где сам имао свега Предићеву *Чишанку* и уџбенике по „Трауту“. Срећом међу вама данас једва да има кога који је и чуо за те уџбенике. Моја је невоља била у толико тежа што сам ја напустио био поље на ком сам се осећао потпун господар и брао плодове са много унутарњег задовољства. Осећајући се у положају неука лекара, ја сам се плашио својих жртава, и — не тражите од мене да вам говорим о напорима које је поднела младост и јака воља, да се што пре научим добром путу, а са што мање жртава. Мислим да смем данас рећи да сам успео у томе релативно брзо, а да је томе успеху много допринело што нисам имао наслеђених заблуда, нисам био везан за традиције. Тражио сам уџбенике, упутства, методике, прелиставао, поредио, читао и решавао се брже и лакше него наставници који су изучавали систематски језике у оно време, пре скоро тридесет година.

И ми, кад постављамо себи задатак да одредимо тачно циљеве нашем раду, да бисмо могли утврдити путеве који ће нас тим циљевима одвести, мислим да треба да се чувамо теоретисања и широких разлагања, а да будемо што одређенији и одлучнији.

С тога ћу ја себи допустити да вам изложим овде своје погледе на ствари. Кад кажем своје, молим да се то тако разуме да ћу изложити резултате до којих сам ја дошао читајући, учећи и проверавајући све то практично на раду у школи и са децом. Трудићу се да будем што концизнији, јер ћете ме само тако најпоузданије моћи пратити и ценити.

Шта је циљ учењу живих језика у средњим школама, да речем у школама које имају задатак да дају опште образовање и спремност за студије на универзитету? Овако постављено питање знатно олакшава одговор, али се при одговору не сме сметнути с ума још једно питање, и ако подређеног значаја, ипак врло важно: шта може бити циљ учењу језика за 3—5 недељних часова у групама које су од 30 до преко 60 ученика разних интелектуалних подобности? Хоћу тиме да кажем да и циљ који ми будемо одредили настави живих језика може вредети само за наше средње школе, а да се он може разликовати од циља који би се могао поставити н. пр. у интернатским школама или у школама у којима се не ради под пресијом школског звонцета.

У најновијем програму који смо ових дана добили, нема о томе апсолутно ништа. Поред излагања градива, има само оскудних методских индикација из којих би се, зар, могао назрети циљ. У правилима о полагању вишег течајног испита тражи се од кандидата да из живог

језика који полаже на писменом испиту преведе с речником један дужи и тежи састав на матерњи језик; на усменом испиту тражи се преводњење и стварно и граматичко тумачење списа из „лакше литературе“, без речника, из књига које у школи нису читане.

Кад поредите ово са оним што се од ученика тражи у току њихова учења, прво што ће вам пасти у очи то је, да се као крајњи оглед ученикове спремности тражи мање но што се тражило од њега у току учења.

Наш ће задатак, према томе, бити да, постављајући циљ настави живих језика, доведемо у склад рад са крајњим резултатима које ћемо тражити од кандидата на вишем течајном испиту, као просечни минимум.

Ко загледа у поменути књижицу професора Ђерића, наћи ће на стр. 6. теоретски систематисане циљеве учењу живих језика. Али ће одмах видети и то да се ти циљеви, ма како суптилно систематисани, не могу тако апсолутно узети и следити без залажења једног у други.

Остављајући на страну свако теоретисање, ја бих, с обзиром на задатак наших средњих школа, на њихово уређење и оно што се у њима, као таквим, стварно може постићи, одредио као циљ наставе живих језика у нашим средњим школама ово:

1. Да се ученик уведе у литературу и науку дотичног народа, тј. да стекне подобност да своје опште образовање може проширити и обогатити литературом дотичног народа, а да, исто тако, може и своје универзитетско или стручно образовање учинити дубљим служећи се научним и стручним делима дотичног народа.

2. Да своје уво навикне толико на изговор туђег језика који учи да може исто тако разумети и што слуша, као што разуме што чита, да може, дакле, пратити предавања и на туђем универзитету; и најзад:

3. Да и сам, што правилније, изговара и да добије извесну слободу у изговору и рутину у што лакшем изражавању на језику који је учио.

Кад смо тако поставили циљ, можемо прећи одмах на излагање методских основа које би нас могле одвести овоме циљу.

Морам одмах рећи да те основе не могу бити исте за оба жива језика, за онај који почиње у другом, као и за онај који почиње у петом разреду. То је очевидно. У другом разреду имамо дете од 11—13 година, дете које још није ушло ни у свој језик и које, као што је то познато, прима и памти много брже и лакше од младића од 15 и више година. Сем тога, ученик петог разреда савладао је са четвртим разредом и граматiku и синтаксу свога језика. Још један факт морамо имати на уму: у петом разреду почиње наш гимназиста, у исти мах кад почиње други живи језик, још и један мртви језик, латински.

Питање о томе с којим би живим језиком требало почети у другом, а с којим у петом разреду, од споредног је значаја кад је говор

о методима изучавања. Оба жива језика који се сад предају, туђа су нашем језику, и стога је с те стране готово свеједно с којим ће се почети. Факт да се почиње француским језиком, пружаће нарочитих тешкоћа бар у прво време, што је велики број наставника тога језика предавао више или мање година само у вишим разредима, и што се француски почињао предавати пошто је две године пре тога предаван латински језик, с којим је он у тесној сродности.

Као што се циљеви учењу живих језика могу систематски разликовати само теориски, тако се исто могу теориски разликовати методи наставе, али би у пракси тешко било ићи само и искључиво за једним методом. Чак и екстремно-практична директна метода, т. зв. Берлицова метода, мора се у току рада испомагати и другим методама, ако хоће да постигне свој првенствени задатак: оспособљење ученика за практичну употребу језика као говорног оруђа.

Но колико је важна ствар избор метода у настави, толико је исто важна и његова примена. У нашим приликама, она је нарочито важна, јер, као што знате, ми махом улазимо у практичан рад без претходне теоретске спреме, о практичној и да не говорим.

Кад је реч о важности примене метода, не могу а да вам не наведем један пример који ће, надам се, врло добро потврдити што мало час рекох.

Кад је т. зв. природни — очигледни — метод у настави живих језика отворио себи врата у средње школе, и Бугари су убрзо добили и свој уџбеник по том методу. Он је био рађен по несумњиво добрим узорима, али је учинио један корак више од допуштеног. У претераној жељи да буде што природнији и ближи животу, он се спустио испод нивоа у ком се дух средњошколске наставе мора кретати и постао наивно неозбиљан, још можда једино подобан за какву занатско-шегртску школу.

Из наведених разлога ја мислим да нам прво ваља поставити основне линије по којима се мора кретати настава живих језика. Тек после тога можемо прећи на појединости и начин примењивања постављених метода.

Доследан својој искрености, ја ћу вам отворено признати да сам у свом дугом наставничком раду огледао мање више све методе, неке свесно, неке несвесно, сазнавши тек доцније да сам радио по неким методима који у теорији имају и своје место и своје име.

Резиме тога искуства био би у овоме: *не бежати од природе и искоришћавати интелектуалне и органске подобности ученикове; чувати се нарочито апатије и преморености код ученика.*

Према томе треба да је почетна настава одлучно интуитивна, непосредна. Наставник мора имати смелост и подобност да од првог тренутка кад уђе међу ученике говори само језиком који ће предавати. При том никад не сме заборавити да мора доследно ићи од познатог

ка непознатоме и тачно знати, у сваком тренутку рада с децом, шта и колико она знају. Ту је сва тешкоћа, али и сва драж овога рада.

Наставник се служи очигледношћу, непосредним указивањем на предмете и радње с којима упознаје ђаке, и зидним сликама, које поступно доноси и разрађује са ученицима. На слике треба прећи брзо, јер оне много олакшавају наставнику да тачно зна колико је и шта је прешао и коликим речником располажу његови ђаци. Речи и комплекси пишу се на табли нашим словима, најбоље нашом латиницом, чисто и потпуно фонетички онако како се чују, све док се не научи писати, тј. док наставник не да деци толики речник да га она лепо разумеју кад им он казује да узима креду, иде на таблу и пише прво српско *и*, на пример, па затим француско.

Чим деца науче азбуку и разне начине писања појединих гласова, одмах почиње испитивање дотле научених и нових речи онако како се пишу у наставном језику. Тако деца науче и „писати“, пошто су научила „говорити“, и онда тек добивају у руке уџбеник и свеску за задатке.

Овај начин рада треба спровести, систематски и доследно, кроз прву и другу годину учења.

Зашто ја полажем толико много на овај метод који је за наставника најтежи, јер он стално мора радити, стално говорити, неисцрпан бити у питањима и увек тачно знати шта и колико његова деца знају? Зашто на њега толико полагасти, кад смо сложни у томе да се у средњој школи не може научити говорити туђ језик, па то не постављамо ни као циљ учењу живих језика?

Зато што је тај метод природан. Сумње нема, то је њему најјача одбрана.

Али сам ја за њ и зато што сам се уверио да њиме дете за прве две године научи више него за све остале, баш као што — по Џ. Ст. Миљу — новорођенче научи релативно највише за прве своје три године.

Ту оно навикне уво на нови језик, ту саломи свој језик и научи правилан изговор и акцентуацију, ту добије слободу да каже оно што зна и колико зна, ту стекне хитрину у склапању реченица. Оно може доцније и изгубити нешто од ове тековине, али ће све то оживети и освежити се врло брзо и за најкраће време, ако се нађе у елементу чији је језик овим путем учио...

Тек пошто се савладају прве тешкоће и добију поменуте способности — а тиме смо се већ знатно приближили постављеном циљу, — тек тада треба прелазити на штиво, разрађивати прво мање чланке, описе из околине и природе, уз које иду и слике у самој књизи и на зиду, па затим на мање приче. После тога долазе читанке са превођењем, затим читање већих чланака, па и књига, са тумачењем само онога што је ново и непознато. Тек са читанком почиње упознавање и рад са речником.

Напоредо са овим радом иде и увођење у литературу. Настава из литературе треба да да ученику јасну слику напора и фаза кроз које је дотични народ пролазио и упозна ученике са главним представницима појединих књижевних периода и њиховим делима.

При превођењу има само једно допуштено начело: не преводe се речи, него мисао. Изагнати треба једном за свагда превођење „од речи до речи“. То убија ђаку свако задовољство од рада, то га, сем тога, унижава. Оно је уз то највећи непријатељ матерњем језику.

Но превођење не сме у опште никад превладати у раду, још мање сме постати једини рад у школи. На против, треба што више препричавати прочитано с помоћу питања и одговора, па — и то је оно што треба да крунише све напоре — и самостално.

Речник са живог језика на наш треба, што је могуће раније, заменити речником самога језика.

Толико о настави живог језика који почиње у нижим разредима.

Кад ђак дође у пети разред, он је већ савладао граматiku и синтаксу свога језика и научио доста из једног туђег језика. Сем тога, он је већ ушао у године у којима је престао само да прима, он већ размишља, пореди и суди. Те се подобности развијају код њега на штету аперцептивних подобности.

Кад смо то рекли, рекли смо довољно да — са оним што је већ до сад речено — утврдимо да методика другог живог језика не може бити иста са оном првога.

Па како да постигнемо исти циљ под тако различним околностима, кад притом знамо да располажемо много краћим временом за учење овог другог језика?

У петом разреду треба почети рад одмах са читанком, која ће имати у првим саставима од прилике исти садржај који је био предмет прве наставе живог језика у другом разреду.

Њих треба читати, разрађивати питањима и одговорима, док се не савлада правилна акцентуација и изговор и уво не навикне на нови језик.

У том припремном раду: навикавању ува, ломљењу језика, правилности изговора, слободи одговара и оријентацији у реченици, треба да прође једна школска година; затим се поступа исто онако као што је изложено за први живи језик.

Ја сам на крају својих излагања. Ви ћете, слушајући ме, питати се шта би са граматиком. Хоћемо ли и можемо ли њу потпуно избацити?

Не, али је нећемо узети ни као циљ, ни као средиште наставе. Она ће нам остати средство да што поузданије дођемо циљу. Ми ћемо учити ђака „говорити“ (ја ово пишем под наводницима), и кад га томе научимо, онда ћемо систематисати оно што је најпотребније из деклинација и коњугација, а у конструкцији и реченици указиваћемо само на разлике од нашег језика и на њих обраћати пажњу.

Ето вам најконцизније изложених основа за наставу живих језика. Кад се споразумемо у њима, онда ће тек требати радити. Код нас је тако мало рађено на том пољу. Ми смо невероватно мало упућени како треба примењивати методе и практично радити. Зато ће бити потребно детаљно израђивати поједине партије, читаве часове рада; приређивати угледна предавања, уједначавати начине задавања и израђивања писмених задатака; тражити помоћна наставна средства (слике, фонографе и фонограме); израђивати нове уџбенике, помоћне књиге, збирке за домаћу лектуру; оснивати ђачке разредне библиотеке.

Посао велики, посао озбиљан, али и достојан овако једне младе организације пуне воље, колико и свести о потреби интензивног рада и крајњих напора.

МИРКО М. ПОПОВИЋ

О КЊИГАМА ЗА ДЕЦУ

— КАНОН ДОБРИХ КЊИГА —

Од свих канона добрих књига за децу (о том ће канону овде бити реч), најпростији је Русоов. У списак добрих књига за децу Русо је написао свега једну: *Робинсона*. „Та ће књига бити прва коју ће читати мој Емил; она ће сама бити читава његова библиотека дуго времена, и увек ће у њој одржати угледно место.“ Упада у очи сличност између Робинсона и Емила: и Крусо и Русоов васпитник живе усамљеничким животом. Али Робинсонова усамљеност била је природна, док је Емилова, сред развијена друштва, неприродна, и остала највећа погрешка Русоова васпитног система.

Робинсон се појавио априла 1719. Од првога дана, он је постао најпопуларнија књига, и остао је то до данас, јер ниједна друга књига није на толико језика превођена ни толико распрострањена (осим Светога Писма). Силна наследовања *Робинсону* створила су, могли бисмо рећи, једну нову врсту књижевну (*Робинсонаде*), која се развијала и развија у многоструким правцима.

Међутим, и Дифо је дао прилог свом времену, и, поред онога што нам се чини да је бесмртно у *Робинсону*, он има и свој смртни део. Силним прерадама и наследовањима прави је *Робинсон* потиснут, и стога многи „правога *Робинсона*“ и не знају, и није им познато да *Робинсон* има и други део, у ком се описују његова путовања по Азији, и трећи, који садржи, да укратко речемо, „наравоученија“.

Постављено је питање, како је могао Дифо, који се у *Робинсону* показао као прави, као велики уметник, „ослабити и помрчати утисак једнога тако лепог и у себи савршено заокруженог уметничког дела“

као што је *Робинсон* (у првом свом делу). Одговор би се могао наћи у томе што је Дифо веома бурно узимао учешћа у догађајима свога времена, што је живео идејама и њимима свога доба, те се стога ни као уметник није могао отети утицајима њиховим. Први је део дело уметника Дифоа, други је и, нарочито, трећи део, дело рационалисте и просветитеља Дифоа.

Тако је *Робинсон*, дело које је понајвише потпомогло да се створи специфична „дечја књижевност“ (и ако *Робинсон* и није писан за децу), обележио уједно и правац којим се кретала и развијала ова новостворена књижевност кроз читава два столећа: он је постао спецификум дечје и *лепе* књиге, чији су саставни део „општеполесна“ знања, или, у сваком случају, моралне поуке. Али Дифоов је случај ипак срећнији. Други је и трећи део продужење *Робинсона*; они су се могли просто изоставити, и онда нам остаје чисто уметничко дело. У специфичној су књижевности дечјој дела проткивана поукама, надугачко и нашироко развученим рефлексјама и резонувањем, различитим уметцима и додацима, те стога, ако је и било дато које уметничко дело, није било дато у својој чистоти, и естетички је утицај био помућен, ако не и сасвим укинут.

Од последњих деценија јавља се устук, не само против такве књижевности дечје, него против дечје књижевности у опште. Дечја књижевност не постоји; постоји само књижевност коју стварају уметници (лепа књижевност), и књижевност коју подижу стручни људи, научници (стручна, научна књижевност). Из тих се књижевности даје деци што је за децу. Две су сасвим различне ствари: дечја књижевност и књиге за децу. Дечје књижевности нема (или не треба да је има), али има и треба да има књига за децу.

На том је стајалишту и секретар Матице Српске, Г. Васа Стајић, који нам је ових дана поднео списак књига за децу у основној школи¹⁾. У напред стављеној речи писац нам вели да је списак начињен на брзу руку, али не као готов списак, него само као „подлога за договор“, или као један предлог за анкету, као што пише на натпису. „Сваки културан човек који посвети приложеном списку један сат размишљања, сетиће се добре енглесне, руске, француске, немачке књиге, коју треба издати нашој деци, и предложиће нам је“; — ово бесумње не треба да значи да је српско-хрватска књижевност овим списком већ исцрпена.

Одајући пуно признање доброј намери Г. Стајића и одобравајући потпуно његово полазиште, приморани смо рећи да је ипак читав посао олако схваћен. Списак се овакав не може радити „на брзу руку“, најмање када се иставља као „подлога за договор“, јер таква подлога треба да буде чврст темељ на ком ће се моћи извести даља изградња. Осим тога,

¹⁾ *Списак књига за Ученичке Књижнице Основних Школа*. Један предлог за анкету. Издање друштва „Просвете“. Радничка штампарија (Ј. Шмитран), Сарајево, 1920 (8 страна).

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ни у претходној речи нису нам изнесене директиве за даљи рад, јер истакнутом полазном тачком још није све речено, а ни поднесени списак није толико речит да нам сам казује намере састављачеве или решава спорна питања дечје читанке. Напротив, списак је састављен тако да нас оставља у великој недоумици.

Пре свега, треба знати шта је од онога што је несумњиво од литерарне (естетичке) и од научне вредности, заиста за децу; затим, и шта је од тога за децу, да ли је у целини, у свем свом обиму за децу; и када смо и то решили, настаје даље питање како ћемо одабрано дело пружити деци, с уводом или без увода, с објашњењем или без објашњења, па затим, ако би се с уводом или објашњењем могли сагласити, колики, какви могу бити ти уводи или та објашњења. Питања се расподејају и даље: о односу између лепе и стручне књижевности, о односу између појединих врста књижевних, у вези с овим, о односу између појединих дела и узраста дечјег, и т. д.

Колико је потребно да се о свим тим питањима дође до извесна, ако не увек и одређена мишљења, видеће се одмах. Зауставићемо се мало на првим тачкама овога списка.

На првом су месту прве четири књиге Вукових песама. Састављач их узима у целини, препоручујући државно издање. Да ли су за децу љубавне песме из прве, мистичке из друге (ових има и у првој), обесне хајдучке из треће, многе слабе из четврте? Да ли ће деца разумети Бановић Страхињу, чије је херојство када побеђује себе веће но оно којим савлађује Влах-Алију? Да ли ће разумети Хасан-Агинуцу? Може нам се одговорити да разумевање није увек потребно; често је довољно запазити извесне чињенице на које касније искуство баца пуну светлост, и у каснијем накнадном естетичком уживању имамо пуну одштету за изгубљено раније. У многим случајевима је заиста тако. Али увек није. Без датих претпоставака многи се догађаји прате без заинтересованости; ствар и најлепша може постати досадна, и то за њу везано чувство досаде често на њој и остаје. Осим тога има дела која треба одмах видети у пуној светлости, којих се утисак не сме цепкати ако хоћемо да задобијемо од њих потпун и трајан доживљај. Зато је потребан у одабирању извештан такт, и зато је потребно држати се извеснога реда. Несумњиво је да има ствари које нису за децу, и несумњиво је да децу и у књижевност треба постепено уводити, јер се и деца развијају за књижевност, као што се и писци и књижевности развијају (а овде изузеци само потврђују правило). И још нешто. У Вука нема јединства, јер онај слаби хронолошки ред од друге књиге и површна систематика у прве заиста не чине никакво јединство. Међутим, ми треба да идемо што више за тим да књигом изазивамо у деце *један* утисак, и *пошиун* утисак. И што је наш живот више расејан и развејан, то је с тим потребније. Ни књигом не смемо ићи за пуким задовољавањем датога тренутка, које ће

одмах идућега бити замењено другим: поједини моменти њезини нека појачавају један општи утисак, нека га удубљују, нека га одржавају. Тако само књига може одређивати дете и потпомагати ону сређеност, сталоженост, које највише доприносе стварању карактерности.

После Вукових песама, четири места заузимају народне песме и приповетке, приређене од Д-ра Тихомира Остојића. Овде имамо други случај: уводе, читаве расправе, објашњења. Ту имамо две ствари од несумњиве вредности: народна предања и чланке из историје, географије и т. д., нашега народа. Да ли су и те ствари, овако спојене, за децу? Могли бисмо се питати да ли су коментари уопште за децу; за овакве коментаре можемо и без питања рећи да нису. Има ли смисла разиграти дечју фантазију, па је непосредно за тим стављати нагло пред хладну, научну стварност? Има ли смисла изазвати у њих чувство за једну личност, и затим рећи да је питање да ли је она и постојала, да историја не зна ништа о њој? Чему нам служе уметничка дела, да ли за разигравање фантазије, изазивање чустава, или за стварна објашњења, за сазнање чињеница, или за сазнање да — нема чињеница? Зашто да не оставимо добро дело само с дететом, да се оно само снађе с њим, само опријатељи с њим? Зашто да се трпамо између уметничкога дела и детета, када знамо да уметничко дело и дете имају заједничких црта, и да га дете у које чем може схватити непосредно, и боље него ли ми? Изнађите дакле књигу која одговара степену дететову, и оставите га само с њоме! Оставите га само с уметничким делом, као што га можете оставити само касније, или другом приликом, и са за њ примереним историјским или географским делом. Али не градите мешавине, — не реметите му утиске, не бркајте му појмове, не мешавајте му чувства!

На шестом су и седмом месту Хомер-Маретић, *Илијада* и *Одисеја*, опет у потпуном, државном издању. Могу ли се *Илијада* и *Одисеја* дати читаве у руке ученицима основних школа? Дати им их у руке, значи ставити дечје стрпљење на тешку, на неиздржљиву пробу, јер спевови су врло велики, испевани дугим и, бар за нашу децу, заморним стихом. Дивна и примамљива места морала би се искупити тешким и до крајности досадним и празним набрајањем. Препирање је често сасвим простачко (одмах прво у *Илијади*, између Агамемнона и Ахила), многе радње веома сурове, и све то деца не могу још да схвате као обележја давно минулога времена. Опсцених је израза и радњи такође доста, већ од друге стране *Илијаде*, — и који би васпитач могао зажелети да му васпитаник у тако рано доба упозна Демодокову песму о Аресу и Афродити у VI певању *Одисеје*, колико било да се признаје ванредна лепота њезина?

Што је досада речено, биће довољно да се види како Г. Стајић са добрим намерама није ударио добрим путем. За посао који је њему, као што се види, тако на срцу, мора се дати друга директива, да би се дошло до циља који би одговарао намерама и датој полазној тачки. Добро је

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

што се он обраћа широким круговима, што позива све културне чланове нашега друштва: посао је велики, заједнички је, и требало би да му се многи одазову. Али само сећање на добре књиге неће много помоћи. Може књига бити добра, а да не буде добра за децу. Књиге треба и *чишати* у том смеру, и тећи с њима искуства и на деци. То би нас могло ослободити од многих заблуда и довести до метода који би може бити био најтачнији: да деца сама бирају књиге за себе. Само их треба оставити њихову инстинкту, њиховој интуицији, да не бисмо, често и нехотице, своју сугестију протумачили као њихову жељу. Ако се будемо у које чем и преварили, извесно је да ће нам такво искуство бити од велике користи.

МИЛАН ШЕВИЋ

РЕФОРМА НАШИХ НАРОДНИХ ШКОЛА¹⁾

Захтеви за реформу наших народних школа потичу поглавито из два разлога. Први је: што у садањем уређењу наших народних школа има великих мана и недостатака, који чине те народне школе не показују онакве успехе и онолике резултате какве показују народне школе у других народа. Други је разлог: што наше право и истинско национално јединство може бити изведено тек онда кад се сви Срби, Хрвати, и Словенци буду осећали као синови једнога истога народа; кад ишчезну племенске разлике, племенска осећања и покрајински патриотизам, и сва браћа по крви и језику буду задахнута једним општим националним осећањем, а то се може постићи само васпитавањем нових народних нараштаја у томе духу у народној школи.

1. *Стање наших народних школа.*

Статистички подаци доказују да сва дорасла деца за школовање не пролазе кроз народну школу, већ само један знатно мањи део, а други, и знатно већи део остаје без икаквог школовања.

Ова неповољна појава, која се опажа одавно, долазила је у раније време због тога што се у маси простога народа није ценила вредност школе, ни увиђала потреба за школовање, али сада има безброј примера који доказују да народ уме да цени вредност школе, да хоће радо да школује своју децу, али — нема довољно ни школа ни учитеља.

Друга наша просветна недаћа је у томе што и тај мали број народних школа не даје оне и околикe користи како се то мисли и верује. Чињеним испитивањима утврђено је да је код младића и девојака који

¹⁾ Извод из реферата читаног на XXXII Учитељској Скупштини.

су изашли из основне школе пре десетак година, ишчезло готово све знање које су били стекли у основној школи, па чак и сама писменост. Овој другој неповољној појави узрок је у томе што осим основне школе нема више никаквих других народних школа у којима би се стечено знање у основној школи прво поновило и утврдило, па по том и проширило.

Ову неповољну појаву потврђују и службени извештаји школских надзорника, а она се јасно, управо очигледно види и у самоме животу нашега народа, јер они који су прошли кроз народну школу раде своје домаће послове са онолико исто знања и умења са колико их раде и они који нису прошли кроз школу. Сељани једнога села у коме постоји основна школа од пре 50 година, ни у чему се не разликују од сељана другога села у коме никад није било школе.

Новим уређењем народних школа треба отклонити све мане и недостатке у садашњем нецелисходном уређењу наших народних школа, да наше народне школе могу бар од сада показивати боље успехе и веће резултате, па тиме у већој мери служити културном развијању и напредовању нашега народа.

2. Како треба приступити реформи народних школа?

Реформа народних школа је толико важан и значајан посао да му се мора приступити са пуно збиље и са довољно познавања посла. Грешно је и штетно, па и стидно, трошити и даље и време и новац на експерименте, као што је то досад бивало у нашој централној просветној управи. Установљене су биле грађанске школе, па су наскоро морале бити укинуте. Уведен је био ручни рад у наставни програм мушких основних школа са једним силним уверењем да је то најспасоноснија реформа, па је и она наскоро пропала. Затим је био uveden стални школски надзор, па је и он морао бити укинут тек што је био uveden.

Све ове просветне установе морале су бити укинуте тек што су постале, стога што су свакој од њих недостајали најбитнији услови за опстанак; то је, међутим, било превиђено при стварању ових просветних установа. Значи да се прво радило, после говорило, и најзад мислило, место да је се прво мислило, па онда говорило, па напослетку радило.

Овом приликом треба нагласити и ту околност да се у нас јако осећа штета од недостатака једне одређене просветне политике. Ми нити имамо одређене просветне политике, нити један одређени план за извођење те просветне политике. Због тога се у нас никад није ни знало шта се управо хоће да постигне на пољу нашега просветнога рада, ни како да се постигне што се хоће да постигне.

Не треба засебно решавати питање о уређењу централне просветне управе, засебно питање о уређењу Главног Просветног Савета, засебно о уређењу учитељских школа, засебно о школском надзору, засебно о

уређењу народних школа. Све те установе чине једну органску целину, па се зато и питања о њиховоме уређењу не могу решавати независно једно од другог.

Има још једна значајна околност на коју такође треба указати овом приликом, а то је да се за образовање народне омладине старају и Министарство Просвете, и Министарство Пољопривреде, и Министарство Трговине, и Министарство Социјалне Политике, и свако од њих ради у своме правцу независно једно од другог, и без икаквога узајамнога споразума и заједничкога плана.

Због свега овога, пре но што би се приступило реформи народних школа, требало би најпре приступити реформи целокупнога нашег просветнога система у духу одређене просветне политике.

3. Какво треба да буде ново уређење наших народних школа?

А.) ВРСТЕ ШКОЛА

Један од најглавнијих принципа по којима треба да буде израђено ново уређење наших народних школа, јесте: да основна школа не буде и даље остављена сама, као до сада, већ да мора бити неких народних школа и пре основне школе, као припремне школе за школовање у основној школи, и после основне школе, које ће служити и за продужно школовање деце после основне школе, и као приправне школе за ступање у ниже и средње стручне школе, а које би уједно знатно умањиле и садању силну навалу на гимназије.

Од школовања народне омладине у продужним народним школама може бити стварне користи ако се школовање народне омладине у њима не почиње одмах по свршетку основне школе, већ ако се између једнога и другог школовања остави један размак бар од две године, те да деца за то време и помогну родитељима у домаћим пословима, и да довољно ојачају и умно и телесно ради успешнијега школовања у продужним школама, да би из продужне школе излазили и ступали у живот старији и одраслији младићи, који би у своје послове уносили знање и умење стечено за време школовања у продужној школи.

За време овога размака деца се могу упутити да се служе књижицом школском, да посећују народне књижнице и читаонице, да учествују у омладинским организацијама: пољопривредним клубовима, стрељачким, соколским и сличним омладинским друштвима.

Б.) Подизање и издржавање народних школа

Број школских зграда увећава се одвећ споро. Ако би се оставило да тако иде и даље, онда се још ни за сто година неће моћи извести принцип обавезне наставе, те ће због тога и даље велики део дорасле деце за школовање морати остајати без икаквога школовања. Стога се мора наћи пута и начина да се подизање школских зграда

потпомогне, олакша и убрза од стране државе. То се може постићи давањем позајмица сиромашним општинама из фонда за подизање школских зграда који би се образовао из државних средстава, а којим би руковао Министар Просвете.

На овај начин олакшано је и убрзано подизање школских зграда у Бугарској.

Издржавање народних школа, које до сада није било довољно обезбеђено, било би најбоље обезбеђено на тај начин кад би издржавање школа пало на терет државнога буџета, као и издржавање средњих школа. Али ако државни буџет у садањим финансијским приликама не би ма из којих разлога могао понети и овај издатак, онда би се садање неповољно стање у погледу издржавања народних школа могло побољшати ако би се издржавање народних школа пренело на округе, и то на овај начин: свака школа у округу има свој буџет у који се уносе сви потребни издаци на школске потребе, као и издаци на набавку ђачких потреба (књига, хартија, мастила, пера, писаљака и др.); збир свих буџета појединих школа у округу уносио би се, као позиција на издржавање свих школа у округу, у окружни школски буџет који се исплаћује из окружнога приреза; тај прирез, међутим, наплаћују државне финансијске власти и предају окружним финансијским управама. Окружне финансијске управе исплаћивале би свакој школи свакога месеца по једну дванаестину од целокупне суме њенога буџета. Ако неки део окружнога приреза не би био наплаћен на време, државни органи који га наплаћују могу га наплатити накнадно, те државна каса не би била због овога у дефициту, али ако би баш и било некога малог дефицита, онда би држава могла примити на себе бар тај мали дефицит, ако не може примити на себе целокупно издржавање народних школа. Овако се сада наплаћује и исплаћује свештенички бир. Ако је требало да се од стране државе обезбеди уредно исплаћивање свештеничкога бира, онда је на сваки начин још много потребније да се од стране државе обезбеди и уредно издржавање народних школа.

Издржавање народних школа на овај начин било би и много правичније, прво стога што онда имућнији људи у градовима, банкарска, индустријска и трговинска предузећа, која су сконцентрисана у градовима, не би, као до сада, сносили једино онај мали и незнатни терет само за издржавање народних школа у градовима, већ би морали сносити и један део терета и за издржавање народних школа по селима; а друго с тога што би у овоме случају издатке на ђачке потребе сносили и имућнији људи који немају деце у основној школи, а тиме би било олакшано школовање деце сиромашних родитеља.

Ако се хоће да народне школе буду у истини државне установе, и да оне одговарају своме задатку у пуној мери, онда држава мора примити на себе једно од овога двога: или да прими на себе целокупно

издржавање народних школа, или да га на овај начин довољно обезбеди, а то она извесно може, као што је могла обезбедити уредно наплаћивање и исплаћивање свештеничкога бира, само се нипошто не сме оставити да издржавање народних школа и даље зависи од милости и немилости полуписмених општинских ћата и непросвећених људи у сеоским општинама.

в.) НАСТАВА У НАРОДНИМ ШКОЛАМА

Настава у народним школама је обавезна и бесплатна.

Наставне програме, планове и распореде одобрава Министар Просвете по саслушању секције за основну наставу Главнога Просветног Савета.

Одступања од наставних програма, планова и распореда може бити само по одобрењу Министра Просвете на предлог окружне учитељске конференције, ако то захтевају прилике и потребе у некоме крају. Без тога одобрења не смеју се чинити никаква одступања од прописаних наставних програма, планова и распореда.

Школске мапе, слике за очигледну наставу, историјске слике, слике и пластични ликови знаменитих људи, као и предмети који служе за украс, могу се употребити само они које препоручи Министарство Просвете.

Уџбеници могу бити и државни и приватнога издања. Употребу уџбеника приватнога издања одобрава Министар Просвете по саслушању секције за основну наставу Главног Просветнога Савета. Без претходнога одобрења не смеју се употребљавати уџбеници приватнога издања.

Ово важи и за књиге за ђачку литературу, као и за књиге за ђачке и школске књижнице.

Наставу из веронауке даваће разредни учитељ, ако су ђаци и учитељ једне исте вероисповести. Ако учитељ и ђаци нису исте вероисповести, наставу из веронауке даваће свештеник дотичне вероисповести кога наменује Министар Просвете, по прописаноме програму.

У настави из веронауке треба нарочито истицати верску трпељивост и начело: брат је мио, које вере био.

4. Ученици народних школа

Казне за неуредно похађање школе треба знатно проширити.

Годишње ђачке испите на крају школске године треба укинути као некорисне и непотребне.

5. Наставници народних школа

Потреба захтева да се увећавање учитељскога кадра врши у много јачој мери но до сада, и то правилним путем: отварањем нових учитељских школа за спрему учитељских кандидата.

Потребно је, исто тако, да и учитељска служба буде примамљивија, те да се може очекивати да се младићи и девојке са више воље и љубави одају учитељскоме позиву, а не да се и од сада, као и до сада, одају учитељскоме позиву само они које је на то нагнала невоља. Зато је потребно да се учитељи изједначе у свему са осталим државним чиновницима истих квалификација.

Треба поклонити већу пажњу и на школовање учитељских кандидата. И њихово школовање треба потпомоћи и олакшати, као што се чини за школовање кандидата за друге државне службе. Кандидати за учитеље народне омладине у народним школама потребни су исто толико као и кандидати за учитеље народне омладине у касарнама, зато треба у подједнакој мери потпомоћи и олакшати школовање и једних и других, а не да једни иду одевени као лутке, а други да иду скоро голи и боси. У једној демократској земљи не треба да буде оваквих неједнакости и неправичности.

Ради унапређења основне наставе неопходно је потребно да се централна просветна управа постара и за спрему стручних наставника: за цртање, певање, мушке и женске ручне радове, телесно вежбање. Стручну наставу треба да дају стручни наставници и у нас, као и у другим културним земљама.

Учитељска сталност у месту службовања није довољно рационално уређена. Због тога знатан број учитеља не може да добије службу у већим градовима, да би добили могућности да школују своју децу у средњим школама. Неки од њих не могу да добију место у већим градовима, јер нема толико празних места колико има учитеља који због породичних потреба желе добити место у градовима, а други, опет, не могу да дођу са службом у веће градове стога што зато немају породичних потреба, јер — немају деце.

Ове велике недаће учитеља народних школа треба на сваки начин бар умањити и ублажити, ако се оне не могу сасвим отклонити.

То се може постићи на овај начин:

Прво, да се учитељска сталност у месту ограничи на један извешан период времена, тако да они који су за то време задовољили своје потребе у граду, праве места другима, да и они могу задовољити своје породичне потребе.

Друго, учитељима и учитељицама који се видно истичу као ваљани школски радници и радници на књижевном пољу, а немају деце, давати места у вежбаоницама поред учитељских школа, без обзира на године службе и породичне потребе.

Треће, да се државним средствима јаче потпомогне у појединим областима подизање учитељских домова, у којима би била смештена деца учитеља која се школују у средњим и вишим школама.

6. Управа и надзор у народним школама

За побољшање стања у нашим народним школама, за унапређење основне наставе и побољшање наших просветних прилика, потребно је да се и у нашим просветним управним институцијама изведу неке реформе.

Одељење за основну наставу, које је недавно основано у Министарству Просвете, представља неоспорно један напредак. Као други неоспорни напредак је то што су послови овога одељења предати у руке искуснијим учитељима, као најбољим познаваоцима народних школа. Потребно је још да се у овоме одељењу изврши и рационалнија подела послова.

Главни Просветни Савет је једна одвећ значајна просветна установа, која може знатно допринети бољем уређењу народних школа, али уређење ове важне установе не одговара садањим приликама и потребама. У уређењу Главног Просветног Савета требало би учинити ове реформе:

Један део његових чланова треба да долази по положају, други део по наименовању Министра Просвете, а трећи по избору учитељских, професорских и других организација.

Просветни Савет треба да буде подељен на специјалне секције, уже и шире; према томе Савет би имао секционих и пленарних седница.

Главном Просветном Савету треба дати и право да и сам, по својој иницијативи, може покретати извесна просветна питања.

Служба у Просветном Савету не треба да је само почасна служба, већ треба да буде хонорисана.

Са питањем *о школском надзору* се у нас само експериментише. Изгледа да се и сад припрема један нов експеримент. По одредби о уређењу нове Више Педагошке Школе, ова ће школа имати задатак да се у њој спремају и кандидати за школске надзорнике. Кад би младићи који имају две године учитељске службе и две године школовања у Вишој Педагошкој Школи, били постављани за школске надзорнике над учитељима који су оседели у учитељској служби, то би изазвало силан револт у учитељским редовима.

У нас постоји већа потреба за административним но за инструктивним школским надзором; за вршење таквога надзора су потребни искуство и рутина, а тога довољно има код наших старијих учитеља.

Школски надзорници треба да су стални у месту службовања, као и учитељи.

Питање о школском надзору било би најбоље решено на тај начин ако би се прописале неке квалификације за школске надзорнике из реда учитеља, па онда надзорници постављали конкурсом као и учитељи народних школа.

Још је потребно да звање школскога надзорника буде више звање од учитељскога звања.

Окружни и школски одбори треба да буду уређени на демократској

основи. У њима треба да имају своје представнике: држава, срезови и учитељство. Као и Просветни Савет, тако и окружни школски одбори или савети треба да имају право сопствене иницијативе за побољшање просветних прилика у округу.

На истој основи треба да буду уређени и *месни школски одбори* или савети. У њима треба да имају своје представнике: општина, учитељи и ђачки родитељи.*)

ЈОВ. П. ЈОВАНОВИЋ

РУЧНИ РАД У АМЕРИЧКИМ ШКОЛАМА

Док цртање, као наставни предмет, тек где-где прибавља себи репутацију потребног и врло важног предмета васпитне наставе, ручни рад, обратно, нагло изазива пажњу и свеопште слагање позваних, да је он, као наставни предмет, врло велике вредности. Ако и постоје неке несугласице, оне се више односе на циљ ручног рада, на име: да ли је циљ овог предмета да буде средство за задобијање и развијање корисних техничких знања, или да буде средство „за развијање ума преко очију и руку“, како каже професор Ботлер, декан Колумбијског универзитета.

Ово практично питање још није потпуно решено. Први је циљ, изгледа, достижнији, други тежи и чак неизводљив, благодарећи или школским условима или недостатку и оскудици наставничке спреме и довољне ученичке припреме.

У ствари, прави и једини циљ ручног рада није у задобијању само техничких знања, на пр. умети оперисати инструментима и алатима, почев од ножница па до рендета и длета. Већина америчких педагога зна то, но то ипак не мења њихово уверење да и овде, као и свуда, треба бити више практичар. Они о задатку ручног рада у школи имају овакво мишљење: попунити неким ручним, физичким радом одређено међувреме између осталих предмета. Говорити за овакво схватање или против њега, одводи удаљавању од нашег предмета. Зато ћемо изнети нешто о самом систему америчких основних школа.

Према програму, ручном раду је додељен по један час недељно у првих шест година; а од 1 до 1½ час у последње две године. Овде треба додати да у првим двома годинама деца троше на ручни рад много више времена, пошто им се допушта продужити или завршити свој рад у времену кад је наставник заузет у другом одељењу (у већини случа-

*) 31 децембра пр. год. извршени су у целој Чехословачкој Републици избори за чланове окружних и месних школских савета, који су уређени на оваквој основи.

јева, код млађих разреда постоје два одељења: за ученике слабије и ученике јаче, по моћи схватања). Иначе, у прве две године часови трају 20 минута, идуће четири године један сахат, а у последње две године $1\frac{1}{2}$ сахат.

Прве године, рад деце отпочиње прављењем разних предмета, већином дечјих играчака од разнобојне хартије, који развијају интерес код деце, као на пр. кутијице, корпице, чамци, шешири, лађице, украс за полице и прозоре, и т. д. После овога отпочиње изрезивање, опет од хартије, сличних предмета. Доцније се прелази на употребу гумарабике и рад на већ сложенијим стварчицама, као на пр. орманчићи са фијокама, кола, саонице, затворена кола, аутомобили, и т. д. Уз то деца плету од сламе плетенице, шешириће, корпице, креветиће, и т. д. Шивење се, пак, у првој години своди једино на прошивање иглом и концем по картону.

Сав овај рад је у најтешњој вези са другим наставним предметима, као на пр. са аритметиком, која се у првој години сва своди на рачунање са квадратима и другим облицима, као помоћним очигледним средствима, а које деца режу од хартије, и на срањивање и упоређивање тих већ познатих бројних количина и величина, као 1×1 ; 1×2 ; 1×3 ; и $1 \times 1 \times 1$; $1 \times 1 \times 2$, и т. д., а све помоћу линија, црта, хартије или делова хартије, од којих се праве кутијице, чиме се даје основни појам размере и деобе. Тако исто предмети који су производ дечјег ручног рада, имају непосредних односа и везе са штивом из читанке и разговором са наставником. У првој години употребљује се измерен лењир, подељен на мање делове.

У другој години деца већ употребљују картон место хартије и лењир подељен на две половине у виду угла. Поједини облици се у почетку цртају, а затим изрезају, склапају и лепе. Од сламе деца плету сложене ствари, као на пр. рамове, котарице, мале асуре са простим украсима. Цртање облика, мерење делова, срањивање и упоређивање предмета разне величине, све то даје деци могућности да своја оскудна знања из рачуна и геометрије прошире и утврде експерименталним путем.¹⁾ И други предмети пружају такође грађе за ручни рад; тако на пр. деца праве ескимске саонице, индијске кућице (колебе) и чамце, холандске воденице и т. д.

У трећој години употребљују лењир, подељен на четвртине, а уз то шестар и троугаони лењир. Већ тиме деца се практично упознају са геометријским облицима, као: кругом, троуглом и терминима, као: лук, радиус и диометар. Предмети начињени од картона и сламе су више сложени и захтевају више и пажње и умешности.

¹⁾ Оскудно знање, по нашем мишљењу, а потпуно довољно по мишљењу Американаца, јер амерички наставници никад не схватају значај те умне гимнастике у којој и ученици и наставници налазе тако велико и пријатно душевно задовољство.

У четвртој години деца продужују са употребом картона. Предмети за израду су још сложенији, а лењир је већ подељен на осмине. При састављању украса, деца долазе врло често на разно израчунавање и бројање, чиме се опет у многоме помаже аритметици. Од сламе и прућа деца плету котарице разне величине и облика, за своју разнолику употребу.

Почињући с петом годином, ученици и ученице се деле на специјалне класе ручног рада. У петој и шестој години, ученице уче шивење, а у седмој и осмој кухињску вештину. Ово последње предају учитељице, одређене специјално за тај посао, због чега свака школа мора имати кухињу се разним пећима и шпархертима, као и сав потребан кухињски прибор.

У шивењу је учињен врло добар избор и програма и начина рада, јер се ученицама даје бесплатан материјал, од кога оне праве корисне, често за себе врло потребне ствари. Кухиња, пак, има, својим и избором програма и начином рада неподељене и опште симпатије свих посматралаца који се радом у њој интересују. Девојчицама рад у кујни чини праву свечаност, а плод њихових напора, који оне саме употребљују за себе, служи им као извор њиховом бескрајном задовољству, које доцније пређе у самопоузданост у том послу.

Дечаци, такође, имају специјалног наставника, почев од пете године учења. Раде често у разредима, а више у школској радионици. Цео тај рад тесно је везан са цртањем, скицирањем и планирањем. Планове у почетку састављају на хартији, па их потом изводе на дрвету.

У петој години ученици раде ножем и употребљују у раду прав гвоздени лењир, лењир троугаоник, метар и шестар. У шестој, седмој и осмој години рада, употребљава се и тестера, турпија, чекић, длето, ексери — све у разним димензијама, — а доцније се све више проширује употреба тих алата, с додавањем разних врста рендетā, бургија и других алатки.

Особита је пажња обраћена у последњој години на то да се ученици науче слободној и самосталној употреби алатки: оштрити их, разне делове њихове склопити и т. д., као и умешности у њихову чувању. Поред тога, од ученика се, у том времену, тражи и већа пажљивост и оригиналност у раду. Састављање модела за намештај или школске потребе, учила и намештај, такође је у програму ручног рада ових последњих година учења. Излишно је доказивати да је деци тај посао одлично средство за наладу и уживање, слично уживању које девојчицама-ученицама доноси рад у кухињи.

Такав је, уопште, програм ручног рада у америчким јавним школама, који су, као и програм наставе цртања, израдили амерички учитељи познати под именом „superoisors“. Ти „superoisors“-и уживају репутацију најбољих учитеља - практичара, којима је поверена дужност

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

да, поред израде наставног програма, воде и надзор над школама, сазивају учитељске зборове и већа, на којима они учитељству излажу шта и како треба предавати у настави цртања и ручног рада, и, најзад, проводе кроз наставу најсавременије наставне методе.

Главни циљ код наставе ручног рада у америчким школама, јесте : оспособити ученика за доцнији практичан живот, јер са тиме се код свих Американаца мора данас рачунати.

(ПРЕВЕО С РУСКОГ Милош П. Павловић)

В. БАРАНОВА

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ

Општа Историја за средње и стручне школе. Израдио Мил. А. Костић, професор III београдске гимназије. I, Стари Век (са 29 слика у слогу). Београд, издавачка књижара Геце Кона, 1920.

У намери да попуни празнину у средњошколској историјској литератури, која се осетила нарочито после рата, спремио је г. Костић ову књигу. Он изјављује да је у току свога наставничког рада „створио идеју о томе шта све један уџбеник опште историје треба да обухвати“ и да га је „то руководило да приступи изради овог уџбеника“.

Али и ако г. Костић овако одлучно присваја ауторство ове књиге, ја морам ипак констатовати да она управо и није његов, већ туђ рад, нешто мало измењен. У предговору књиге стоји да је она „у главном израђена по уџбенику *Histoire générale* од Paul Maittefer-a“, па затим долази неколико напомена о том уџбенику. Али нема ни речи о томе у којој је мери он послужио као извор, и ако је то требало рећи.

Сравњујући од почетка до краја књигу г. Костића са књигом Мајферовом (чији је тачан наслов: *Cours élémentaire de l'histoire générale*, а не како га наводи г. К.), ја сам се зачудио невероватној сличности између те две књиге. При томе сам утврдио да књига г. Костића није израђена само „у главном“ по уџбенику Мајферову, већ да је она управо српско издање (са малим изменама) Мајферове књиге, само под именом г. Костића. Јер г. К. је просто преводио, од почетка до краја, реченицу по реченицу (изостављајући по неку) и, пошто је где-где прегруписао реченице — растављајући оне које су у оригиналу везане, а везујући оне које су у оригиналу растављене — и променио неке наслове, објавио књигу као свој рад. Немогуће је овде исписати, ради доказа за ове моје речи, сва места која су тако превођена, јер би онда требало преписати око седам осмина књиге г. Костића и толико исто Мајферове,

и то пружити читаоцима да сами сравњују. С тога ћу навести само за пример неколико кратких одломака, који ће показати методу г. Костића.

Мајфер с. 57: *Mais les eupatrides tyrannisèrent les citoyens. Usant du droit barbare de l' époque, ils emprisonnaient ou maltraitaient ceux qui leur devaient de l' argent et ne pouvaient les payer. Ces actes causèrent des troubles. Pour contenir le peuple, Dracon fut chargé de rédiger des lois: il les fit si sévères qu'on les disait écrites avec du sang; mais elles ne rendirent pas la paix à la cité.* — Г. Костић с. 37: „Шта више, еупатриди су угњетавали грађане. Користећи се варварским правом тога времена, они су затварали или злостављали оне који су им договали, па им нису могли дуг вратити. Ово је изазивало нереде. Да би задовољили народ, еупатриди су одредили архонта Дракона да напише законе; али су ови закони били тако строги, да се говорило као да су крвљу написани. Они нису могли завести мир у држави.“

Мајфер с. 171: *„Après cette victoire, Hannibal espérait soulever les peuples de l'Italie centrale comme il avait soulevé les Gaules. Mais les sujets de Rome préféraient encore la domination romaine à celle de Carthage: ils restèrent fidèles. Dans ces conditions, Hannibal ne pouvait songer à attaquer directement la ville.*“ — Г. Костић с. 97: „После ове победе Ханибал се надао придобити народе средње Италије, као што је придобио Гале. Али су римски поданици ипак више волели римску власт него картагинску, те остадоше верни Риму. У оваквим приликама Ханибал се није смео усудити да нападне Рим.“

Мајфер с. 203: *„Caesar aspirait à devenir le maître de Rome. Il lui fallait pour cela une armée dévouée, non pas à la république, mais à sa propre personne. Or le seul moyen d'arriver à ce but était de faire la guerre, de mener ses soldats à la victoire, de les enrichir avec le butin pris sur l'ennemi.*“ — Г. Костић с. 118: „Цезар је имао намеру да постане јединим господарем у Риму. За то му је била потребна одана војска, али не републици, већ њему лично. Једино средство да до овога циља дође беше рат: требало је да поведе своје војнике к победи, да их обогати пленом који би узео од непријатеља.“

Мајфер с. 205: *„Alors les Gaulois tentèrent un suprême effort: une armée accourue de toutes les parties de la Gaule vint au secours de la ville assiégée et livra un combat terrible. La victoire resta néanmoins aux Romains. Vercingétorix dut se rendre.*“ — Г. Костић с. 119: „Тада Гали показаше велики отпор: војска сакупљена са свих страна Галије дође у помоћ опседнутој вароши, око које се отпочне страшна битка. Ипак победа беше на римској страни. Верцингеторикс се мораде предати.“

Овакви примери су неизбројни; њих има пуних 128 страна, док цела књига износи свега 147 страна. Али и из ових који су наведени може се упознати метода г. Костића, којом се он служи кроз целу књигу. Осим тога они уједно показују и то како је г. К. преводио. Он,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

истина, није рекао да је његова књига превод; али пошто је она то у ствари, то можемо захтевати да тај превод буде добар. Међутим, он је далеко од тога. Г. К. преводи, на пример овако: „Si j'entre en Laconie, je détruirai votre ville“ — „Ако бих ушао у Лаконију, ја бих разрушио ваш град“ (м.: Ако уђем у Лаконију, разорићу и т. д.). „Les vaisseaux perses se rapprochèrent“ — „Персијске лађе се раставише“ (м.: приближише). „Pour m'être consacré au service de la patrie“ — „Да бих се могао посветити служби отаџбине“ (м.: зато што сам се посветио). „Socrate avait fait sienne la devise inscrite sur la porte du temple de Delphes: Connais-toi toi-même“ — „Његова је изрека: „Познај себе сама!“ — била написана на вратима делфијскога храма“ (м.: Он је усвојио изреку написану и т. д.). „Les Gaulois faillirent s'en rendre maîtres par surprise“ — „Гали су намеравали да га заузму изненада“ (м.: у мало га не заузеше). „Les Grecs essayèrent un timide effort pour conserver leur autonomie“ — „Грци покушаше слаб отпор да би очували своју независност“ (м.: Грци учинише нешто мало напора да сачувају своју самоуправу). „Alors les Gaulois tentèrent un suprême effort“ — „Тада Гали показаше велики отпор“ (м.: покушаше и последњи напор). „Les Parthes... dangereux par les révoltes que leur approche provoquait chez les peuples déjà soumis“ — „Парћани... опасни због побуна које су имале утицаја на народе под римском влашћу (м.: због побуна које је њихово примицање изазивало код покорених народа). „Les ponts franchissaient les fleuves et les ravins“ — „Мостови везиваху обале река и долине“ (м.: водили су преко река и провалија).

Појединим речима или изразима даје г. К. значење које они немају. Код њега значи на пр.: *persévérance* — оданост (м.: истрајност); *plaines stériles* — пустиње (м.: неплодне равнице); *au fond du temple* — поред храма (м.: у дну); *placer* — стајати (м.: наместити, поставити); *concitoyens* — другови (м.: суграђани); *ils se soulevèrent* — они се поново ослободише (м.: они се побунише); *contenir* — задовољити (м.: обуздати); *saccager* — разрушити (м.: опљачкати); *égorger* — злостављати (м.: удавити); *explorer les côtes* — експлоатисати обале (м.: испитати); *avec jalousie* — са страхом (м.: са суревњивошћу); *soulever* — придобити (м.: побунити); *indignation* — незадовољство (м.: огорчење); *pittoresque* — изврстан (м.: живописан); *la crudité* — грозота (м.: суровост, грубост); *la jurisprudence* — законодавство (м.: правна наука); *les sujets* — савезници (м.: поданици), и т. д.

Нека места из оригинала г. К. је просто изоставио. Само се у томе не види никакав систем, те се с тога десило да су изостављена нека важнија места, док су друга без важности задржана. Изостављени су на пр.: спомен аутономног облика владавине код Грка; лепа и језгровита карактеристика Римљана; римско схватање вере; порекло римске државне земље, и још нека места. Зато су задржане приче о еги-

патским божанствима, о Нимроду и Семирамиди, о Астијагу и Киру, о одласку Тарквинијевих синова у Делфе и о Тарквинијеву збацивању с престола, и т. д.

Г. Костић је у овај превод Мајферове књиге унео и неке допуне од своје стране. Оне нису многобројне. Од дужих допуна долази: на Увод 2 стране, на индијску историју 2, на атинску и на римску трговину по 1, свега 6 страна. Осим тога, кратке допуне (каткад од 1 реда) које су по тексту растурене, износе свега (ја сам их бележио и сабрао) 13 страна, што са оних 6 чини укупно 19 страна. Како цела књига има 147 страна, то значи да у њој има: 128 страна од Мајфера, а свега 19 од г. Костића, а то је управо нешто више од једне осмине. А тако мали проценат самосталнога рада никако не даје права г. Костићу да себи приписује ауторство књиге.

Ове допуне нису ни мало повећале вредност књиге. Има међу њима доста ствари од споредног значаја, које су могле изостати. Г. К. нам прича на пр.: о одговору који је пророчиште дало Крезу; о Милтијадовој експедицији на Пар; о суђењу трговачких спорова у Атини; о Бразидином ратовању у Тракији; о свађама између сицилијанских вароши; о ратовању у Беотији између Спарте и Тебе; о томе како је Александар Велики из Азије слао Аристотелу животиње, биљке и минерале (место тога важније је било укратко изнети универсалност Аристотелова рада); о томе како су римски робови окретали воденични точак; о јачини Помпејеве војске против гусара; о брзини Августових пошта, и т. д. Место тога било је потребније укратко изложити неколико крупних појава из античке историје (јер у оригиналу тога нема), као што су: преображај јеврејског монотеизма под утицајем пророка; уздизање индивидуализма као главне одлике грчког духа; одлике појединих епоха грчке уметности (јер само набрајање имена не значи много); проблем ропства код Грка и код Римљана (важније него поступање са робовима); продирање јелинизма у римско друштво и римску државу; и најзад, процес и узроци пропасти античког света. Док о овим питањима од првостепеног значаја нема ни спомена, дотле г. К. допуњава ову књигу безначајним појединостима, којима се ученичко знање неће много обогатити.

Један добар део ових допуна садржи масу погрешака; неке од њих толико су несрећне да очигледно показују како је г. К. овај посао олако схватио и радио. Навешћу оне које нарочито падају у очи.

Г. Костић тврди да класички период египатске образованости пада у доба Средње Државе. Међутим познаваоци египатске културе стављају тај период у доба Нове Државе, истичући како се под фараонима Нове Државе подижу тебанске грађевине са нечувеним сјајем, а за храм у Карнаку, чији су најлепши делови подигнути у ово доба, један познавалац вели да је то највеће архитектонско дало које је људска рука са-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

градила. Г. К. даље тврди да су већ око 1500 год. пре Христа асирски краљеви владали над Вавилоном и Еламом. Међутим, између Асирије и Вавилоније водила се борба кроз цело време старије асирске државе (од 15.-8. в. пре Христа); у 12. в., и то само привремено, пао је већи део вавилонске територије у асирске руке, а тек средином 8. века Вавилонија је заузета. По г. Костићу лидијски новац звао се електрон. У ствари, електрон је била легура злата и сребра од које се лидијски новац ковао. Погрешно је тврђење да је под разним грчким хегемонијама свака потчињена држава сачувала своје законе и своју управу. Јер н. пр. по свршетку пелопонеског рата, при завођењу спартанске хегемоније атински устав измењен је у олигархијском смислу, извршна власт дата је у руке 30 тирана, бирање чиновника било је укинато, и т. д., а у другим државама тако исто су демократски уставни замењени олигархијским. Г. Костић тврди да је Арбела на Тигру, ма да је она, према карти, удаљена од Тигра око 50—60 км. О весталкама г. К. наводи како су се оне заветовале да се неће никад удавати. Међутим, оне су морале остати девојке за 30 година, колико је трајала њихова служба богињи; после тог времена могле су тражити да се врате у грађански живот. По г. Костићу, предлог Тер. Арсе био је: да се суспендују сви чиновнички положаји и да се власт повери децемвирима који ће израдити законе; по Момзену пак тај је предлог гласио: да се одреди комисија од пет људи ради доношења закона; тек доцније, када је, после дугогодишњег патрицијског отпора, тај предлог начелно усвојен, донета је одлука да се одреде не пет, већ десет лица, и да се извесне установе суспендују. Такође је нетачно тврђење да су лукумони били етрурски племићи; тај су назив носили краљеви етрурских варошких држава. Римски пораз у Каудилском кланцу убраја г. К., како изгледа, у „песничке приче“; међутим га најбољи познаваоци римске историје (н. пр.: Момзен, Х. Шилер, Низе) сматрају за историјски догађај. Напротив, докле г. К. тврди да је Регул уморен у Картагини страшним мукама, ти исти историчари сматрају мученичку смрт Регулову за легенду. Сасвим је несрећно испало тврђење да је Ханибал, у путу за Италију „успео да се дочепи највишег врха Алпа“; јер Ханибалу тешко да је и на ум падало да се са војском и слоновима пење на Монблан, већ је ударио, како се обично узима, преко Малог Св. Бернхарда. Исто је тако несрећно и тврђење да се Сиракуза, пошто су је Римљани заузели, „никад више није подигла из развалина“; јер она постоји и данас (и може се наћи на свакој карти Италије), а о њој је још Цицерон, дакле кад је већ била у римским рукама, писао да је она највећи и најлепши грчки град. Г. К. тврди да је Сенат дао Октавијану, по његову повратку у Рим, титулу императора; међутим је Октавијан имао императорско звање (како наводе Х. Шилер и Низе) још од 40 год. пре Христа. Тако исто су погрешни подаци о римској војсци под Августом; јер број

римских војника у то доба није износио 400.000, како се у књизи тврди, него 300.000, па је тек много доцније повећан; нити је рок службе у војсци био 12—16 година, како стоји у књизи, него: за преторијанце 16, за легионаре 20, за помоћна одељења 25 година. Тврђење да је у Азији парћански краљ био побеђен и приморан да врати римске заставе које је раније отео, треба исправити тако да је Август, користећи се раздорима у парћанској династији, успео дипломатским путем да му парћански краљ врати заплењене заставе. Нетачно је исто тако тврђење да су Августове војводе на земљишту између Рајне и Везера основале две нове провинције, Горњу и Доњу Германију. Јер тим се именом називао предео на левој обали Рајне (са узаним појасом на десној обали) на коме су били насељени делови неких германских племена и који је био саставни део Галије, па је од ње одвојен у доба Тиберијево и формиран у две војне области под именом Горње и Доње Германије. Такође је нетачно да је Тројан тек после освојења Дакије саградио пут дуж Дунава. Јер је тај пут правио као припрему за дачки рат, и тек кад га је довршио, почео је рат са Дачанима. Најзад, на крају књиге, г. К. тврди да је римски новац био мало раширен, а затим, поред осталих имена римског новца, наводи и ова два: деније или полуденије. Погрешно је и једно и друго. Јер се римски новац већ после пунских ратова раширио по свима земљама око Средоземног Мора, и прокрчио себи пута и у земље где је владала грчка драхма, а радо се примао и изван римских граница; римски новци налазе се свуда од обала Балтичког Мора па до обала Бенгалског Залива. А тачно име споменутог римског новца није било деније (тако га зову Французи), већ: денаријус, а половина денаријуса звала се квинаријус.

Ето, толико нетачности има на овом уском простору од свега 15 страна, које чине самостални рад г. Костића (увод и индијску историју нисам узимао у претрес). Занимљиво је како би изгледала цела књига да ју је он одиста целу израдио. Метода г. Костића је плагијаторска, превод му је лош, а његов самостални рад пун погрешака.

У употреби имена г. К. показао је недоследност. Пре свега, он је број имена прилично увећао (и ако је као добру страну Мајферове књиге истакао то што у њој нема много имена и година), и то додајући имена од мањег значаја (као што је додао и многе безначајне године), као што су: Гелон, Изеј, Елатеја, Сегеста, Гоната, Ман-Вулзо, Салинатор, Бибул (г. К. пише: Бубул), Ханок, Естремниди итд. Затим меша античко читање имена са модерним, те се стога читају старинска имена: Веруела, Писторија, Пад, поред модерних: Тичино, Бриндизи, Бретања (мисли се на Британију), као и: Виргилије, Овидије, Проперције, поред: Полаб, Перс, Марсел; затим: Ксеркс поред: Артаксеркс, Неарк, поред: Плутарх, Федр, поред: Одоакар, Ратисбон м. Регензбург.

У тумачењу грчких речи и у навођењу латинских израза починио

је г. К. неопростиве погрешке. Реч: Теогонија (тј. рађање или постање богова) он преводи изразом: „о боговима“; реч: дијадоси (т. ј. наследници, следбеници) код њега значи: „делиоци“; *pius* (побожан) преводи са: „честит“. Назив: *princeps senatus* г. К. пише редовно: *princeps senatu*; код њега је именица: *rax* мушког рода, те пише: *rax romanus*; именицу: *aquaeductus* (у значењу: водовод) он мења по 2. деклинацији, те му 1. п. мн. гласи: *aquaeducti*. Могло би се помислити да су ово штампарске погрешке; али би онда било необјашњиво како су они латински изрази којих у француском оригиналу ове књиге има, штампани правилно. Овакве елементарне погрешке не опраштају се ни ђацима који су почели учити латински језик; од човека пак који пише историју Старога Века имамо права тражити мало више знања из класичних језика.

Може се опростити ако је уџбеник непотпун; али се од њега мора тражити да казује истину, и то само истину. Али се од уџбеника мора тражити још и то да језик у њему буде као суза чист. Међутим, ова је књига један доказ више за анархију која влада у нашем књижевном језику. Јер у њој се могу наћи овакве конструкције: „Дарије... се упуту у Скитију, али се мораде вратити, не успевши да их покори.“ — „Не успев у намери (реч је о Милтијаду), Атињани га осудише.“ — „Због своје самовоље и гоњења племића, склопи се завера.“ — „Вративши се у Италију, дочека га с војском консул.“ — „Дошавши у Цисалпинску Галију, његови се планови остварише.“ — „Вративши се у Рим, народ га изабере за консула.“

Ова књига г. Костића чудна је појава у нашој књижевности. Она је, као што сам у почетку приказа истакао, управо туђ рад, који је г. К. којекако превео, снабдео га са нешто својих допуна и објавио као свој. Истина, није забрањено послужити се туђим радом у науци, нити је то ружно. Само, у томе има граница, за које сваки солидан књижевни радник зна и које никад неће прекорачити. Г. К. је међутим ту границу не само прекорачио, већ је толико далеко зашао у туђу својину да ју је најзад — осим неких измена — прогласио за своју. У другом свету, где владају друкчији појмови о књижевној својини и о солидности научног и књижевног рада — г. К. имао је прилике да то научи, и штета је што није научио — овакав случај у књижевности тешко би се могао и замислити. Код нас, на Балкану, као да се другим очима гледа на појаве ове врсте; оне се дешавају, допуштају и -- пропуштају. Али ја се надам да ће овај несолидни поступак г. Костића бити и последњи. Од несолидне производње која се појавила после рата, наука мора бити поштеђена и заштићена. А у нашој науци не сме бити друкчијега схватања него у осталом културном свету, а поступак са овом књигом треба да остане само као један немио траг од овог чудноватог, балканског схватања у науци, као што га је показао г. Костић.

ДРУШТВА И УСТАНОВЕ

Заједница родитеља и наставника. — Права и корисна реформа наших средњих школа неће се никада моћи извести ако се остане само на тражењу измене програма и метода. Пре свега потребно је изменити схватање о школи и дух саме наставе. Али да би се у томе правцу могао развити користан рад, потребно је разумети да школски задатак није сасвим други и супротан задатку који при васпитању лежи на породици. Успеха не може бити све дотле док ученици осећају школу као једну туђу и бирократску средину, и догод виде да напор наставника с једне и напор родитеља с друге стране, иду засебним а често и супротним путевима.

Између школе и куће, несумњиво, постоје разлике и у вођењу рачуна о понашању и васпитању деце, и у поступању према њима, у васпитним принципима уопште. Међутим, у ствари, између задатка породице и школе нема разлике, и према томе, међу њима мора постојати врло тесна веза. Као у сваком послу, тако и при васпитавању деце не могу се употребљавати две врсте метода оличене у две средине. Правилно васпитавање изискује упрошћавање односа; ученик треба да осети једну истину која има две стране: да школа наставља задатак породице и да породица прихвата и потпомаже ту сарадњу.

Та сарадња, интимно, искрено схваћена и негована, може донети неоцењивих користи. Истина је да је обично наша школа једна бирократска установа. Али једино сарадњом родитеља и наставника у њу ће се моћи увући нови дух, и наставници ће гледати у ученицима жива бића, која треба развити и формирати у моралном смислу, — онако како родитељи гледају на своју децу; с друге стране, многи родитељи ће се моћи користити оним методима васпитним које треба завести у школе, а нарочито примедбама и опажањима наставника о деци.

С обзиром на детиње васпитање, дом и школа имају бити једна установа. Тако једино моћи ће се ставити васпитање на једну солидну основу, на субјективно цењење, на поштовање самога себе; тако једино школа ће моћи омилети ученицима; тако једино ученицима ће се моћи дати друга корисна занимања која ће допуњавати рад у школи и уносити праве пријатности у свежу и осетљиву дечју душу.

Полазећи од ових основних принципа за васпитање, на иницијативу г. г. директора, основана је *Заједница родитеља и наставника* двеју наших средњих школа: Друге београдске мушке гимназије и београдске реалке. Ова заједница постоји, под председништвом директора Друге београдске гимназије, г. Мирка Поповића, већ више од осам месеци. За ово релативно кратко време, ова заједница дала је врло лепих резултата, и то нарочито у два правца. Пре свега, родитељи су обавештавани о свему што се тиче ученика, нарочито чистоте одела, руку, задоцњавања, и тако даље. Ускоро је констатовано да су ученици почели обраћати све већу пажњу на своју спољашност, и да су престали задоцњавати на прве часове. Поред овога, ученици у неколико другим очима гледају на школу, и имају све питомије понашање, нарочито према наставницима,

који су престали бити за њих мучитељи и оцењивачи, већ су им оно што и други пријатељи куће и породице. Највише пажње обратило се на стварање и одржавање ђачког купатила на Дунаву. Не само као хигијенска потреба, нарочито лети, но и као забава у којој има и спорта (пливање и веслање), ова је установа била врло корисна; али отварање ђачког купатила било је корисније још с тога што су у њему ученици били под надзором дежурних родитеља и наставника, и у исто време били одстрањени од претрпаних и непријатељских приватних речних купатила.

Друштво је имало свој годишњи скуп 20 децембра прошле године, и програм за ову годину, управо извођење и проширавање програма друштвених правила остављено је у главном истој управи која је показала не само много добре воље, него чији представници у главном и имају заслуге за спровођење ове идеје. Управа ће, идућег лета, отворити поред ђачког купатила и одмориште за слабуњаву децу и приређивати, од почетка пролећа, мање и дуже излете. Похвалу заслужује још и намера управе да створи уже конференције разредних наставника са родитељима деце дотичног разреда, и да приреди за родитеље јавна предавања са дискусијом о питањима васпитног значаја и о методима васпитања и опхођења према деци.

Министарство Просвете требало би много јаче да помогне ову заједницу. Међутим и родитељи сами — и ако величина улога није одређена — дају радо, и од целокупног прихода у 8277 д. долази 7827 д. на родитељски улог. Од ових прихода највише је утрошено за стварање и одржавање купатила и за два чамца.

Ма да је рад друштва почео скромно, он већ показује лепих резултата, и развијаће се све више, те ће оправдати похвалну претензију ове заједнице да она постане стожер око кога би се почеле образовати заједнице родитеља и наставника других средњих школа у један велики савез заједница, чији би задатак био врло велики, а чији би утицај био од неоцењиве важности за реформу духа наше средње школе, а још више за опште васпитање младих генерација.

М. ПАВЛОВИЋ

Народно Позориште у Београду. — Народно Позориште у Београду наставило је свој рад одмах по ослобођењу Србије, још 29 децембра 1918. Не имајући своје позорнице — будући је стара позоришна зграда почела пред сами рат да се преправља и, у току рата, била знатно упропашћена од непријатеља — оно је давало своје представе у сали „Касине“, и то врло нередовно. Тако су у децембру месецу 1918 приређене 3 представе, у јануару 1919 — 3, фебруару 9, марту 11, априлу 10, мају 14, јуну 12, јулу 12, — свега, у сезони 1918-1919, 74 представе. На тим представама играно је 42 комада, 15 српских и 27 страних. — Од српских писаца најчешће су били играни Јован Стерија Поповић (6 пута), Бранислав Нушић (6) и Борислав Станковић (4); од српских комада највише је давана „Коштана“ Б. Станковића (4 пута). У току те прве сезоне после рата играна су и два нова српска комада: „За сунцем“, драма у три чина с прологом, од Стевана П. Бешевића, и „Два лопова“, шала у једном чину, од Бранислава Нушића. — Од 27 страних комада било је: 22 француска, 1 енглески, 2 руска, 1 норвешки и 1 талијански. Од страних комада најчешће су били играни „Злочин и

казна“ од Делијера, по Достојевском (5 пута), „Госпођица Фифи“ од Оскара Метенјеа, по Мопасану (5 пута), „Отац“ од Стриндберга, „Поп Коста“ од Кремјеа, по Л. Халевиу, и „Сигурни муштерија“ од Куртелина (по 4 пута). Први пут су играни ови страни комади: „Осетљиви господин“, лакрдија у једном чину, од Мишела и Лабиша; „Госпођица Фифи“, драма у једном чину, од Оскара Метенјеа, по Мопасану; „Фаун“, комедија у три чина, од Едуарда Кноблауха, и „Заузеће тврђаве“, комедија у четири чина, од Саше Гитриа.

У сезони 1919—1920, Народно Позориште је радило девет месеци, од 23 септембра 1919 до 1 јула 1920. До 7 јануара представе су даване у сали „Касине“; од 7 јануара, у провизорној позоришној згради у „Манежу“. У току те сезоне било је 212 представа, које су овако распоређене по месецима: септембар 5, октобар 4, новембар 5, децембар 11, јануар 28, фебруар 28, март 31, април 29, мај 36, јун 35, јул (руске представе) 8. На тих 212 представа играно је 59 комада, и то 17 српских и 42 страна. — Од српских писаца најчешће су били играни Бранислав Нушић (10 пута), Петар Петровић (9), Борислав Станковић (7) и Иво Војновић (5); од српских комада највише су пута давани „Коштана“ Борислава Станковића (7 пута) и „Пљусак“ Петра Петровића (7 пута). У сезони 1919-1920 играни су први пут ови српски комади: „Пљусак“, весела игра са села у три чина, и „Шума“, драма у три чина, од Петра Петровића; „У вртлогу“, драма у три чина, од Владимира Јанковића, и „Заборав“, комедија у једном чину, од Момчила Милошевића. — Од 42 страна комада било је: 24 француска, 7 руских, 5 талијанских, 2 енглеска, 2 норвешка, 1 немачки и 1 пољски. Од страних комада најчешће су били играни: „Мадам Бетерфлај“, опера од Пучиниа (12 пута), „Трубадур“, опера од Вердија и „Вертер“, опера од Маснеа (10 пута), „Евгеније Оњегин“, опера од Чајковског и „Љубомора“, драма од Арцибашева (9 пута), „Чергари“, опера од Пучиниа (7 пута), „Васкрсење“, драма од Анри Батаја, по Толстоју, „Госпођа Икс“, комад од Александра Бисона, „Уријел Акоста“, трагедија од Гуцкова, „Госпођа с камелијама“, комад од Александра Диме Сина и „Љубав бди“, комедија од де Кајавеа и де Флера (по 6 пута). Први пут на боградској позорници, у току 1919-1920 године играни су ови нови комади: „Мадам Бетерфлај“ и „Чергари“, опере од Ђакома Пучиниа, „Евгеније Оњегин“, опера од Чајковског, „Љубомора“, драма у пет чинова од Арцибашева, „Дериште“, комедија у четири чина од Пјера Вебера и Хенриха де Горса, и „Страдалници“, комад у три чина од Ежена Бријеа. — У години 1919-1920 приређено је девет представа за народ с најнижим ценама.

За сезону 1920-1921, у Народном Позоришту налази се запослено од прилике 250 особа.

Административно особље Народног Позоришта сачињавају: Управник, два секретара, шеф рачуноводства, благајник са два билетара, економ, архитекта, библиотекар, три архивара.

Драмска и оперска трупа броје око 150 чланова: два капелника са два корепетитора, 6 редитеља, 2 стална члана, 56 редовних чланова, 10 привремених чланова, 33 члана хора, 38 чланова оркестра, 2 играчице.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

У техничко и помоћно особље спадају: сликар, помоћник сликара, 2 сценариста, 3 шаптача, руковалац осветљења с 3 помоћника, 3 власуљара, шеф гардеробе с 4 гардеробара, 3 реквизитора, 15 декоратера, 6 облачиља; 3 кројачице, 4 столара, 1 бравар, 1 тапетар; 2 вратара, 13 служитеља, 9 гардеробарки и 8 разводника.

БЕЛЕШКЕ

Број ученика на београдском Университету. — За зимски семестар ове године уписано је на београдски Университет 5.972 ученика (4779 мушких и 1193 женских). По факултетима, њихов број је распоређен овако: правни факултет, 2797 (мушких 2485, женских 312); технички факултет, 1366 (мушких 1280, женских 86); филозофски, 1392, (мушких 679, женских 713); богословски, 87; медицински, 249 (мушких 167, женских 82); пољопривредни, 81. Број државних благодеејанаца износи: на правном факултету, 122; на техничком, 393; на филозофском, 491; на богословском 7; на медицинском, 68; на пољопривредном, 41. Благодеејанци добијају по 500 динара месечно. Годишњи буџет на благодеејање износи преко 6 милиона динара.

Библиотеке у Чехо-Словачкој. — Млада република чехо-словачка разумела је добро сву корист коју пружају народне библиотеке. Још јула 1919, њена Народна Скупштина изгласала је закон који поставља обавезу свима варошима и селима да их морају створити. Свако место са више од 400 становника морало је отворити библиотеку пре 22 јула 1920 године.

Важнијим варошима, за које оснивање библиотека представља већи издатак, због броја и разноликости књига које треба набавити, остављен је рок од десет година за извршење законске наредбе. 1929, цела земља треба да буде снабдевена библиотекама, малим, средњим и великим.

Нарочити порез који варира од 50 до 80 пара годишње по становнику одређен је за покриће трошкова.

Једна „библиотекарска школа“ биће основана у Прагу.

И немачке, пољске и мађарске мањине имаће библиотеке на свом језику, где то буде допуштао број читалаца.

Родитељска већа у Немачкој. — У Немачкој постоји по једно родитељско веће за сваку школу. Његови чланови су бирани од самих родитеља. Изнад тога већа, постоји општинско родитељско веће. За мале општине, то веће је просто скуп родитељских већа сваке школе. За велике општине, врши се избор, на принципу пропорционалног представништва.

Ова општинска већа образовала су се сама, и школске власти биле су приморане да их признаду. У Берлину, на пример, школска већа одлучила су да оснују општинско родитељско веће групишући председнике свих школских већа. У Хамбургу, општинско родитељско веће има 100

www.unilib.rs

чланова: 66 представљају основне школе, 22 више школе, 6 државне и 6 приватне школе.

Задатак је ових родитељских већа да решавају о месним школским питањима, на пример овим: оснивање нове школе, преображај школе једног извесног рода у школу другог рода (средње школе у техничку школу, итд.), набављање на време и у довољној количини угља за грејање школа, утврђивање школарине, увођење нових књига у све школе једног места, организација факултативних течаја у извесним гранама, и т. д. Ако треба подвојено решавати о извесним питањима која се тичу специјално средњих или техничких школа, родитељи заинтересоване деце могу се састати засебно.

Немачка школска година. — Школска година почиње у немачким основним школама о Ускрсу; упис се врши наново и у октобру, али је тај јесењи упис мање важан но пролетњи. Ученик који је почео школу о Ускрсу остаје одвојен, за све време школовања, од ученика који је ступио у школу о Св. Арханђелу Михаилу, и чија ће се школска година и завршити о Св. Арханђелу Михаилу.

Сваке седмице, школе не раде недељом, средом после подне и суботом после подне.

Распусти су распоређени по групама. За школску годину 1920-21, распуст у основним школама у Берлину овако је утврђен: полазак у школу 15 априла 1920, после ускршњег распуста; распуст за Духове, од 21 до 28 маја; летњи распуст, од 2 јула до 10 августа; јесењи распуст (који се популарно зове „кромпирским“ распустом), од 1 до 12 октобра; Божићни распуст, од 22 децембра до 4 јануара; ускршњи распуст, од 23 марта до 7 априла.

Америчке учитељске школе. — У Elementary School Journal-у, свескама за јануар и фебруар 1920, овако су изложени принципи учитељског спремања у америчким учитељским школама.

Општа спрема почива на овим начелима:

Учитељ треба да има солидна научна знања о свима наукама које ће имати да предаје; он треба да зна сва главна факта која се тичу духовне радљивости детета, законе његова рашћења и његова развића; он треба да зна најбоље садање методе, и да буде, најзад, довољно ориентиран у области организације и администрације једне школе.

Професионалан течај почива на овим начелима:

Тачно одређена настава васпитних теорија и метода; теоријска настава тесно спојена са праксом; један једини течај из теорије наставе, пре него ли велики број методолошких течајева; целу теоријску наставу даје какав наставник који је искусан практичар, у самом разреду у коме предаје теорију наставе.

Што се тиче практичних вежбања, она треба да почну што је могуће пре, било индивидуално, било у малим групама учитељских приправника, и, за све време трајања школе, да се одмењују с посматрањем угледне наставе; тим практичним вежбањима руководи се из близа, и зато сваки инструктор може имати под собом највише осам ученика.

Васпитна улога кинематографа. — Сваког дана чују се жестоки, и оправдани, напади на рђава дејства кинематографа. Али често има и противних гласова. Тако, Д. В. Грифит, најбољи амерички удешавач

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

кинематографских филмова, верује у цивилизаторску улогу кинематографа и предлаже да Лига Народа прогласи кинематограф за опште корисно предузеће.

Грифит брани своју тезу двама разлозима:

1) Кинематограф би служио као свеза између разних удружених земаља, показујући лепоту предела, индустријско и уметничко развиће код једних и код других;

2) Својом распрострањеношћу, — ако се примени на њ строга контрола, — кинематограф би постао најбоља васпитна метода и једина кадра да поправи интернационално морални ниво народа.

Али који су писци филмова који на то мисле?

Немачки студенти. — 1820, немачки студенти уливали су страх полицији, и она их је немилосрдно гонила; 1920, академска омладина је одан и цењен помоћник полиције. — Откуд та разлика? пита се један немачки лист.

Између 1813 и 1848, то јест у доба кад се немачка буржоазија трудила да игра политичку улогу, омладина, и нарочито универзитетска омладина, постала је била бранич либералних идеја и чинила, у неку руку, „јуришну труп“ либерализма. После 1848, немачка буржоазија предала је сву политичку амбицију у руке Пруске и јункера; она је имала само једну бригу: обогатити се; она је, дакле, постала капиталистичком. Јункери су удесили Немачку према свом бирократском и војничком идеалу. Студенти су се преобразили у кандидате за државне чиновнике, заборавили су своје славне традиције; пруски поручник постао је њиховим идолом. Кад је плануо рат, они су с одушевљењем обукли „краљевску униформу“ и проживели су дане бојанског заноса. После мира, они су се нашли у једном свету огорченом, привидно непријатељски расположеном спрам милитаризма и његових привилегија; сасвим природно, они су се бацили у наручја реакције и ставили јој се у службу. Они су сада њен најчвршћи ослонац. Они поздрављају клицањем своје професоре који им проповедају национализам и пангерманизам, и звижде либералима; они листом долазе под заставе Капа и Литвица.

То је, каже тај немачки лист, једно рђаво духовно стање, врло опасно за морално здравље народа, и он жели да студенти боље схвате своју праву дужност и интерес Немачке.

БИБЛИОГРАФИЈА

Књиге и часописи послати Уредништву:

Д-р Војислав М. Јовановић и Милош Ивковић, *Списак чешанка за четврти разред средњих школа*. Треће издање. — Београд, издавачка књижарница Геце Кона, 1920. С. 272, картонирано, цена 14 дин. (Ова књига одобрена је као уџбеник одлуком Главног Просветног Савета и одлуком Министра Просвете).

Августин Ујевић, *Лелек Себра*. — Београд, издање С. Б. Цвијановића, 1920. — С. 88, цена 6 дин.

Mirko Korolija, *Zidanje Skadra*, dramski poem u 3 čina, s epilogom. — Zagreb, izdanje knjižare Z. i V. Vasića, 1920. С. 193, цена 30 круна.

Приповешке. Преводи из туђих књижевности. Књига четврта: *Завештина*, приповетка И. С. Тургенјева, са руског превела Станка Ђ. Глишићева; *Ђавоља бара*, приповетка од Жорж Санда, с француског превео Светислав Петровић. — Београд, 1920. С. 160, цена 10 дин. (Забавник Српске Књижевне Задруге, књига једанаеста).

Д-р Вићентије Ракић, *Образовање воље*. (Одштампано из часописа „Мисао“). — Београд, 1920. С. 15, цена 1:50 дин.

Српско коло, календар, 1921. Уредили Милан Грчић и Адам Прибићевић. — Загреб, 1920. С. 151, цена 5 дин.

Danilo Petranović, *Kralj Petar I Karadjordjević i Regent Aleksandar*. Dogadjaј iz prošlosti. Za narod i omladinu. — Dubrovnik, 1920. С. 67, цена 2 дин.

Мих. Д. Милинковић, *Збирка машурских питања и задатака из српског језика и књижевности*. — Шабац, 1920. С. 64, цена ?

Д-р Каменко Суботић, *О позоришном језику*. — Нови Сад, издање књижаре Св. Ф. Огњановића, 1919. С. 16, цена 50 пара.

Бранислав Петронијевић, *Ново о археопшерику*. (Посебно отиснуто из „Природе“, год. 1920, бр. 1.). — Загреб, 1920. С. 8.

Д-р Vladimir Dvorniković, *Savremena filozofija*. Druga sveska. — U Zagrebu, isdanje knjižare Z. i V. Vasića, 1920. С. 440, цена 80 круна, увезано 100 круна.

Anatole France, *Zločin Silvestra Bonara, člana Iustituta*. Preveo s francuskoga Svetislav Petrović. — Zagreb, 1918. С. 179, цена 15 круна. (Narodna Knjižnica, svezak 8—14.)

Janko Leskovic, *Sjene ljubavi*, pripovijest. Novo izdanje. — Zagreb, nakladom „Narodne Knjižnice“, 1920. — С. 87, цена 15 круна.

Izborne šale. — Zagreb, 1920. С. 32, цена 6 круна. (Humoristična knjižnica, sv. 159—160.)

Vsevolod Mihajlović Garšin, *Crveni cvetak i druge priče*. — Zagreb, 1920. С. 95, цена 10 круна. (Narodna Knjižnica, vanredno izdanje.)

Д-р Милош Тривунац, професор Београдског Университета, *Француска читанка са граматицом и речником*. Део први. — Београд, издање књижарнице Рајковића и Ђуковића, 1920. С. 86, цена ?

Професор Гргур Берић, *Француска читанка* за трговачке академије и трговачке школе. — Београд, издавач књижарница Геце Кона, 1920. С. 194, цена ?

Josip Kosor, *Žena*, drama u tri čina. — Zagreb, naklada St. Kugli, 1920. С. 73, цена 30 круна.

Одабрана дела пољске књижевности. I, Хенрик Сјенкијевич: Бартел Победилац — Палилац на кули светлићи — Лићео. Превео Лазар Р. Кнежевић. — Београд, 1921. С. 108, цена 6 д.

Аргур Шопенхауер, *Метафизика полне љубави. О женама*. Превео Милан Вујаклија. Друго издање. — Београд, издање С. Б. Цвијановића, 1921. С. 112, цена 5 д.

Д-р Марко Т. Леко, *О вечном живошу*. — Београд, издање С. Б. Цвијановића, 1921. С. 42, цена 2 д.

Густав Ле Бон, *Психологија гомилâ*. Превео Жив. Живановић. Треће издање. — Београд, издање С. Б. Цвијановића, 1921. С. 174, цена 10 д.

Слободан Јовановић, *Љубомир Недић*. Прештампано из „Нове Европе“. — Београд, издање Б. С. Цвијановића, 1921. С. 35, цена 5 д.

Педагогија Цона Дуа. Написао Ед. Клапаред, професор женевскога универзитета; превео Милан Шевић. — Београд, издање књижарнице Рајковића и Ђуковића, 1920. С. 31, цена 2 д. (Педагогијска књижница, уређује Милан Шевић, свеска IX.)

Јован К. Баролин, *Школска Држава*. Предлози за помирење народа и за увођење сталнога мира школом. — Београд, издање књижарнице Рајковића и Ђуковића, 1921. С. 31, цена 2 д. (Педагогијска књижница, уређује Милан Шевић, свеска X.)

Женски покрет, орган Друштва за просвећивање жене и заштиту њених права. Уређује књижевни одбор. Главни уредник Катарина Богдановић. Излази једанпут месечно у Београду (Уредништво: Краљице Наталије улице, бр. 31). Годишња претплата 24 дин., поједини бројеви 2 д.

Revue Yougoslave. Direction: La Ligne des universitaires serbo-croato-slovenes. Rédacteur en chef: A. Arnaoutovitch. Излази у Паризу, једанпут месечно (Уредништво: 9, rue Michelet, Paris). Годишња претплата 18 фран.

Književni Vjesnik, bibliografski list. Izdaje knjižara St. Kugli, Zagreb (Ilica, br. 30), uređuje D-r Vlad. Prestini. Излази једанпут месечно. Годишња претплата 20 круна, поједини бројеви 2 круне.

Novi ilustrovani Dom i Svijet. XXXIII godište. Izdanje knjižare St. Kugli, Zagreb (Ilica, br. 30), glavni urednik D-r Vladimir Prestini. Излази двапут месечно. Годишња претплата 240 круна, полугодишња 120, поједини бројеви 10 круна.

Војнички Гласник, издање Министарства Војног и Морнарице. Уредник: коњички потпуковник Велибор Драгашевић. Излази у Београду, двапут месечно. Годишња претплата 24 д., за војнике бесплатно.

Просвета, часопис за народно просвећивање. Власник: друштво „Просвета“; уредник: Перо Слеччевић. Излази једанпут месечно, у Сарајеву. Годишња претплата 48 круна, поједини бројеви 4 круне.

Jugoslovenska Obnova—Njiva. Uredništvo: Kosta Kumanudi (Beograd), Branimir Truhelka (Zagreb). Излази у Загребу (Nikolićeva ulica, 8) сваке суботе. Годишња претплата 40 д., месечна 3·50 д., поједини бројеви 1 д.

Календар „*Ново Доба*“ за 1921 годину. — Издање библиотеке „Ново Доба“. — Цена 5 дин.

Одговорни уредник
СВЕТИСЛАВ ПЕТРОВИЋ
Душанова улица бр. 5, Београд.

Државна Штампарија
Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца,
Београд.